

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Kohtaamistaidetta mielenterveyskuntoutujille

Aronen Inka

2015 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Kohtaamistaidetta mielenterveyskuntoutujille

Inka Aronen
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
Helmikuu, 2015

Inka Aronen

Kohtaamistaidetta mielenterveyskuntoutujille

Vuosi 2015

Sivumäärä 66

Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä ohjattiin Kohtaamistaidetta ryhmää mielenterveyskuntoutujille. Kohtaamistaidetta on japanilaisen Clinical Art - systeemiin pohjautuva suomalainen sovellus, jossa pyritään tuomaan ihmisiä toistensa sekä taidetta äärelle itseilmaisun ja taidetta tekemisen avulla. Kohtaamistaidetta on ohjattua ryhmätoimintaa, joka perustuu voimavarakeskeisyyteen ja kokonaisvaltaiseen ihmiskäsitykseen.

Opinnäytetyö on osa Kohtaamistaidetta kehittämishanketta, ja yhteistyötoimipaikkoina toimivat pääkaupunkilainen asumisyksikkö ja työkeskus. Ohjattu Kohtaamistaidetta ryhmä kokoontui työkeskuksessa yhteensä kahdeksan kertaa, viikon välein loppukesän ja syksyn 2014 aikana. Suljettu ryhmä muodostui neljästä ryhmäläisestä. Ryhmälle asetettuina tavoitteina oli edesauttaa ryhmäläisten voimaantumista, tarjota ryhmäläisille mahdollisuus kuvalliseen itseilmaisuun sekä mahdollistaa ryhmäläisille tilanne ja tila arjesta irtautumiselle ja mielekkäälle tekemiselle. Lisäksi tavoitteenani oli selvittää, voisivatko työkeskuksen asiakkaat hyötyä Kohtaamistaidetta ryhmästä vastaisuudessa.

Tiedon dokumentointikeinoina käytettiin havainnointia, oppimispäiväkirjaa, ryhmäläisiltä kerättyä kirjallista palautetta sekä ryhmän päätteeksi pidettyä loppuhaastattelua. Prosessin aikana ryhmässä voitiin havaita ryhmäytymistä ja ryhmädynamiikan muuttumista. Loppuhaastattelussa ryhmäläiset kertoivat pitäneensä erityisesti ryhmän tuomasta vaihtelusta arkeen, erilaisista taidetyöskentelyistä sekä yhdessäolosta. Ryhmälle asetettuja tavoitteita arvioidessa voitiin katsoa, että ryhmä oli tarjonnut ryhmäläisille tilan itseilmaisulle ja arjesta irtautumiselle ja tätä kautta tuonut myös voimaannuttavia kokemuksia. Kaiken kaikkiaan Kohtaamistaidetta ryhmän voitiin nähdä toimineen hyvinvointia edistävänä tekijänä ryhmäläisten arjessa.

Asiasanat: mielenterveyskuntoutus, voimaantuminen, ryhmäytyminen, Kohtaamistaidetta, taideterapia

Inka Aronen

Encounter Art for clients of mental health rehabilitation

Year	2015	Pages	66
------	------	-------	----

The subject of this thesis was to carry out an Encounter Art group among clients of mental health rehabilitation. Encounter Art has its roots in the Japanese Clinical Art system, which intends to bring people to encounter each other and art through creativity and self-expression. Encounter Art is an instructed group based on a holistic approach of individuals and on supporting individual resources.

This thesis is part of the development project of Encounter Art and was carried out in co-operation with a unit of supported living and a sheltered workshop, both among the field of mental health work. The group took place eight times, once a week during late summer and autumn 2014. The group was a closed group and consisted of four participants. The goals set for the Encounter Art group were to promote the empowerment of the participants, arrange an opportunity for self-expression and to offer the group members a time and a place for some enjoyable activity and some time apart from their everyday life. In addition, my goal was to find out, would the clients of the sheltered workshop benefit from an Encounter Art group in the future.

The methods used for documenting information were observation, a learning diary, written feedback from the participants and an interview carried out in the end of the group process. During the process, the group experienced a change in the group dynamics. In the final interview, the participants implied to value the highest the difference and the change the group brought to everyday life, trying out different forms of art and spending time together in a group. When evaluating the achieving of the goals set for the group, one could evaluate the group to have offered its participants a space for self-expression and for some time apart from the daily life and also promoted the wellbeing and empowerment of the participants.

Keywords: Mental health work, empowerment, Encounter Art, art therapy, social cohesion

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Asiakasympäristön ja yhteistyökumppaneiden esittely	8
3	Mielenterveyskuntoutus	9
3.1	Mielenterveyskuntoutuksen tavoitteet	9
4	Opinnäytetyön tavoitteet	10
5	Voimaantuminen keskeisenä lähtökohtana	12
5.1	Voimaantuminen, tai valtautuminen käsitteenä	12
5.2	Voimaantumisen tukeminen osana kuntoutustyötä	12
5.3	Voimavarakeskeisyys osana sosiaalialan eettisiä periaatteita	13
6	Ryhmä ja vertaisuus voimaantumisen tukijana	14
6.1	Pienryhmän luonteesta ja dynamiikasta	14
7	Kuvien käyttö sosiaalialalla	15
7.1	Kohtaamistaide	16
7.2	Kuvan mahdollisuudet hyvinvointityössä	17
7.2.1	Kohtaamistaiteen suhteesta taideterapiaan	17
8	Ohjattava kohtaamistaiteen ryhmä mielenterveyskuntoutujille	18
8.1	Ryhmää edeltävät prosessit ja ryhmän kokoaminen	18
8.2	Ryhmäkerrat ja ryhmän ohjaaminen	18
8.2.1	1. Ryhmäkerta - Musiikkimaalausta kaiverrusten koristamana	19
8.2.2	2. ryhmäkerta - Pala luontoa hiilillä piirtäen	23
8.2.3	3. ryhmäkerta - kynttilöiden tunnelmaa savesta	27
8.2.4	4. ryhmäkerta - Parimaalausta vesiväreillä	29
8.2.5	5. kerta: Kodin tuntua akryyliväreillä maalaten	33
8.2.6	6- ryhmäkerta - Kuvakollaasi	35
8.2.7	7. Ryhmäkerta - Syksyistä lasimaalausta	38
8.2.8	8. ryhmäkerta - "Minä taiteentekijänä"	41
8.3	Loppuhaastattelu	44
8.3.1	Loppuhaastattelun tuloksista	45
8.4	Ryhmänohjaukselle asettamieni tavoitteiden toteutumisen arviointia	46
8.4.1	Välitavoitteiden ja keinojen toteutumisen tarkastelua	47
8.4.2	Yhteenvetoa	49
9	Kohtaamistaiteen periaatteiden ja toimintamallien toteutumisesta	54
10	Eettistä pohdintaa	55
10.1.	Toiminnallisen osion toteuttamiseen liittyvästä etiikasta	56
10.2.	Kirjalliseen dokumentointiin liittyvästä etiikasta	56

10	Lähteet.....	60
11	Liitteet	62

1 Johdanto

Toteutin opinnäytetyöni mielenterveyskuntoutujille suunnatun tuetun asumisen yksikön sekä työkeskuksen kanssa. Opinnäytetyöni aiheena on tarkastella, miten kuvallisia menetelmiä voidaan hyödyntää sosiaalialalla, tarkemmin mielenterveyskuntoutujien parissa. Opinnäytetyöni toteutus on toiminnallinen, ja lähestyn aihetta Kohtaamistaiteen ryhmän kautta. Opinnäytetyöni alkusysäyksenä toimi Voimaa taiteesta -hanke opinnäytetyöhankkeita esittelevässä infotilaisuudessa, jossa sain tietää kyseisestä hankkeesta ja sen yhteistyökumppaneista. Voimaa taiteesta -hanke pyrkii tuottamaan hyvinvointia taiteen eri keinoin, ja tämä tarkoitusperä kiinnosti minua alusta asti. Vaikka kyseinen hanke ehtikin päättyä jo ennen oman opinnäytetyöprosessini varsinaista etenemistä, sain kyseisen hankkeen kautta vinkin mahdollisesti kiinnostuneesta yhteistyökumppanista, jonka kautta lopulta löysin opinnäytetyöni asiakasympäristön ja yhteistyökumppanin. Ajatuksenani oli alun perin ohjata kuvallista ryhmää sitä enempää määrittelemättä, mutta sittemmin aloittamassani Kohtaamistaiteen ohjaajakoulutuksessa olen havainnut Kohtaamistaiteessa useita sellaisia elementtejä ja tekijöitä, jotka koen tärkeiksi ja hyödyllisiksi ohjaamani kuvallista ryhmää ajatellen. Päätinkin näin ollen toteuttaa opinnäytetyöni osana Kohtaamistaiteen kehittämishanketta.

Kuvallisuuteen ja taiteeseen liittyvään aiheenvalintaan vaikuttivat sekä saamani kokemukset marginalisaatio-opintojeni ja harjoittelujeni aikana erilaisten toiminnallisten ja luovien ryhmätuokioiden ohjaamisesta sekä oma kiinnostukseni juuri kuvallisia menetelmiä kohtaan sosiaalialan työssä. Olen harjoittelupaikoissani päässyt suunnittelemaan ja ohjaamaan ryhmiä, joissa olen käyttänyt kuvallisia menetelmiä, ja saanut positiivista palautetta ryhmään osallistuneilta mielenterveys- ja päihdekuntoutujilta. Lisäksi olen käynyt ohjaamassa mielenterveyskuntoutujille tarkoitettussa Viidakkokujan tuetun asumisen yksikössä yksikön asukkaille hankemuotoisesti luovaa toiminnallista ryhmää. Tein aiheesta marginalisaatio-opintoihini liittyen kirjallisen työn, jossa tutkin juuri kuvallisten menetelmien käyttöä ja hyötyjä sosiaalialalla. Tämä syvensi kiinnostustani juuri kuvallisia menetelmiä kohtaan, sillä huomasin sekä käytännössä että aiheesta enemmän lukiessani, että kuvallisuutta voidaan hyödyntää hyvin monella tavalla ja sen hyödyt voivat ulottua monelle tasolle.

Lopullisesti aiheenvalinta kypsyi mielessäni valmiiksi kuitenkin vasta kun kuulin Voimaa taiteesta -hankkeesta, joka on painottunut juuri luovien menetelmien hyödyntämiseen hyvinvoinnin lisäämiseksi ja on avoin opiskelijoiden omille ideoille ja ajatuksille opinnäytetyön aiheen suhteen. Tällöin päätin tarttua kyseiseen aiheeseen, koska olin jo pidemmän aikaa ollut motivoitunut oppimaan siitä lisää. Lisäksi kuvalliset menetelmät ovat sellaisia, joita haluaisin käyttää myös tulevaisuudessa työssäni. En ollut kuitenkaan saanut juurikaan opetusta niistä opintojeni kautta ennen kuin osallistuin Kohtaamistaiteen

ohjaajakoulutukseen, jossa pääsin myös ohjaamaan ohjaajaparin kanssa Kohtaamistaiteen ryhmää ja oppimaan ohjaajuudesta ja Kohtaamistaiteesta käytännön tasolla. Kiinnostus juuri kuvallisiin menetelmiin syntyi luultavasti siitä, että koen omalla kohdallani kuvan hyvin läheiseksi ja luonnolliseksi tavaksi sekä ilmaista että katsoa ja nähdä asioita.

Taiteen ja kulttuurin hyödyntäminen hyvinvoinnin lisäämisen keinona ei ole vain sosiaalialaa puhutteleva aihe. Yhä voimassa olevassa entisen pääministerin Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa kulttuurin aseman todetaan olevan keskeinen yhteiskuntaa rakennettaessa. Taide ja kulttuuri tunnustetaan elämän välttämättömiksi perusasioiksi, joiden "uutta luova vaikutus säteilee elämän kaikille alueille". Hallituksen pyrkimyksenä on saattaa kulttuuri kaikkien kansalaisten pariin ja erityistoimien avulla lisätä osallisuutta kulttuuriin sellaisissa ryhmissä, jotka jäävät tällä hetkellä kulttuurin ulkopuolelle. (Valtioneuvosto.) Tämä lähtökohta on olennainen myös Kohtaamistaiteessa, ja kyseinen tavoite onkin läsnä myös tämän opinnäytetyön yhteydessä mielenterveyskuntoutujille järjestettävässä Kohtaamistaiteen ryhmän tavoitteissa.

2 Asiakasympäristön ja yhteistyökumppaneiden esittely

Opinnäyteyöni yhteistyökumppaniksi muotoutui erääseen pääkaupunkiseudulla sijaitsevaan asumisyksikköön yhteydenottamisen kautta Mehiläinen Oy, jonka alaisena kyseinen yksikkö toimii. Opinnäytetyöhöni sisältyvä ryhmä koostui useasta Mehiläisen alaisen asumispalvelun ja palvelukodin asiakkaista. Kyseisten toimipaikkojen asiakaskunta koostuu mielenterveyskuntoutujista, ja myös ohjaamani Kohtaamistaiteen ryhmän jäsenenä oli mielenterveyskuntoutujia. Toteutin ryhmänohjauksen pääkaupunkilaisessa työkeskuksessa, jossa kyseisten toimipaikkojen asiakkaat käyvät työtoiminnassa. Ohjaamastani ryhmästä tiedottaminen ja ryhmään osallistuvien ryhmäläisten kokoaminen ja kartoittaminen tapahtui työkeskuksessa toimipaikan työntekijöiden avustuksella.

Tutkimus- ja kehittämiskohteena asiakasympäristössä voidaan nähdä kuvallisen ja luovan ryhmätoiminnan tuominen asiakkaiden pariin, sillä ennen ohjaamaani ryhmää asiakkaille ei ohjattu mitään Kohtaamistaiteen ryhmän kaltaista toimintaa, vaikka sen kaltaisella ryhmätoiminnalla voidaan nähdä potentiaalisesti - kuten myöhemmin teorian avulla kuvaan - monenlaisiakin hyvinvointia edistäviä tekijöitä asiakkaille. Erityisesti Kohtaamistaiteen ryhmän järjestäminen oli ja on yhä tutkimus- ja kehittämisenäkökulmasta kiinnostavaa ja samalla tärkeää siksi, että Kohtaamistaide on vielä niin tuore ja monille tuntematon Suomessa. Koin siis mielenkiintoiseksi ja toisaalta hyödylliseksi nähdä, miten Kohtaamistaiteen ryhmä soveltuisi juuri tälle asiakasryhmälle. Opinnäytetyölläni odotin siis olevan toimipaikalle kahdenlaisia hyötyjä: asiakkaille järjestämäni ryhmätoiminta ja ryhmän ohjaamisen ja opinnäytetyöni kautta antamani tieto Kohtaamistaiteen ryhmän

soveltavuudesta asiakasryhmälle, jonka kautta yksikön henkilöstö voisi arvioida, olisiko kyseisenkaltainen ryhmä hyödyllistä ja mahdollista järjestää myös myöhemmin.

3 Mielensterveyskuntoutus

“Mielensterveyskuntoutus” -käsitteen määrittely ei ole täysin yksioikoista, sillä se on merkitykseltään laaja ja kokee muutoksia mielensterveysongelmien hoidon ja kuntoutuksen muuttuessa. Jari Koskisuus esittää käsitteelle kahdenlaisen määritelmän; suppean ja laajemman. Suppea määritelmä pitää sisällään sairauden tai vammaan aiheuttamien ongelmien ratkaisemisen, haittojen minimoinnin sekä toimintakyvyn paranemisen, ja jossa painopiste on sairauden kuntoutumisessa. Toisen, laajemman määritelmän mukaan mielensterveyskuntoutuksella sen sijaan käsitetään laajaa toimintaa, jonka pyrkimyksenä on kartoittaa mahdollisia ongelmia, kuten hallinnan puute tai toimintakyvyn vajavuus, ja toisaalta löytämään myös tekijöitä, jotka vaikuttavat mielensterveyteen myönteisesti. Koskisuus kuitenkin toteaa, että suppeamman, diagnoosilähtöisen määritelmän yhteydessä puhutaan usein “psykiatrisesta kuntoutuksesta” ja laajentaa näin “mielensterveyskuntoutus”-käsitteen määritelmää laajempaan merkitykseen. (Koskisuus 2004: 10-11.)

Mielensterveyslain ja -asetuksen mukainen määrittely mielensterveydelle sen sijaan on “yksilön psyykkisen hyvinvoinnin, toimintakyvyn ja persoonallisuuden kasvun edistämistä sekä mielisairauksien ja muiden mielensterveysthäiriöiden ehkäisemistä, parantamista ja lievittämistä.” (Vuori-Kemilä, Stengård, Saarelainen & Annala 2007: 21.) Kuten edellä kuvatuista määritelmistä nähdään, mielensterveyden voidaan ymmärtää olevan terveyden ja sairauden näkökulmia laajempi käsite. Näin ollen myös mielensterveystyö voidaan siis käsittää laajempaan, moniulotteisempaan ja kokonaisvaltaisempaan toimintaan kuin vain mielensterveyden häiriöihin keskittyvänä tai sairauskeskeisenä kuntoutuksena.

3.1 Mielensterveyskuntoutuksen tavoitteet

Mielensterveyskuntoutus ei ole välttynyt kuntoutuksen ympärillä käydyltä yhteiskunnalliselta keskustelulta myöskään, tai etenkin, tavoitteidensa osalta. Keskustelun keskiössä on vallinnut jo vuosien ajan yhteiskunnan hyötynäkökohdat, joissa painottuvat työvoiman ylläpitämisen merkitys sekä yhteiskunnan taloudellinen säästö, ja pyrkimyksenä on ollut vähentää sairaudesta tai vammaisuudesta yhteiskunnalle koituvia kustannuksia. Toisaalta keskustelussa keskeisenä näkökulmana on ollut yksilön oikeus hyvään elämään, itsenäisyyteen, onnellisuuteen ja oikeudenmukaiseen kohteluun. Tämä näkökulma korostaa kuntoutuksen roolia “yksilön hyvän tuottajana.” (Koskisuus 2004: 10.)

Mielensterveystyössä tehtävän kuntoutuksen tehtäviä Riikonen ym. kuvaavat kuntoutujan pyrkimysten ja elämänpöjektien kautta: kuntoutuksessa pyritään auttamaan kuntoutujaa

löytämään nämä henkilökohtaiset tavoitteet, etsimään keinoja niiden saavuttamiseksi, muokkaamaan pyrkimyksiään tarvittaessa uudestaan, luopumaan saavuttamattomista tavoitteista ja muodostamaan uusia elämänprojekteja ja pyrkimyksiä. (Riikonen, Nummelin & Järvikoski 2005: 11-12.)

Mielenterveyskuntoutukseen sisältyvä asiantuntijoiden ja kuntoutujien välinen vuorovaikutus on jaettu erään näkemyksen mukaan neljään ulottuvuuteen: ensimmäisenä informaation keräämiseen, toisena vajavuuksien poistamiseen tai lievittämiseen - joihin sisältyy tämän jaottelun mukaan rajoitukset, ongelmat, sairaudet, oireet, häiriöt ja tietojen tai taitojen puute - kolmantena yhteistyösuhteen muodostamiseen ja ylläpitämiseen sekä neljäntenä mahdollisuuksien etsimiseen, innostamiseen, motivointiin ja rohkaisemiseen. (Järvikoski, Nummelin & Riikonen 2005: 12.) Viimeiseksi mainitun ulottuvuuden voidaan nähdä korostuvan mielenterveyskuntoutujien parissa toteutettavan Kohtaamistaiteen ryhmässä, ja myös tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteissa. Sen voidaankin nähdä olevan myös vahvasti yhteydessä asiakkaan voimaantumiseen: mielenterveyskuntoutuksessa keskeistä on asiakkaan asiantuntijuus omaa elämäänsä koskien.

4 Opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyöni tavoitteet jakautuivat kahdenlaatuiseksi. Yhdenslaisina tavoitteina minulla oli asiakkaiden hyödyt ja ryhmään liittyvät tavoitteet. Yhtenä ryhmälle asetettuna tavoitteena oli edesauttaa ryhmään osallistujien voimaantumista. Toiminnan lähtökohdaksi asetin voimavarakeskeisyyden. Voimaantumisen tavoitteen toteutumiseksi asetin konkreettisemmän välitavoitteen ryhmän ohjaamiselleni: tämä tavoite oli taiteellisen työskentelyn ilon mahdollistaminen ryhmäläisille uusien oivallusten sekä myönteisten vuorovaikutuskokemusten saamisen kautta. Toisena ryhmälle asetettuna tavoitteena oli tarjota Kohtaamistaiteen ryhmän avulla osallistujille mahdollisuus kuvalliseen itseilmaisuun luomalla puitteet myönteisille luomis-, itseilmaisu- ja ryhmäkokemuksille. Kolmas tavoite oli mahdollistaa ryhmäläisille sellainen tilanne ja tila, jossa he voivat irtautua hetkeksi arjesta, ja saada mielekästä tekemistä. Viimeisimpänä tavoitteenani oli kartoittaa, miten Kohtaamistaiteen ryhmä sopisi mielenterveyskuntoutujien parissa työskentelyyn, ja selvittää yhteistyöyksikölleni, voisivatko heidän asiakkaansa hyötyä tällaisen ryhmän järjestämisestä jatkossa.

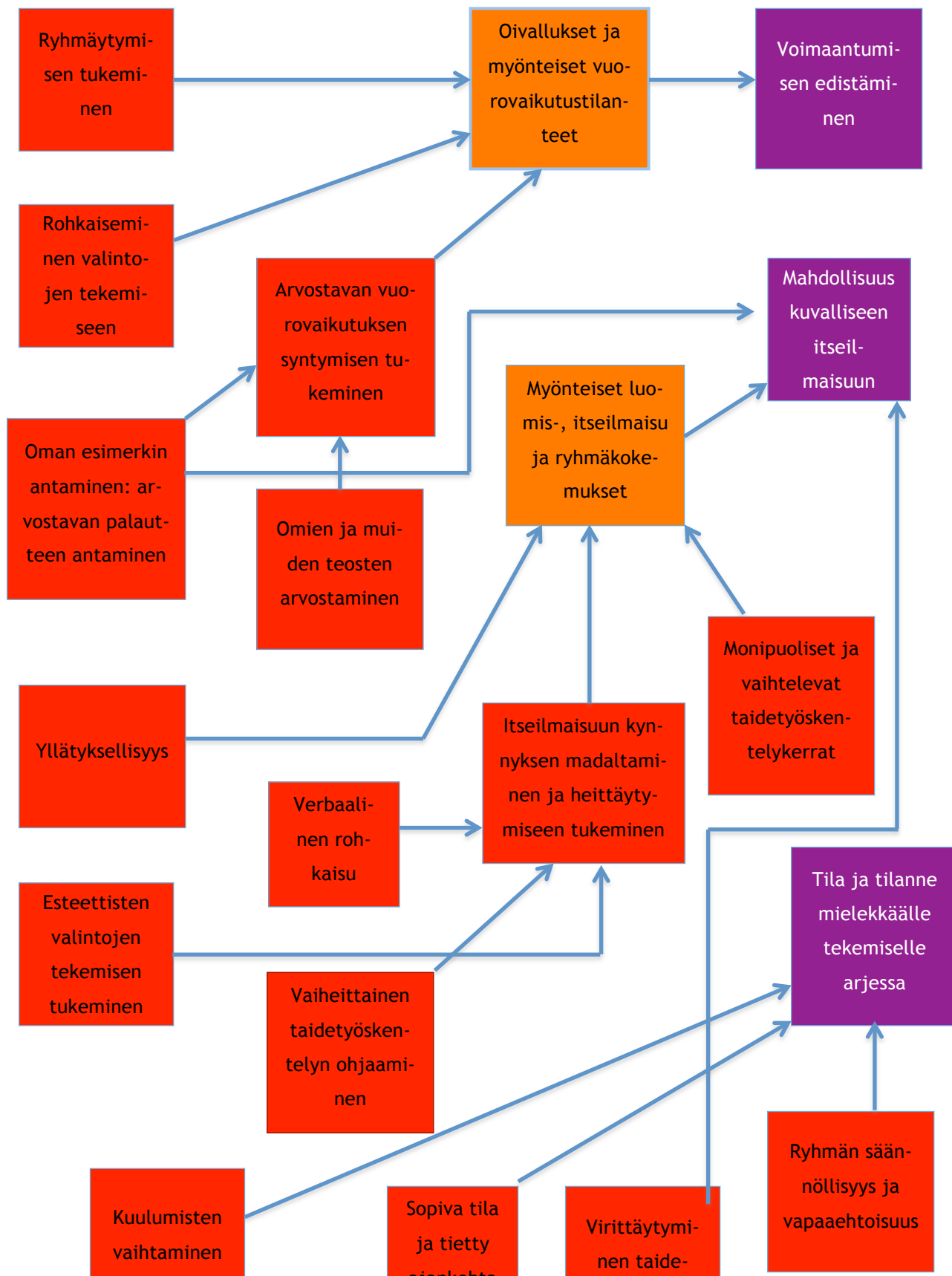
Toisenslaisina tavoitteina olivat henkilökohtaiset tavoitteeni. Yhtenä tavoitteenani oli oppia työprosessin aikana sekä ohjauskokemuksista että kirjallisuutta tutkimalla sekä empirian ja teorian välistä suhdetta ja yhteyttä tarkastelemalla mahdollisimman paljon siitä, miten kuvallisia menetelmiä voidaan hyödyntää, ja miten asiakkaat kokevat niistä hyötyvänsä ja miksi. Pyrin ymmärtämään eri kuvallisten keinojen sekä Kohtaamistaiteen mahdollisista

hyödyistä mielenterveyskuntoutujille sekä erilaisille yksilöille. Samalla pyrkimyksenäni oli kehittyä ryhmänohjaustaidoissa mahdollisimman paljon, ja tunnistaa omat kehittymisen tarpeeni ryhmän ohjaajana entistä paremmin.

Tällä taulukolla havainnollistan ohjaamalleni ryhmälle asettamiani tavoitteita ja niiden saavuttamiseksi asetettuja välitavoitteita ja keinoja:

Tavoite	Välitavoite	Keino
Edesauttaa ryhmään osallistujien voimaantumista	Mahdollistaa uusien oivallusten sekä myönteisten vuorovaikutuskokemusten saaminen	Ryhmäläisten tukeminen ja innostamaan pyrkiminen jokaisessa Kohtaamistaitteen ryhmän vaiheessa heittäytymään ja tarttumaan kyseisiin hetkiin ja ryhmätilanteisiin sekä tehtävänantoihin ilman liiallista itsekritiikkiä. Rohkaiseminen valintojen tekemiseen sekä virittäytymisen että taidetyöskentelyn aikana. Arvostuskierrosten ohjaaminen aina esimerkkiä antaen ja tätä kautta arvostavan vuorovaikutuksen syntyminen tukeminen.
Tarjota ryhmäläisille mahdollisuus kuvalliseen itseilmaisuun	Luoda puitteet myönteisille luomis-, itseilmaisu- ja ryhmäkokemuksille	Monipuolisten ja vaihtelevien taidetyöskentelykertojen suunnittelemisen ja valmisteleminen, yllätyksellisyyden kautta itseilmaisun kynnyksen madaltaminen ja heittäytymisen tukeminen, myös verbaalinen rohkaisu. Vaiheittainen ohjaaminen helpottamaan omien esteettisten valintojen tekemistä työskentelyn aikana. Arvostavan palautteen saamisen mahdollistaminen kaikille ryhmäläisille ja tätä kautta oman työn ja itseilmaisun arvostamiseen tukeminen sekä myös muiden töiden arvostaminen.
Mahdollistaa ryhmäläisille tilanne ja tila arjesta irtautumiselle ja mielekkäälle tekemiselle		Ryhmän säännöllisyys ja vapaaehtoisuus. Ryhmälle rauhoitettu fyysinen tila ja ajankohta. Kuulumiskierroksen aikana ryhmäläiset saavat kertoa kuulumisiaan ja rauhoittua ryhmätilanteeseen. Virittäytymisen aikana ryhmäläiset voivat valmistautua ja virittyä taidetyöskentelyyn syventymiseen.

Tässä kaavio havainnollistamaan tavoitteiden (violetit laatikot), välitavoitteiden (oranssit laatikot) ja keinojen (punaiset laatikot) välisiä suhteita:

5 Voimaantuminen keskeisenä lähtökohtana

5.1 Voimaantuminen, tai valtautuminen käsitteenä

Voimaantumisen käsite koetaan usein hankalaksi määritellä, mutta keskeisiksi merkityksiksi voidaan nähdä nousevan yksilön täysivaltaistumisen ja voiman tunteen kasvamisen kokeminen. Sanan englanninkielisestä alkuperäisvastineesta "empowerment" on tehty myös muita käännöksiä, joista yksi kenties osuvimmista on "valtautuminen". Valtautumisen on määritelty tarkoittavan muun muassa sananmukaisesti vallan siirtymistä osapuolelta toiselle, ja käsitteenä sen voidaan tulkita painottavan voimaantumisen käsitettä vahvemmin sosiaalialan rakenteellisia ja kontekstuaalisia näkökulmia valta-asetelman muutosta korostamalla. (Juhila 2006: 120.) Niin voimaantumisen kuin valtautumisenkin voidaan nähdä sisältävän sekä yksilöllinen että rakenteellinen, tai yhteiskunnallinen, ulottuvuus: yksilöllisen ulottuvuuden näkökulmasta kyse on yksilön henkilökohtaiseen elämäänsä osallisuuden vahvistumisesta, ja rakenteellisesta näkökulmasta niihin epäkohtiin puuttumisesta, jotka ehkäisevät yksilöä osallistumasta omaa elämäänsä koskeviin asioihin. Tärkeänä tekijänä korostuu kuitenkin ennen kaikkea yksilön täysivaltainen kansalaisuus ja osallisuus. Kirsi Juhila kuvaakin valtautumista sosiaalialan intervention tavaksi, joka on osallistavan sosiaalityön keskeisin toteuttamisen väline. (Juhila 2006: 120-121.)

Tässä opinnäytetyössä on päädytty käyttämään "voimaantuminen"-käsitettä korostamaan yksilön omien voimavarojen löytämistä ja henkilökohtaista, yksilöllistä elämänhallinnan ja voimantunteen saavuttamista sen sijaan, että painopiste olisi yksilön suhteessa yhteiskuntaan ja vallan siirtymisessä osapuolelta toiselle. Painopisteenä onkin pikemminkin yksilön omat sisäiset prosessit.

5.2 Voimaantumisen tukeminen osana kuntoutustyötä

Kuntoutujan, tai asiakkaan, voimaantumisen tukeminen on yksi hyvin merkittävä tekijä osana kuntoutusta. Kuntoutustyötä on kuvattu eräänlaisena identiteettityönä, sillä mielenterveyskuntoutujien haasteena on havaittu usein olevan oman identiteetin uudelleen rakentuminen. Pitkäkestoiset mielenterveyden ongelmat ovat usein syntyneet hiljalleen, eikä niiden alkua voida aina selkeästi nähdä tai nimetä. Toisin kuin akuutit sairaudet, joiden oireet lieventyvät kohtalaisen nopeasti, pitkäkestoisten sairauksien aiheuttama vajaakuntoisuus jää pitkäaikaiseksi, ja pitkittyessään sairaus tuo usein mukanaan uudenlaisia sopeutumisvaatimuksia ja sosiaalisia haasteita yhteiskunnassa. Tämän lisäksi syytä pitkään jatkuneeseen ja asteittain alkaneeseen psyykkiseen sairauteen ei aina tiedetä, mikä vaikuttaa kuntoutujan identiteettiin ja minäkuvaan. (Peltomaa 2005:15.) Marjo Peltomaa kuvaakin epätietoisuuden ja pitkäkestoisuuden vaikutusta ihmisen identiteettiin seuraavasti:

”Elämänhallinnan tunnetta on vaikea ylläpitää tilanteissa, joissa ihminen ei kykene hahmottamaan, mistä on kysymys. Mielenterveysongelmissa syytä sairastumiseen haetaan useimmiten itsestä, mikä merkitsee itsetunnon laskua, häpeää ja vetäytymistä sosiaalisista rooleista. Sairauden tuntomerkit ovat usein sellaisia, jotka tulevat osaksi henkilön persoonallisuutta.” (Peltomaa 2005: 15-16.)

Kuntoutujan voimaantumisen tukemisen tavoite voidaan nähdä tarkoituksenmukaiseksi juuri edellä oleviin lähtökohtiin peilaten hyvin merkittävänä osana mielenterveyskuntoutujan kuntoutusprosessia.

Voimaantumisen yhteydessä on korostettu yksilöstä itsestään lähtöisin olevaa muutosta, jota ei voida ulkoa käsin istuttaa. Samalla on kuitenkin myös huomioitava, ettei pitkäaikaisessa kuntoutuksessa olleilla mielenterveyskuntoutujilla useinkaan riitä resursseja voimaantua yksin, vaan tarvitsevat siinä usein ammatillista tukea löytääkseen omat voimavaransa. (Järvikoski & Notko 2004: 4.) Notko ja Järvikoski erittelevät mielenterveyskuntoutujien voimaantumista tukevia ”myönteisiä vaikutusmekanismeja” ja korostavat arvostavaa ja rohkaisevaa tukea osana vuorovaikutusta. Asiakkaan kuuntelemisen ohella positiivinen palaute, rohkaisu ja motivointi ovat tekijöitä, jotka lisäävät asiakkaan tai kuntoutujan kuulluksi tulemisen kokemusta, ja vahvistavat sitä kautta oman merkityksen tunnetta. Positiivisen palautteen kautta voidaan lisäksi tukea asiakkaan onnistumisen kokemusten syntymistä. Kokemus onnistumisesta ja osaamisesta onkin yksi kuntoutumisen kannalta tärkeä ja kuntoutumista edesauttava tekijä. (Järvikoski & Notko 2004: 37, 40.) Kohtaamistaiteen jokaiseen ryhmäkertaan kiinteästi kuuluva arvostus toteuttaakin juuri tätä tarkoitusta: positiivisen palautteen ja muilta saadun arvostuksen kautta ryhmäläinen voi kokea luoneensa omin käsin jotain arvostettavaa ja onnistunutta. Tätä kautta palaute ja arvostus toimivat rohkaisevana tekijänä kuvalliselle itseilmaisulle. Muiden ryhmäläisten palautteen kautta koettu myönteinen vuorovaikutus edesauttaa myös luomaan ryhmäläisille ryhmään kuulumisen tunnetta.

5.3 Voimavarakeskeisyys osana sosiaalialan eettisiä periaatteita

Voimavarakeskeisyyttä voidaan tarkastella myös osana sosiaalialan eettisiä periaatteita. Voimavarojen löytämisen hyväksi toimiminen ei ole ainoastaan osa mielenterveyskuntoutujien parissa tehtävää työtä, vaan se on perustavanlaatuinen osa sosiaalialan työtä ja etiikkaa. Kyösti Raunio toteaaakin, että sosiaalialan eettiset periaatteet edellyttävät työskentelemistä ja toimimista voimavarojen tunnistamisen ja kehittämisen lähtökohdasta. Voimavarojen vahvistamisen nähdäänkin olevan keskeisin kaikista kriteereistä arvioitaessa sosiaalialan teorioiden merkitystä ammatilliselle toiminnalle. (Raunio 2009: 131.)

6 Ryhmä ja vertaisuus voimaantumisen tukijana

Viimeisten vuosikymmenien aikana vertaisryhmien hyödyntäminen on yleistynyt sosiaalialalla tehtävässä työssä. Samankaltaisessa marginaalisessa asetelmassa ja paikassa elävät ihmiset omaavat usein samankaltaisia elämäntilanteeseensa liittyviä kokemuksia ja "toista tietoa", ja ovat näin tilanteessaan toisilleen vertaisia. Vertaisryhmissä on havaittu syntyvän ryhmäläisille arvokasta sosiaalista pääomaa, lievittävän ryhmään kuuluvien ongelmia ja tukevan arjessa ja kyseisessä elämäntilanteessa selviytymistä. Vertaisryhmät voivat muodostua luonnollisesti vuorovaikutusprosessien kautta vertaisten ollessa paljon kanssakäymisessä keskenään. Monissa tapauksissa vertaisryhmät syntyvät kuitenkin ammattilaisen aktivoinnin kautta. (Juhila 2006: 130.) Ryhmämuotoisen sosiaalialan työn kautta asiakkaiden on mahdollista kokea yhdessä olon ja yhteisöllisyyden kokemuksia sekä sosiaalista ja henkistä osallisuutta. Ryhmämuotoinen toiminta voi myös lisätä ryhmäläisten sosiaalisia, henkisiä ja sivistyksellisiä resursseja. (Jouttimäki 2011: 118.)

Vaikka Kohtaamistaiteen ryhmässä painopisteenä ei ole mielenterveyskuntoutujien vertaisuuden jakaminen juuri kuntoutujina - vaikka sekin ulottuvuus Kohtaamistaiteen ryhmään automaattisesti lähtökohtaisesti syntyy - ovat ryhmäläiset vertaisia toisilleen myös kyseisen ryhmän jäseninä. Heidän tullessa taiteellisen ilmaisun äärelle sovitusti ja säännöllisesti suljetun ryhmän muodossa, on kyse ryhmästä, jolle muodostuu todennäköisesti oma identiteettinsä ja ryhmädynamiikkansa. Tällöin voidaankin nähdä, että jo itse pienryhmään kuulumisen ja siinä tapahtuvat ilmiöt ja läpi käydyt ryhmäprosessit voivat toimia voimaannuttavina tekijöinä ryhmäläisten arjessa ryhmään kuulumisen tunteen kautta. Yhdeksi tavoitteeksi tämän opinnäytetyön yhteydessä ohjattavalle ryhmälle onkin asetettu ryhmäytyminen, joka saa tässä tapauksessa merkitykseksen ryhmän keskinäisen yhteenkuuluvuuden ja myönteisen koheesion muodostumisen, turvallisen ja luotettavan ilmapiirin syntymisen, ryhmän jäsenten ryhmään sitoutumisen sekä ryhmän identiteetin muodostumisen ja kyseiselle ryhmälle luonnollisten toimintatapojen syntymisen ryhmäprosessien kautta.

6.1 Pienryhmän luonteesta ja dynamiikasta

Määriteltäessä, voidaanko ihmisjoukkoa kutsua ryhmäksi, on otettava huomioon joukon koko, vuorovaikutus, tarkoitus, säännöt, rajat, roolit, työnjako ja johtajuus. Ryhmän edellytyksinä pidetään yhteistä tavoitetta, keskinäistä vuorovaikutusta tai mahdollisuutta vuorovaikutukseen sekä yhteistä käsitystä siitä, keitä ryhmään kuuluu. Aku Kopakkala nostaa esiin, että ryhmän muodostuttua niin roolit kuin johtajuus muotoutuvat toiminnan kautta nopeasti. Sen sijaan pienryhmän määritelmälle löytyy useita muunnelmia, mutta yleisen määritelmän mukaan pienryhmäksi mielletään yleensä 5-12 hengen ryhmä.

Ryhmän koko riippuu kuitenkin paljon ryhmän perustehtävästä, eikä ryhmän laatua voida määrittellä pelkästään sen koon mukaan. (Kopakkala 2011: 36.)

Ryhmän jäsenmäärällä on suuri vaikutus ryhmän toimintaan ja ryhmäläisten käyttäytymiseen. Ryhmäkoon on tutkittu vaikuttavan erityisesti ryhmän kiinteeseen, eli koheesioon, ja vastavuoroisesti myös ryhmän hajoamiseen. Pienissä ryhmissä kiinteiden ja samanmielisyyden on havaittu olevan voimakkaampaa. Tämä viittaa ryhmäytymiseen ja yhteishengen syntyminen. Suuremmilla ryhmillä onkin todettu olevan taipumusta jakautua pienempiin alaryhmiin. (Niemi 2007: 57).

Ryhmän koheesio ja kiinteys nähdään yleensä myönteisessä merkityksessä, mutta samanmielisyydellä on kääntöpuolensa: Salomon Asch tutki ryhmäpaineen vaikutuksia jo 50-luvulla ja havaitsi, että ryhmäpaineen vaikutus koehenkilöiden käyttäytymisessä voimistui ryhmäkoon kasvaessa kolmesta neljään. Tämän jälkeen ryhmäpaine pysyi samansuuruisena ryhmäkoon kasvusta riippumatta. (Niemi 2007: 57.) Tämän kautta voidaan nähdä, että ryhmäpaineen on havaittu vaikuttavan erityisen voimakkaasti pienissä ryhmissä. Ryhmään kuulumisen lisäksi kuntouttavana ja voimaannuttavana tekijänä on ryhmän sisällöllinen ulottuvuus, eli kuvalliset menetelmät sekä kohtaamistaitteessa käytetyt keinot, joita tarkennetaan myöhemmissä osioissa.

7 Kuvien käyttö sosiaalialalla

Kuvalliset keinot ovat osoittautuneet edellä kuvatusti erilaisille asiakasryhmille hyödyllisiksi myös sosiaalialalla. On kuitenkin mainittava, että niiden hyödyntäminen sosiaalialalla eroaa taideterapiasta niin tavoitteiltaan kuin menetelmiltäänkin, sillä vaikka toiminta itsessään voi olla terapeutista ja voimaannuttavaa, ei kyse ole sosiaalialalla koskaan terapiasta.

Kuvan voimaa on käytetty sosiaalialalla hyväksi hyvinvoinnin lisäämiseen niin yksilö- kuin yhteisö- tai ryhmätasollakin. Kuvan ilmaisuvoimaa on hyödynnetty muun muassa ”ruohonjuurisarjakuvien” kautta tiedon jakamiseksi ja kannanottojen välineenä alueilla, joilla lukutaidottomuus on melko tai hyvin laaja-alaista. (Tukiainen 2007: 53-57.) Esimerkkinä yksilötasolla hyödynnettävistä kuvallisista menetelmistä taas toimii muun muassa Miina Savolaisen kehittämä voimauttava valokuvaus, jossa korostuu toiminnan terapeutisuus ja voimaannuttava vaikutus. (Voimauttava valokuva.)

7.1 Kohtaamistaide

Kohtaamistaide pohjautuu 1990-luvulla Japanissa kehitettyyn Clinical Art -systeemiin, joka kehitettiin alun perin ikääntyneille muistisairaille. Clinical Artin muistisairaiden kuntouttava lähtökohta perustui tutkimustuloksiin, jotka osoittivat taidetoiminnan aikana koettavalla stressillä ja ilolla olevan muistin toiminnan kannalta merkittäviä aivoalueita aktivoiva vaikutus. Clinical Artilla on havaittu olevan muistin tukemisen lisäksi useita muita hyvinvointia lisääviä vaikutuksia, joiden on havaittu ulottuvan myös ryhmätilanteiden ulkopuolelle. Kehitystyön kautta kyseisestä systeemistä on pyritty kehittämään suomalaisiin palvelutarpeisiin ja -rakenteeseen soveltuva sovellus, jonka kautta syntyi Kohtaamistaidetta edeltävä Active Art. Vuonna 2010 sen nimi kuitenkin vaihdettiin Kohtaamistaiteeksi kuvaamaan toiminnan luonnetta ja siihen sisältyvää vuorovaikutusta, jakamista ja kohtaamista taiteen parissa. Samana vuonna Laurea-ammattikorkeakoulussa alkoivat myös Kohtaamistaiteen erikoistumisopinnot, joiden kautta Kohtaamistaiteen soveltaminen levisi ikääntyneiden parista myös muille sosiaalialan alueille. (Pusa 2010: 5.)

Kohtaamistaide perustuu taidetyöskentelyyn, moniammatillisuuteen ja yhteisölliseen näkökulmaan yksilön hyvinvointiin. Kohtaamistaiteen keskiössä on taide hyvinvointia edistämässä. Voimavarakeskeinen ajattelu ja kokonaisvaltainen ihmiskäsitys ovat systeemissä keskeisiä: ihmistä pyritään arvostamaan sellaisena kuin hän on, omana itsenään. Kohtaamistaiteessa pyritään myös tukemaan ohjatun työskentelyn kautta taidetyöskentelyn kautta tuotettujen töiden esteettisesti korkeatasoisten lopputulosten saavuttamista ja esteettisten valintojen tekemistä, ja tukea näin yksilön voimaantumista. (Pusa 2010: 11.)

Kohtaamistaiteen ryhmät rakentuvat aina samasta kolmesta vaiheesta. Nämä ovat virittäytymisvaihe, taidetyöskentely ja arvostus, ja kukin vaihe on perustavanlaatuisen ja sisällöllisesti olennainen osa Kohtaamistaidetta. Virittäytymisvaiheen tarkoituksena on virittää ryhmäläiset kunkin ryhmäkerran aiheeseen ja valmistaa heitä taidetyöskentelyyn moniaistisuutta hyödyntäen. Taidetyöskentelyn sen sijaan on tarkoitus olla ryhmäkerran pisin osio, jossa ryhmäläiset luovat taiteellisen tuotoksen vaihe vaiheelta ohjatusti. Arvostus on ryhmäkerran viimeinen vaihe, ja sen aikana esitellään kunkin ryhmäläisen tuotos, annetaan jokaisen kertoa omasta teoksestaan ja annetaan arvostavaa palautetta jokaisen työstä. Tarkan ja säännöllisen rakenteen tarkoituksena on luoda tilaa spontaanille luomiselle turvallisten puitteiden avulla. (Pusa 2010: 13.)

Kohtaamistaiteen tavoitteet keskittyvät sosiaalialan kuntouttavaan ja ennaltaehkäisevään työhön, ja vaikka systeemin teoriapohjalla onkin paljon yhteneväisyyttä taideterapian teoriapohjan kanssa, voidaan näiden kahden erilaisen toiminnan tavoitteiden nähdä olevan hyvinkin eriävät. Kuten taideterapian eri lähtökohdista kerrottaessa tullaankin seuraavassa

osiossa mainitsemaan, Kohtaamistaiteella voidaan nähdä eniten yhteneväisyyttä juuri ”taide terapiana” - näkökulman kanssa: taiteen tekeminen ja itse toiminta sekä sen ympärille rakentuva sosiaalinen kanssakäyminen itsessään tukee yksilön toimintakykyä. (Pusa 2010: 11.)

7.2 Kuvan mahdollisuudet hyvinvointityössä

Kuvallisen ilmaisun ja kuvien mahdollisuudet hyvinvoinnin lisäämiseen ovat moninaiset. Kuvataideterapiassa on havaittu, että jo itse kuvallisen tuotoksen luomisella voi olla yksilöä vahvistava ja voimaannuttava vaikutus, ja taiteellisen prosessin loppuun saattaminen itsessään tuottaa usein taiteen luojalle onnistumisen kokemuksia. Empirian kautta on myös tullut esiin, että kuvallisia menetelmiä hyödyntävän ryhmän kautta ryhmään osallistujat ovat saaneet kokea merkittäviä yhteisöllisyyden ja arvostuksen kokemuksia yhdessä tekemisen kautta. Tällaisesta ryhmästä onkin parhaimmillaan syntynyt ryhmäläisille uusi, merkittävä areena elämäänsä, jossa he voivat ilmaista tunteitaan, ajatuksiaan ja kokemuksiaan uudenlaisten keinojen avulla ja jossa heidän on mahdollista löytää uusia voimavaroja arkeensa.

7.2.1 Kohtaamistaiteen suhteesta taideterapiaan

Koska taideterapialla on pitkä historia ja sen kautta on saatu paljon kokemuksellista ja empiiristä tietoa kuvallisten menetelmien käyttökelpoisuudesta hyvinvoinnin lisäämisessä, käsitellään ja kuvataan tässä taideterapian käyttötapoja, tavoitteita ja vaikutuksia lyhyesti, jotta myös kuvallisten menetelmien mahdollisuuksia voidaan konkretisoida. Jotta taideterapian ja sosiaalialalla käytettyjen kuvallisten menetelmien ero, ja erityisesti Kohtaamistaiteen luonne selkiytyisivät, myös edellä mainittuja eroavaisuuksia pyritään tuomaan selkeästi esiin.

Taideterapian lähtökohtana on periaate siitä, että taiteen tekeminen luovana prosessina on parantava ja ei-kielellinen ilmaisumuoto ajatusten ja tunteiden esiintuomiselle. Keskeisenä näkemyksenä on se, että jokainen ihminen on kykeneväinen ilmaisemaan itseään luovasti. Taideterapiaa luonnehtiessa on kuitenkin nostettu esiin, että keskeisessä roolissa on luomisprosessi ja itseilmaisu, jotka lähtevät asiakkaan hoidollisesta tarpeesta, ei lopputuloksen esteettinen arvo. (Malchioidi 2010: 14.) Kohtaamistaiteessa sen sijaan sekä itseilmaisu ja taidetyöskentely että työn jälki ovat keskeisessä asemassa: taiteellisen prosessin terapeutit, kuten tekemisen ilo, itseilmaisu, oivallukset ja esteettiset valinnat toimivat asiakkaan hyvinvoinnin lisääjänä siinä missä myös valmiin teoksen loppuun saattamisen ilo ja oman käden jäljen arvostaminen. Kohtaamistaiteessa pyritäänkin ohjaamaan taidetyöskentely prosessinomaisesti niin, että asiakkaan on mahdollista tuottaa

esteettisesti korkeatasoinen työ, ja sitä kautta saada mahdollisesti voimaannuttavia onnistumisen kokemuksia arkeensa. Kohtaamistaiteen kautta toteutetaan sosiaalialan kuntouttavaa työtapaa, ei terapiaa. (Pusa 2010: 11.) Keskeisenä erona on myös Kohtaamistaiteeseen aina kuuluva taidetyöskentelyn ohjaus sekä ryhmämuotoisuus: siinä missä taideterapiaa voidaan toteuttaa niin ryhmä- kuin yksilötyöskentelyn muodossa ja taiteen tekeminen ei aina välttämättä noudata ohjattua lähestymistapaa, Kohtaamistaiteessa juuri ohjattu toiminta ja ryhmämuotoisuus ovat toiminnan keskiössä. (Rankanen & Pusa 2014: 14.)

8 Ohjattava kohtaamistaiteen ryhmä mielenterveyskuntoutujille

8.1 Ryhmää edeltävät prosessit ja ryhmän kokoaminen

Toteutin opinnäytetyöni toiminnallisen osuuden työkeskuksessa, jossa käyvät mielenterveyskuntoutajat tulevat useista eri asumisyksiköistä. Tiedotin ryhmästä työkeskuksen viikkopalaverissa, johon osallistui kaikki työkeskuksessa käyvät kuntoutajat. Tein ilmoittautumislistan, joka laitettiin työkeskuksen ilmoitustaululle, ja laadin ryhmästä kirjallisen esittelyn, joka liitettiin ilmoittautumislistan yhteyteen. Liitin myös etukäteen laatimani suostumuslomakkeen tulevia ryhmäläisiä varten esittelyn yhteyteen, jotta sekä ryhmäläiset että työkeskuksen työntekijät tiesivät ryhmään liittymisen edellytyksistä ja toisaalta ryhmän ohjaukseen ja opinnäytetyöhöni liittyvästä etiikasta ja velvoitteistani etukäteen.

Ryhmään ilmoittautui ensin kolme osallistujaa, ja lopulta ilmoittautumisajankohtaa pidentämällä osallistujiksi ilmoittautui viisi ryhmäläistä. Näistä yksi kuitenkin tippui heti aluksi pois ryhmästä. Ryhmän ikähaarukka oli laaja, ja ryhmäläiset olivat iältään noin 20-60 -vuotiaita. Ryhmässä sukupuolijakauma oli tasapuolinen; sekä mies- että naispuolisia ryhmäläisiä oli lopullisessa kokoonpanossa kaksi. Ryhmä alkoi heinäkuun 23. päivä ja kesti syyskuun 11. päivään kokoontuen viikon välein yhteensä kahdeksan kertaa. Ryhmän kokonaiskestoksi tuli näin ollen kaksi kuukautta. Jokainen ryhmäkerta kesti noin 60-75 minuuttia.

8.2 Ryhmäkerrat ja ryhmän ohjaaminen

Aikataulu ryhmän ohjaamisen aloittamiseen siirtyi huomattavasti suunniteltua myöhemmäksi, joten myös ajatukseni ryhmäkertojen sisällöstä olivat ehtineet muotoutua hieman. Päädyin muokkaamaan aiempia ideoitani eri ryhmäkertojen virittäytymis- ja taidetyöskentelyosioista pitäen kuitenkin kiinni Kohtaamistaiteelle ominaisista ja olennaisista periaatteista ja menetelmistä, jotka mahdollistavat vaiheittaisen taidetyöskentelyn ja antavat samalla tilaa

yksilölliselle ilmaisulle. Halusin käyttää useita Kohtaamistaiteen ohjaajakoulutuksessa oppimiani kuvallisia ja ohjauksellisia menetelmiä ja yhdistellä niitä omien ideoideni kanssa. Koin tärkeäksi soveltaa erityisesti Kohtaamistaidetta varten kehitettyjä ja siinä alun perin käytettyjä yksilölähtöisiä ja voimaannuttavia keinoja tutkiakseni mahdollisimman hyvin juuri Kohtaamistaiteen hyötyjä opinnäytetyöni aiheena. Päädyin ohjaamaan ryhmän yksin, ainoana ohjaajana. Tämä johtui aikataulun epävarmuudesta ja viivästymisestä ryhmän aloituksessa syistä, joihin oli hyvin hankala vaikuttaa. Tämän vuoksi toisen ohjaajan kanssa toiminnallisen osion toteuttaminen oli vaikeasti toteutettavissa. Kohtaamistaiteen ryhmässä ohjaajia on perinteisesti kaksi, mikä helpottaa havainnointia, ryhmäkertojen suunnittelua, ryhmän ohjaamista sekä toiminnan arviointia. Tämä toikin lisähaasteen koko ryhmänohjausprosessiin, mikä näkyi kenties kaikkein selkeimmin ryhmänohjaustilanteissa. Tätä kuvataan myöhemmissä osioissa tarkemmin.

Ryhmäkerrat noudattivat aina samaa rakennetta: kuulumiskierrosta, virittäytymistä, taidetyöskentelyä ja arvostuskierrosta. Pyrin suunnittelemaan virittäytymiset niin, että ne valmistavat ryhmäläisiä taidetyöskentelyyn mahdollisimman hyvin ja herättelevät heidän aistinsa ja keskittymisensä päivän aiheeseen. Kaikilla ryhmäkerralla laitoin koko ryhmäkerran ajaksi rauhallista, instrumentaalista musiikkia taustalle. Tällä pyrin rauhoittamaan tilan ja tunnelman ja erottamaan ryhmälle varatun ajan muusta päivän toiminnasta omaksi hetkeksi, johon olisi musiikin avulla kenties helpompi rauhoittua. Poikkeuksena muusta käytetystä musiikista oli ensimmäisen ryhmäkerran musiikki, joka toimi osana taidetyöskentelyä ja oli siksi valikoitunut eri perustein. Ensimmäisellä kerralla soitettu musiikki erottuikin laajemman tunneskaalansa vuoksi muusta käytetystä musiikista.

8.2.1 1. Ryhmäkerta - Musiikkimaalausta kaiverrusten koristamana

Kaikki ryhmäläiset saapuivat hyvissä ajoin paikalle. Paikalle saapui myös työkeskuksessa työharjoittelussa oleva lähihoitajaopiskelija, joka oli aiemmin kysynyt lupaa tulla seuraamaan ryhmää. Sen sijaan yksi alun perin ryhmään ilmoittautuneista ei päässyt tulemaan. Ryhmän aluksi esittelin itseni sekä kerroin ryhmästä osana opinnäytetyötäni. Kerroin myös Kohtaamistaiteesta ja ryhmäkertojen eri osioista; virittäytymisestä, taidetyöskentelystä ja arvostuskierroksesta avaten ryhmäläisille eri osioiden merkitystä ja sisältöä. Jotta ryhmäläisiä häiritsisi ryhmää seuraava ulkopuolinen mahdollisimman vähän, pyysin häntä osallistumaan ryhmätoimintaan.

Pyysin jokaista ryhmäläistä kertomaan hieman itsestään sekä siitä miten kuuli ryhmästä. Lisäksi pyysin heitä kertomaan itsestään taiteen tekijöinä ja suhteestaan kuvataiteisiin; mistä he pitävät ja mistä eivät ja harrastavatko he kuvataidetta vapaa-aikanaan. He kaikki olivat kuulleet ryhmästä yhteisökokouksessa, jossa olin ryhmästä tiedottamassa sekä työkeskuksen

työntekijöiltä lisää vielä jälkeensä. Yksi ryhmässä kertoi olleensa kuvataideterapiassa, josta oli kovasti pitänyt. Toinen kertoi pitävänsä piirtämisestä ja kolmas maalaamisesta. Neljäs kertoi, että hänelle taiteen tekeminen sen sijaan oli hieman vieraampaa, ja viime kerrasta oli vierähtänyt jo vuosikymmeniä. Kiinnostusta kuvataiteisiin silti riitti. Kaikki ryhmäläiset olivat melko lyhytsanaisia ja kaikki yhtä lukuun ottamatta puhuivat vain vastatessaan kysymyksiin. He eivät myöskään keskustelleet keskenään. Kukaan ryhmäläisistä ei tuntenut toisiaan entuudestaan, mutta kaksi ryhmäläistä oli nähnyt toisensa aiemmin työskennellessään työtoiminnassa samassa kerroksessa. Pyysin ryhmäläisiä myös kirjoittamaan paperille, mitä he kohtaamistaiteen ryhmältä toivoivat. Ryhmässä toivottiin erilaisten menetelmien ja välineiden käyttöä taiteen tekemisessä sekä myös tiettyjen taidetyöskentelymenetelmien käyttöä, kuten vesi- ja öljyvärimaalien käyttöä.

Aluksi pyysin jokaista valitsemaan kaksi öljypastelliliitua; yhden kuvaamaan jotakin itsessä, ja toisen kuvaamaan sen hetkistä mielialaa. Tämän jälkeen jokainen kertoi miksi oli valinnut kunkin värin. Tämän kautta pyrin herättelemään ryhmäläisiä pohtimaan, millaisia mielikuvia eri värit heille tuovat ja samalla kertomaan itsestään hieman muille, jotta ryhmäläiset tutustuisivat toisiinsa hiljalleen. Jokainen osallistui kertomalla itsestään jotain lyhyesti muille. Tämän jälkeen siirryimme taidetyöskentelyosioon: annoin ohjeiksi kuunnella levyltä soittamaani musiikkia, ja maalata erilaisin siveltimen vedoin ja värein musiikissa esiintyviä tunnetiloja ja musiikin herättämiä ajatuksia. Tähän käytettiin akryylivärejä. Tarkensin, että maalatessa voi tehdä erilaisia kuvioita, käyttää erilaisia värejä, tehdä erilaisia pintoja siveltimellä ja eri paksuisia vetoja ilmaisemaan musiikissa kuuluvaa tunnelmaa. Kerroin soittavani neljä erilaista kappaletta, joiden aikana ryhmäläiset saivat käyttää värejä ja siveltimiä musiikin innoittamana. Ryhmäläiset eivät kysyneet lisätarkennuksia ohjeisiin, vaan ilmaisivat olevansa valmiita maalaamaan. Musiikki oli Yann Tiersenin säveltämiä ja soittamia instrumentaalisia kappaleita. Ryhmäläiset uppoutuivat taidetyöskentelyyn ja maalasivat keskittyneesti.

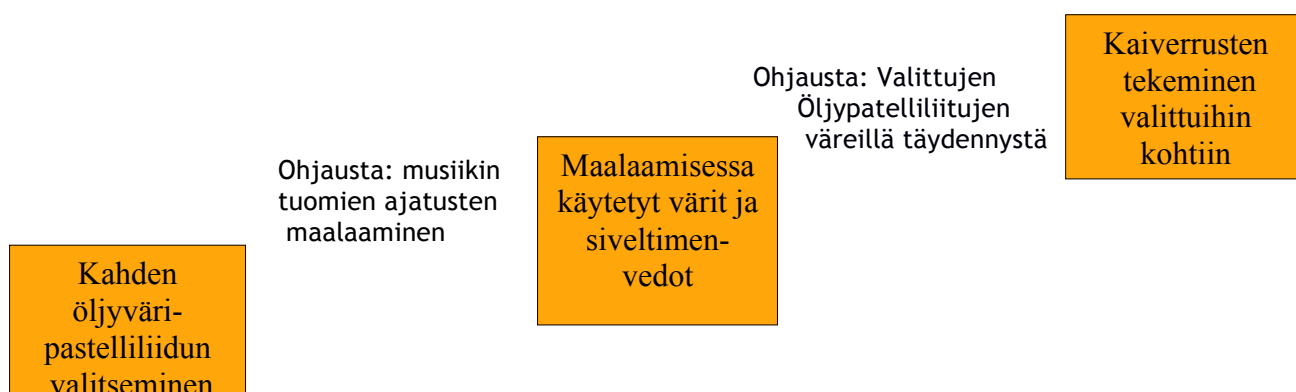
Neljä kappaletta soitettuani jatkoin ohjeita: ryhmäläisten tuli käyttää virittäytymisessä valitsemiaan värejä täydentämään teosta öljypastelliliiduilla. Jokainen oli säästänyt viereensä aiemmin valitsemansa öljypastelliliidut, ja alkoivat värittää valitsemiaan kohtia teoksistaan. Osa ryhmäläisistä ilmaisi, että maalin peittäminen tuntui hieman kummalta ja että oli harmi peittää juuri maalattua työtä. Päätelin, että kertomalla syyn aiemman työvaiheen peittämiselle voisi auttaa hahmottamaan sekä sitä mitä kohtia työstä kannattaa peittää että myös helpottaa värittämään rohkeasti, joten paljastin syyksi, että maalattu väri paljastuu seuraavan vaiheen aikana öljypastelliliidun alta luoden näin töihin kerroksellisuutta. Ryhmäläiset värittivät töitään keskittyneen oloisina ja valikoivat värítettäviä kohtia. Usealla ryhmäläisellä värítettäviksi valikoitui kohtia, joihin he kertoivat värin mielestään sopivan esteettisesti - kaivertamattakin. Tämän jälkeen siirryimme taidetyöskentelyn viimeiseen

vaiheeseen: tehtävänä oli kaivertaa esiin hammastikkuja käyttäen öljypastelliliitujen alta akryylimaalien peitettyä väriä. Jokainen kaiversi tikuilla omia teoksiaan valitsemallaan tavalla; osa kaiversi voimakkailla edestakaisilla kaiverruksilla tuoden esiin suurempia alueita maalipinnasta, osa teki kuvioita ja piirroksia öljypastelliliitukerrokseen.

Osa ryhmäläisistä työskenteli rauhallisemmalla tahdilla, osa oli valmis teoksensa kanssa aiemmin. Kun kaikki kokivat olevansa valmiita, aloitimme arvostuskierroksen. Ehdotin, että antaisimme yhdessä jokaiselle teokselle kolme kuvaavaa adjektiivia. Kävisimme läpi jokaisen teoksen vuorollaan, ja kukin ryhmäläinen saisi kertoa omasta teoksestaan sekä kertoa muille, miltä taidetyöskentely oli tuntunut. Vastaamisen helpottamiseksi kerroin, että halutessaan voi esimerkiksi kertoa, mikä tuntui taidetyöskentelyssä hankalalta, ja mikä puolestaan oli mukavaa. Kysyin, kuka haluaisi olla ensimmäisenä vuorossa, ja ryhmästä löytyi vapaaehtoinen. Saimme kuulla teoksessa käytetyistä väreistä ja musiikkimaalaamisesta. Kukin kertoi vuorollaan millaisena oli musiikkimaalaamisen kokenut, ja ryhmässä usea ryhmäläinen kertoi juuri maalaamisen olleen mukavin osuus. Ryhmässä oli pidetty musiikkimaalauksen tuomasta ilmaisunvapaudesta ja heittäytymisen mahdollistamisesta. Myös käytetty musiikki sai hieman kehuja erilaisten tunnevaihteluiden vuoksi.

Arvostuskierroksella tuli myös esiin jo taidetyöskentelyvaiheessa esiin nostettu öljypastelliliitujen käyttö: hankalaksi ryhmässä koettiin juuri valmiiksi saadun maalausteoksen osittainen peittäminen lopputulosta tietämättä. Ryhmässä oli pidetty musiikkimaalauksen tuomasta ilmaisunvapaudesta ja heittäytymisen mahdollistamisesta. Arvostavan palautteen antamisessa pyrin toimimaan esimerkkinä, sillä arvostuskierros oli jokaiselle ryhmäläiselle uusi käsite. Kysyin kunkin teoksen kohdalla ryhmäläisen esiteltyään oman teoksensa, mitä teoksesta tuli muille mieleen. Kerroin myös mitä itselleni tuli kustakin teoksesta mieleen ja annoin omalta osaltani arvostavaa palautetta jokaiselle. Lopuksi sovimme vielä, että jatkossa ryhmä pidettäisiin torstaina, sillä se sopi kaikille ryhmäläisille parhaiten. Päätimme pitää kellonajan samana kuin ensimmäisellä kerralla. Ryhmäläiset antoivat myönteistä palautetta ryhmäkerrasta, ja kertoivat pitäneensä tästä ensimmäisestä kerrasta.

Kaavio taidetyöskentelyyn liittyvistä esteettisistä valinnoista ja ohjauksesta:

8.2.1.1 Havaintoja ja jälkipohdintaa

Jo ensimmäisellä ryhmänohjauksella tuli selkeästi näkyviin, kuinka erilaisia ryhmäläiset keskenään olivat, niin ryhmän jäsenenä ja persoonina kuin taiteen tekijöinäkin. Siinä missä eräs ryhmäläisistä oli taidetyöskentelyssään hyvin verkkainen, oli toinen ryhmäläinen työskentelyssään huomattavasti ripeämpi. Kaksi muuta ryhmäläistä taas työstivät teoksiaan suurin piirtein samaa vauhtia. Yhteistä kaikille ryhmäläisille oli se, että he kaikki tekivät teoksiaan keskittyneesti ja syventyneesti. Kaikilla näkyi erilainen ja omanlaisensa kädenjälki ja tapa tehdä taidetta.

Ajatuksenani oli ollut pitää alkuhaastattelu jokaisen ryhmäläisen kanssa, mutta valitettavasti suunnitelmani muuttuivat, kun lopullinen ryhmän kokoonpano selvisi hyvin viime tipassa ennen ryhmän alkua. Päädyin tämän vuoksi kirjalliseen tehtävään, jossa ryhmäläiset voisivat kertoa ajatuksiaan ja toiveitaan. Lisäksi pyysin ryhmän aluksi jokaista kertomaan toiveitaan ja ajatuksiaan ryhmään tulemisesta. Alkuhaastattelu olisi kuitenkin etenkin jälkikäteen ajateltuna ollut parempi ajatus, sillä ryhmäläiset olivat melko lyhytsanaisia ja pohdinkin ryhmäkerran jälkeen, että tilanteeseen saattoi vaikuttaa sen lisäksi että ryhmä oli aivan uusi, ja minä ohjaajana ja ihmisenä heille ventovieras, myös se, etteivät he tunteneet toisiaan lainkaan. Samalla kuitenkin muiden ryhmäläisten läsnäolon vaikutusta on vaikea arvioida ja tietää. Jälkikäteen ajateltuna koen että olisi kuitenkin ollut parempi toimia toisin.

Pohdinnan aiheena oli myös harjoittelussa olevan lähihoitajaopiskelijan mukaan tuleminen, sillä jokainen paikalla oleva vaikuttaa omalta osaltaan ryhmän dynamiikkaan ja ryhmän muuttumisella kesken kaiken on vaikutus koko ryhmään. Päätin kuitenkin antaa hänen tulla mukaan, alun perin seuraamaan ryhmää sivusta. Lopulta pohdin kuitenkin, että ryhmän kannalta olisi kenties luontevampaa ja ryhmäläisten toimintaan ja vuorovaikutukseen vähemmän häiritsevästi vaikuttavaa jos kukaan ei seuraisi ulkopuolisena ryhmää sivusta, vaan kaikki paikalla olijat osallistuisivat toimintaan. Käytännön kannalta ratkaisu tuntui toimivalta, mutta koska on vaikea arvioida oliko sillä vaikutuksia ryhmän vuorovaikutukseen ja sen kehittymiseen, voidaan tutkimuksen tekemisen kannalta kenties nähdä paremmaksi ulkopuolisten poisjääminen kokonaan.

Ryhmän keskinäinen vuorovaikutus oli melko vähäistä, ja sosiaalisen osuuden sijaan taidetyöskentelyyn syventyminen korostui ryhmäkerralla. Arvostuskierroksella toiset olivat oma-aloitteisempia antamaan palautetta ja kertomaan omista teoksistaan ja taidetyöskentelyyn liittyvistä ajatuksistaan kuin toiset, mutta kaikki tuntuivat kaipaavan tarkentavia kysymyksiä ajatustensa esiintuomisen tukemiseksi. Palautteen antamisessa ryhmä oli pääosin melko varovainen, mutta jokainen teos sai kuitenkin useamman adjektiivin.

Arvostuskierroksella ryhmäläisille annettu rohkaisu palautteen antamiseen sekä siinä esimerkin näyttämisen merkitys korostui.

Kaksi ryhmäläistä koki aluksi hankalaksi sen, että valmista maalausta tuli peittää öljypastelliiduilla. "Jotenkin sääli!" - kuului ryhmästä. Teosten ollessa valmiita, lopputuloksista kuitenkin pidettiin, eikä peittäminen haitannut enää. Tässä kuitenkin tuli esille se, että välivaiheiden näyttäminen ja enemmän vaiheittainen ohjaaminen olisi voinut selkeyttää ryhmäläisille taidetyöskentelyn kulkua. Ryhmä kommentoi ryhmäkertaa hyvin myönteisesti, ja kaikki pitivät taidetyöskentelystä sekä ryhmäkerrasta. Kaksi ryhmäläistä kysyi, mitä tekisimme seuraavalla kerralla, mutta kerroin pitäväni sen yllätyksenä.

Yksi suurimmista pohdinnan ja reflektoinnin aiheista ensimmäiseen ryhmäkertaan liittyen oli se, osasinko ottaa huomioon tarpeeksi hyvin ryhmäläisten erilaisen ja eritempoisen tavan tehdä taidetta taidetyöskentelyn aikana. Haasteena olikin se, miten antaa tarpeeksi aikaa rauhallisemmin teoksiaan työstäville niin, etteivät aikaisemmin valmiina olevat joudu kuitenkaan odottamaan kovin pitkään muiden valmistumista. Ohjaajuuden yhtenä haasteena minulla oli myös arvioida ohjaamisen määrää: halusin antaa ryhmäläisille ilmaisunvapautta, erityisesti musiikkimaalauksen mahdollistaessa sitä hyvinkin paljon, toisaalta halusin helpottaa taidetyöskentelyä selkeillä ohjeilla. Arvioisin kuitenkin, etteivät ohjeet olleet tarpeeksi selkeät ja konkreettiset, sillä musiikkimaalaus aiheena oli kaikille ryhmäläisille uusi ja tuntematon.

Musiikkimaalaus aiheena oli mielestäni kaiken kaikkiaan kaksioikoinen: toisaalta se loi melko matalan kynnyksen ilmaisulle, sillä soitettava musiikki tuki ja omalta osaltaan synnytti ajatuksia maalaamiselle. Heittäytymistä helpotti uskoakseni myös se, ettei maalausten tarvinnut olla esittäviä, vaan kukin sai ilmaista itseään väreillä ja vedoilla vapaasti. Toisaalta pohdinkin, oliko ilmaisunvapautta jopa liikaa. Kenties ryhmäläiset olisivat hyötäneet selkeämmistä rajoista ja konkreettisemmasta tehtävänannosta ensimmäisellä kerralla. Myös juuri useamman välivaiheen kautta ryhmäläiset olisivat saaneet selkeämmän kuvan taidetyöskentelyn eri vaiheiden tarkoituksesta ja olisivat voineet siirtyä kohti lopputulosta tuetummin.

8.2.2 2. ryhmäkerta - Pala luontoa hiilillä piirtäen

Toisella ryhmäkerralla ryhmäläiset tulivat ryhmähuoneeseen yksitellen hieman etuajassa ja kyselivät uteliaina, mitä tänään tultaisiin tekemään. Kyselyihin tyydyin vastaamaan salaperäisesti, että se oli vielä yllätys ja tulisi selviämään hetken päästä. Kaikki olivat koolla ja paikoillaan istumassa ryhmähuoneen pöydän ääressä jo kymmenen minuuttia ennen aloitusaikaa, joten päätin aloittaa. Kyselin ryhmäläisten kuulumisia ja jokainen sai kertoa

millä mielellä oli tullut. Kerroin myös omat kuulumiseni lyhyesti, ja pohdimme yhdessä, miten nopeasti viikko olikaan kulunut.

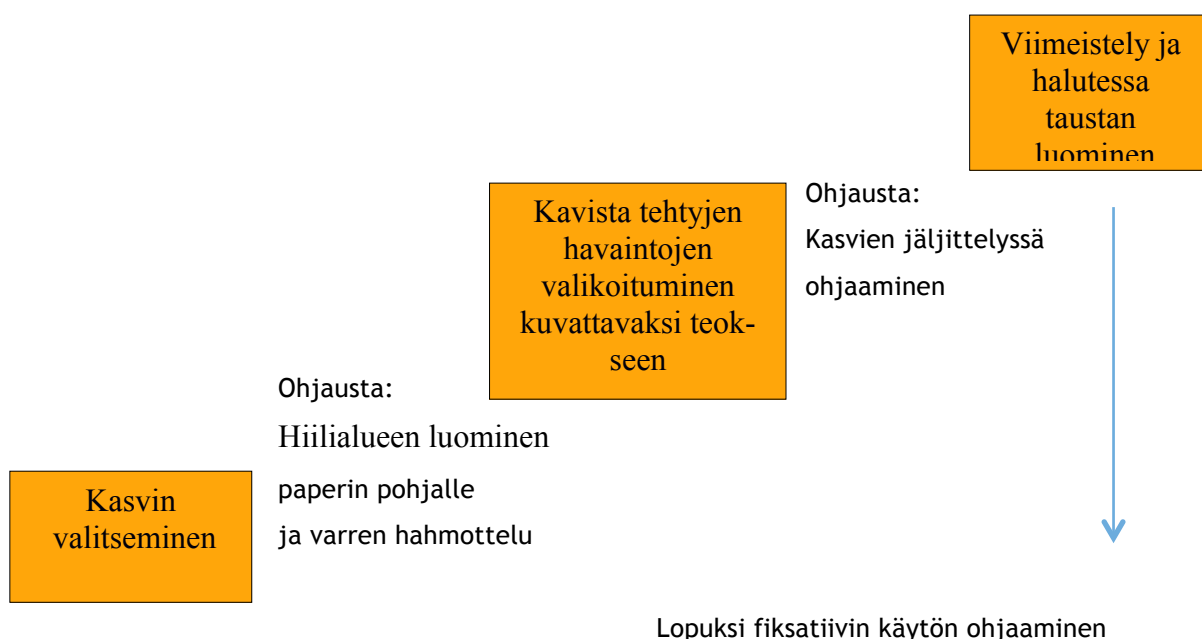
Tällä kerralla aiheena oli kesäinen luonto ja hiilityö. Olin kerännyt ulkoa erilaisia kasveja, puiden oksia lehtineen, korsia ja kukkia. Näitä tutkimme virittäytymisosiossa: levitin pöydälle keräämäni kasvit ja jokaisen tuli valita niistä itselleen yksi. Kunkin ryhmäläiset tuli tutkia valitsemaansa kasvin tuoksua, ulkomuotoa pintoineen, väreineen ja muotoineen sekä tunnustella miltä kasvi tuntui varresta ja lehdistä. Hetken kasvien katselemisen, tunnustelun ja tuoksuttelun, keskustelimme tovin havainnoistamme. Kysyin ryhmäläisiltä, millaisia havaintoja he olivat tehneet ja mitä ajatuksia heille kasveista nousi. Esille nostettiin muun muassa raikas tuoksu, ajatukset kesästä sekä muistot mökistä. Tämän jälkeen jokainen sai eteensä paperia, hiiltä, hiilikumin ja säämiskän. Paperit teipattiin kiinni taidetyöskentelyn helpottamiseksi. Taidetyöskentelyn ajaksi laitoin taustalle instrumentaalista, rauhallista musiikkia, jossa kuului luonnonääniä. Taidetyöskentelyn ensimmäisessä vaiheessa ohjeistin ryhmäläisiä värittämään paperin alaosaan mustan alueen hiilellä. Näytin tämän vaiheen paperilla ryhmäläisille värittämällä oman paperini mustaksi alaosasta sekalaisin ja tummin vedoin.

Tämän jälkeen jokaisen tuli alkaa hahmottelemaan valitsemaansa kasvia paperin alaosaan väritetystä hiilestä nousevaksi. Näytin omalla paperillani jälleen mallia: vedin sormellani hiilellä väritetystä kohdasta itse valitsemaani kasvin muotoa hahmotellen pitkän hiilivedon. Ryhmäläiset tekivät perässä hahmotelmia omista kasveistaan samalla tekniikalla sormeaan käyttäen omille papereilleen. Seuraavaksi ohjeistin heitä valitsemaan haluamansa paksuisen hiilen ja jatkamaan hahmotelmiaan yksityiskohtia lisäillen. Kehotin ryhmäläisiä tarkastelemaan kasveja mahdollisimman tarkkaan ja kuvaamaan havaintojaan papereihinsa. Näytin omalla kuvallani, kuinka kasville voi lisätä lehtiä, oksia ja pintakuviota. Ryhmäläiset työstivät kuviaan keskittyneesti. Yksi ryhmäläisistä oli valmis ennen muita, joten ehdotin, että hän voi arvioida, haluaako tehdä kuvaansa esimerkiksi jonkinlaista taustaa hiilellä. Ryhmäläinen väritti taustalle haaleaa harmaata, jota pehmensi sormillaan. Lopulta kaikkien ollessa valmiita, näytin, kuinka hiilipiirroksat saadaan kiinnitettyä paperille fiksatiivilla suihkuttamalla ainetta omaan paperiini. Avustin ryhmäläisiä fiksatiivin käytössä, ja siirryimme arvostuskierrokselle.

Arvostuskierroksella jokainen sai kertoa miksi oli valinnut juuri kyseisen oksan, millaista taidetyöskentely oli ja oliko käyttänyt aiemmin hiiltä taiteen tekemiseen. Tällä kertaa pyysin ryhmäläisiä antamaan palautetta vapaamuotoisemmin kuin edellisellä kerralla, emmekä pyrkineet keksimään tiettyä määrää adjektiiveja kullekin työlle. Tällä keinolla pyrin helpottamaan palautteen antamista, kun palautetta ei tarvinnut antaa tietynlaisessa, ennalta määrättyssä muodossa, kuten adjektiivina, vaan palautteen sai muotoilla vapaammin.

Kävimme jokaisen työn läpi erikseen ja kukin sai muilta ryhmäläisiltä arvostavaa palautetta. Ohjasin jälleen arvostuskierroksen antamalla myös itse jokaisesta teoksesta arvostavaa palautetta sekä kysymällä kultakin ryhmäläiseltä aiemmin mainitut kysymykset. Pyrin myös rohkaisemaan ryhmäläisiä palautteen antamiseen kysymällä kunkin työn kohdalla, tuliko muille ryhmäläisille jotain teoksesta mieleen.

Kaavio taidetyöskentelyyn liittyvistä esteettisistä valinnoista ja ohjauksesta:

8.2.2.1 Havaintoja ja jälkipohdintaa

Virittäytyminen tuntui auttavan ryhmäläisiä valmistautumaan taidetyöskentelyyn, sillä se oli niin suoraviivaisesti ja selkeästi seuraavaan vaiheeseen sidoksissa. Ryhmäläiset keskittyivät kasviensa tarkasteluun hyvin, ja tekivät tarkkanäköisiä havaintoja. Yllätyin siitä, miten keskittyneesti ja syventyneesti jokainen tarttui kasvinsa tarkasteluun. Havaitsin, että selkeä tehtävänanto ja konkreettinen ja käsin kosketeltava asia, johon tuli keskittyä ja jota tuli eri aistien avulla tarkastella toimivat myös tilanteen rauhoittamisessa hyvin. Taidetyöskentelyn ensimmäinen vaihe aiheutti aluksi hieman hämmennystä. Tällä kertaa taidetyöskentelyn aikana useampi ryhmäläinen kysyi lisäohjeistusta ja tarkentavia kysymyksiä kuin edellisellä kerralla.

Tälläkin kerralla osa ryhmäläisistä oli aiemmin valmiita kuin toiset, mikä oli jälleen minulle ohjaajana haaste. Pyrin jälleen tasapainoilemaan tarpeeksi kiireettömän työskentelyajan antamisen sekä sen välillä, miten toimia kun osa ryhmäläisiltä valmistui teoksensa kanssa muita aiemmin. Samalla jäin pohtimaan sitä, oliko hyvä ratkaisu ehdottaa muita odottavalle ryhmäläiselle taustan luomista. Toisaalta haluaisin, että jokainen saisi luoda sellaisen teoksen, joka tuntuu omalta ja olisi täysin itsestä lähtöisin. Toisaalta taas ryhmäläinen vaikutti olevan mielissään siitä, että sai idean siihen, kuinka täydentää teostaan sen sijaan, että joutuisi odottamaan muiden valmistumista toimeettomana. Arvostuskierroksella ryhmäläiset kertoivat pitäneensä hiilen kanssa työskentelystä, ja sanoivat, että eivät olleet aiemmin sitä käyttäneet taiteen tekemiseen. Ryhmäläiset kertoivat olevansa teoksiinsa tyytyväisiä.

Tällä ryhmäkerralla tuli näkyväksi edellistä selkeämmin ryhmäläisten erilaiset tavat tehdä taidetta. Toiset olivat nopeita ja intuitiivisempia ja toiset keskittyivät yksityiskohtien työstämiseen muita kauemmin. Ohjaajana oli kenties edellistäkin kertaa haastavampaa pitää ryhmän toiminta tästä huolimatta yhtenäisenä ja pyrkiä tukemaan keskeneräisyyden sietämistä ja oman teoksen arvostamista sellaisenaan, vaikka käytettävänä ei ollutkaan yhden teoksen tekemiselle aikaa kuin sille suunniteltu ryhmäkerta. Pyrin jälleen tasapainoilemaan tarpeeksi kiireettömän työskentelyajan antamisen sekä sen välillä, miten toimia kun osa ryhmäläisiltä valmistui teoksensa kanssa muita aiemmin. Samalla jäin pohtimaan sitä, oliko hyvä ratkaisu ehdottaa muita odottavalle ryhmäläiselle taustan luomista. Toisaalta haluaisin, että jokainen saisi luoda sellaisen teoksen, joka tuntuu omalta ja olisi täysin itsestä lähtöisin. Toisaalta taas ryhmäläinen vaikutti olevan mielissään siitä, että sai idean siihen, kuinka täydentää teostaan sen sijaan, että joutuisi odottamaan muiden valmistumista toimeettomana.

Tämän kerran taidetyöskentelytekniikassa tuotettiin esittävä kuva, mikä kenties lisäsi keskeneräisyyden tunnetta, mikäli teoksesta ei ehtinyt saada sellaista kuin oli toivonut. Tuntuikin haastavalta antaa kaikille tarpeeksi aikaa teosten työstämiselle niin, ettei ryhmälle varattu aika ylittyisi liiaksi. Lisäksi pohdin, että vaikka taidetyöskentelyn aikana ohjauksen tarve nousi esiin hyvin yksilöllisistä aiheista, hiilenkäyttöä olisi kenties kannattanut ohjeistaa alussa yhteisesti paremmin. Tämä nousi esiin taidetyöskentelyn aikana havaitessani, että ryhmässä ilmeni yllättyneisyyttä hiilivärin leviämisen suhteen. Uskoakseni minun olisikin kannattanut antaa ryhmän harjoitella hiilenkäyttöä etukäteen, jotta taidetyöskentelyn aikana hiilen käyttäytyminen ei toisi lisäyllätyksiä muutenkin yllätyksellisiin työvaiheisiin. Ryhmäläisten taidetyöskentelyprosessia olisi uskoakseni helpottanut osittain se, että olisin osallistunut myös itse oman teoksen työstämiseen koko teoksen loppuun asti, jolloin ryhmäläiset olisivat saaneet seurata eri vaiheita työn loppuun saakka. Toisaalta ryhmäläiset pyysivät apua ja ohjausta teostensa parissa työskennellessään niin paljon, ettei oman teoksen

parissa työskentelyyn olisi jäänyt aikaa. Tämä olisi voinut myös olla haitaksi havaintojen tekemiselle, sillä toimin ainoana ohjaajana.

8.2.3 3. ryhmäkerta - kynttilöiden tunnelmaa savesta

Ryhmäläiset saapuivat jälleen hieman etuajassa, ja aloitimme kuulumisten vaihdolla.

Ryhmäläiset kyselivät jo mitä tekisimme tällä kerralla, mutta kuten aiemminkin, kerroin sen selviävän vasta hetken kuluttua. Kolmannelle ryhmäkerralle olin suunnitellut saveen käyttöä. Ryhmäläiset olivat toivoneet mahdollisimman erilaisten materiaalien käyttöä, joten halusin suunnitella tälle ryhmäkerralle taidetyöskentelyn sellaisen materiaalin kanssa, jota ryhmä ei kenties muutoin vapaa-ajallaan tulisi käyttäneeksi. Halusin antaa ryhmäläisten kokeilla saveen käyttöä ja totutella siihen hieman jo virittäytymisessä. Hetken kuulumisia vaihdettuamme, annoin viritäytymistä varten kullekin pienen palan savea. Näistä heidän tuli muotoilla jokin muoto, joka kuvasi heidän sen hetkistä mielialaansa tai tunnelmaansa. Ryhmä ei tarvinnut liiemmin aikaa muovailunsa pohtimiseen ja ideointiin, vaan kaikki ryhtyivät heti toimeen.

Tuotokset poikkesivat toisistaan suuresti ja syntyivät melko impulsiivisesti. Kun kaikki olivat muovailussa valmiita, jokainen kertoi lyhykäisesti omasta tuotoksestaan ja kerroimme ryhmäläisten kanssa lyhyesti mieleen tulevia ajatuksiamme kuhunkin tuotokseen liittyen. Tämän jälkeen annoinkin jokaiselle suuremman määrän savea, vesikippoja, kaiverrustikkuja sekä tehtävänannon taidetyöskentelyä varten; ajatuksena oli tehdä savesta tuikkukuppeja sekä kynttiläaluslautasia. Savi oli ryhmässä melko uusi tuttavuus: nekin, jotka olivat savea aiemmin käyttäneet, kertoivat, että saveen käytöstä oli vierähtänyt jo pitkä tovi. Olin päättänyt antaa ryhmäläisille ennen taidetyöskentelyä hieman aikaa tutustua saveen käyttöön ja muovaamiseen. Otin oman palan savea, ja näytin miten sitä voi pehmentää iskemällä savea pöytää vasten. Kukin otti savepalansa ja kokeili perässä. Tämän jälkeen näytin, kuinka savi käyttäytyy veden kanssa: otin vesikiposta hieman vettä ja näytin, kuinka savea saa kostutettua ja muovattua veden kanssa. Näytin myös ryhmäläisille kuppien ja lautasten muovaamista kenties helpottavan makkaramenetelmän: otin pieniä palasia savesta, rullasin ne kämmenieni alla pitkulaisiksi ja muotoilin ne kiinni toisiinsa kasvavaksi, litteäksi spiraaliksi pöydälle. Tämän jälkeen silotin tekelettäni ja kokosin pitkiä savisuikaleita levyn päälle muodostaen seinämää. Laitoin jälleen taidetyöskentelyn ajaksi rauhallista musiikkia taustalle. Savea hetken aikaa pehmenettyään kukin alkoi muotoilla savikuppia.

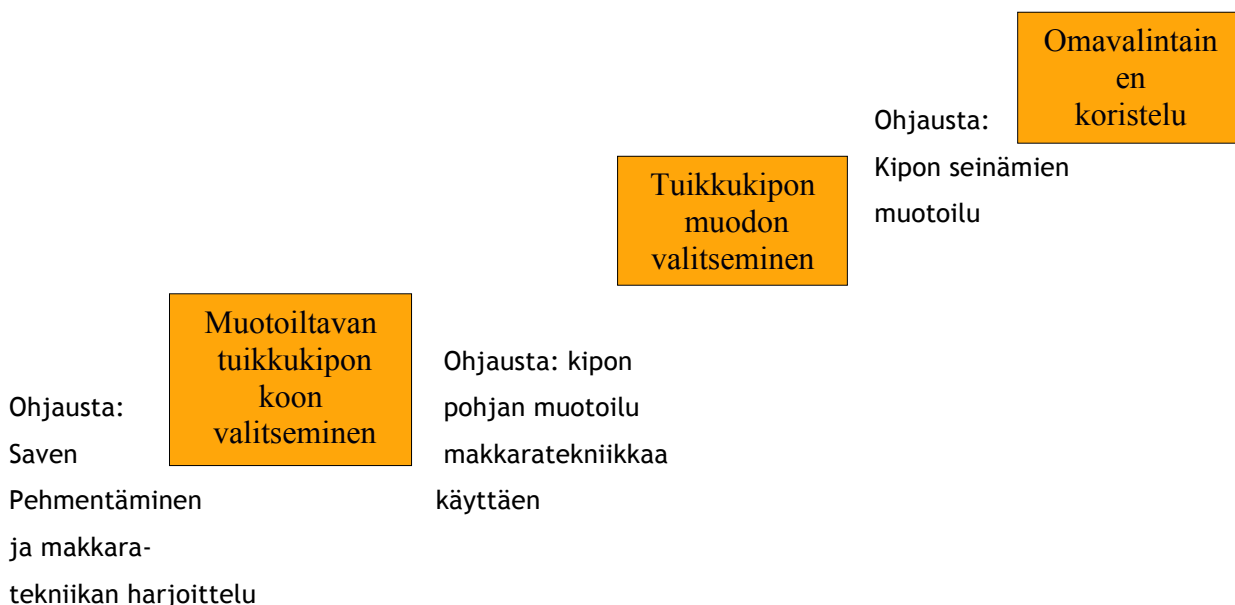
Osa tarvitsi alkuun pääsemisessä hieman apua. Haastavaksi koettiin muun muassa kupin muotoilu haluttuun muotoon kuten myös lautasen reunojen muodon tasoittaminen. Vedenkäytön näyttäminen uudestaan auttoi kuitenkin muotoilussa. Ryhmäläiset muotoilivat savitöitään keskittyneesti ja valmistuivat muotoilunsa kanssa eri aikoihin. Nopeimmin valmistuneille annoin hammastikkuja, ja ohjeistin heitä käyttämään tikkuja kaiverrusten

tekemiseen: tikuilla sai tehdä valitsemiaan kuvioita saven pintaan savitöiden viimeistelyksi. Saman ohjeistuksen annoin lopuksi myös heille, jotka valmistuivat hieman myöhemmin taidetyöskentelyn ensimmäisestä vaiheesta.

Lopuksi kaikkien ollessa valmiita myös kaiverrusten kanssa, asettelimme kaikki työt pöydän keskelle ja kerroin jälleen tarkastelevamme jokaista työtä vuorollaan ja antavamme arvostavaa palautetta töistä. Kukin sai kertoa omista teoksistaan sekä jakaa ryhmän kanssa, miltä taidetyöskentely oli tuntunut. Kysyin, oliko ryhmässä vapaaehtoista aloittajaa, ja halukas löytyi. Ryhmäläiset antoivat toisilleen palautetta kustakin työstä. Myös itse kommentoin jokaista teosta ja varmistin, että kaikki saivat töistään palautetta.

Hiljaisemmilta ryhmäläisiltä kysyin erikseen, tuliko heille mieleen jotain ajatuksia käsitteillä olevasta työstä. Pyrin kuitenkin siihen, ettei kukaan kokenut painostusta yrittäen antaa tilaa olla myös kuuntelija roolissa, mikäli ei keksinyt mitään sanottavaa. Lopulta päätimme ryhmäkerran ja toivotimme toisillemme mukavaa loppuviikkoa.

Kaavio taidetyöskentelyyn liittyvistä esteettisistä valinnoista ja ohjauksesta:

8.2.3.1 Havaintoja ja jälkipohdintaa

Savityöskentely tuntui olevan ryhmässä pidettyä, ja sainkin palautetta siitä, ettei saven kanssa tule usein tehtyä mitään, joten tämä oli mukavaa vaihtelua. Sain myös positiivista palautetta siitä, että ryhmäkerrat olivat aina yllätyksellisiä. Pohdin jälkikäteen, että on hyvä, että ryhmäläiset uskaltavat ja haluavat pyytää lisäohjeistusta ja apua taidetyöskentelyn aikana, sillä sen voidaan nähdä osoittavan kiinnostusta omaa työskentelyä ja teosta kohtaan.

Tälläkin ryhmäkerralla havaitsin ryhmän sisäisen vuorovaikutuksen ja vertaisuuden olevan ryhmälle toissijaista ja taiteen tekemisen äärelle tulemisen ensisijaista. Tämä näkyi vuorovaikutuksen vähäisyydessä ja toisaalta taidetyöskentelyyn syventymisessä ja jo etukäteen, ennen taidetyöskentelyä varten annettuja ohjeita sitä kohtaan osoitetussa kiinnostuksessa ja uteliaisuudessa.

Ryhmäkerran päätteeksi juuri ryhmässä käydyn vuorovaikutuksen vähäisyys herätti kysymyksiä: vaikka oli selkeästi positiivista, että taiteen tekeminen tuntui ryhmässä mielekkäältä, olisiko minun pitänyt pyrkiä tukemaan ryhmäytymistä ja ryhmäkertojen sosiaalisten näkökulmien toteutumista paremmin ohjauksen kautta? Samalla pohdin, että koska ryhmäläiset olivat osoittaneet niin vähän oma-aloitteisuutta keskusteluissa, ja vastasivat pääosin vain annettuihin kysymyksiin, tuntui hankalalta edistää ryhmässä tapahtuvaa vuorovaikutusta, mikäli ryhmäläiset eivät kokeneet sen lisääntymiselle tarvetta. Toisaalta taidetta tehdessään useat ryhmäläiset keskustelivat tekemiseen liittyen ja kommentoivat oma-aloitteisesti sitä, mikä oli hankalaa ja pohtivat ääneen teoksiinsa liittyviä esteettisiä valintoja sekä käytännön ratkaisuja menetelmiin ja välineisiin liittyen. Tämä tuntui myös tärkeältä vuorovaikutukselta, ja pohdintani johtikin siihen mietintään, että kenties juuri tekeminen avasi aiheita ja ajatuksia, joista puhua. Ryhmäläiset vaikuttivat kuitenkin olevan jo rentoutuneempia kuin ensimmäisellä tapaamiskerralla. Tätä saattoi edesauttaa myös ryhmäkertojen aina samanlaisena toistuva rakenne; näin jokainen tiesi suunnilleen mitä seuraavaksi tulisi tapahtumaan, vaikka kunkin vaiheen tarkka sisältö pysyikin yllätyksenä.

8.2.4 4. ryhmäkerta - Parimaalausta vesiväreillä

Ensimmäinen ryhmäläinen saapui noin kymmenen minuuttia etuajassa, ja loput vain hetkeä myöhemmin. Aloitimme ryhmäkerran heti kun kaikki olivat paikalla kuulumisten vaihdolla. Ryhmäläiset kertoivat kuulumisiaan oma-aloitteisesti ja rohkeammin kuin aiemmillä ryhmäkerroilla.

Neljättä ryhmäkertaa muokkasin alkuperäistä suunnitelmaani hieman enemmän ryhmäläisten toiveiden mukaiseksi. Ryhmässä oli tuotu esiin toive vesivärien käyttämisestä, joten päätin korvata akryylivärien käytön vesiväreillä. Halusin antaa ryhmäläisille mahdollisuuden tehdä yhdessä taidetta antaakseen heille paremman mahdollisuuden toisiinsa tutustumiselle ja ryhmäytymiselle. Näin ollen päädyin alkuperäisestä suunnitelmastani poiketen parimaalaukseen. Kuulumisten vaihdon jälkeen aloitimme virittäytymisen: asetin pöydälle erilaisia lehdistä leikkaamiani kuvia. Kuvissa oli erilaisia esineitä, ihmisiä, maisemia, paikkoja ja tilanteita. Jokaisen tuli valita yksi kuva, joka kuvastaisi jotain itsen liittyvää asiaa, jonka haluaisi jakaa muiden kanssa. Ryhmäläiset pohtivat hetken valintaansa, ja ottivat itselleen

yhden kuvan. Tämän jälkeen jokainen kertoi vuorollaan valinnoistaan ja perusteli, miksi oli päätynyt juuri kyseiseen kuvaan.

Laitoin ryhmäläisten valitsemat kuvat vielä hetkeksi pois, mutta kerroin, että niitä tulitisiin käyttämään vielä myöhemmin taidetyöskentelyssä, johon siirryimmekin seuraavaksi.

Taidetyöskentelyn aluksi ohjeistin ryhmäläisiä valitsemaan parin itselleen. Tämä tapahtui nopeasti, ja parit muodostuivat vieressä istujan mukaan. Kumpikin pari sai ison, yhteisen paperin. Ohjeena oli maalata rauhallisen musiikin soidessa taustalla erilaisia vetoja maaleilla käyttäen mahdollisimman paljon tilaa. Tarkoituksena oli tyhjentää mieli liiasta suunnittelusta ja lopputuloksen ennakoinnista, ja käyttää värejä oman mielen mukaan, ikään kuin vastapainoksi edellisten kertojen töille, joissa tuli kiinnittää paljon huomiota tekniikkaan. Tällä kertaa taidetta sai tehdä tunnepainotteisemmin. Ohjeena oli myös pyrkiä täyttämään kaikki kohdat paperista värillä. Noin viiden minuutin välein tulisin pyytämään ryhmäläisiä kääntämään paperit niin että kukin jatkaa parinsa maalausta ja näin molemmat työt olisivat kunkin parin yhteisiä. Yhteistyö tulisi siis olemaan olennainen osa taidetyöskentelyä.

Laitoin soimaan instrumentaalista, rauhallista musiikkia, ja ryhmäläiset ryhtyivät saman tien tuumasta toimeen. Kaikki ryhmäläiset ryhtyivätkin maalaamaan saman tien esittäviä kuvia. Parit yhdistivät maalaamiaan kuvia toisiinsa ja loivat yhtenäisiä teoksia. Viiden minuutin vaihto aika venyi usealla kerralla hieman pidemmäksi, sillä kaikki toivoivat lisää aikaa maalaamiseen. Maalaamisen aikana ryhmässä pyydettiin apua halutun paksuisten siveltimen löytämisessä sekä erilaisten väriyhdistelmien aikaansaamisessa. Lisäohjeistusta pyydettiin myös vedenkäytön määrän arvioimisessa toivotun, tarpeeksi peittävän jäljen aikaansaamiseksi. Itse teosten tuottamiseen liittyen ryhmäläiset eivät kuitenkaan kysyneet lisäohjeistuksia.

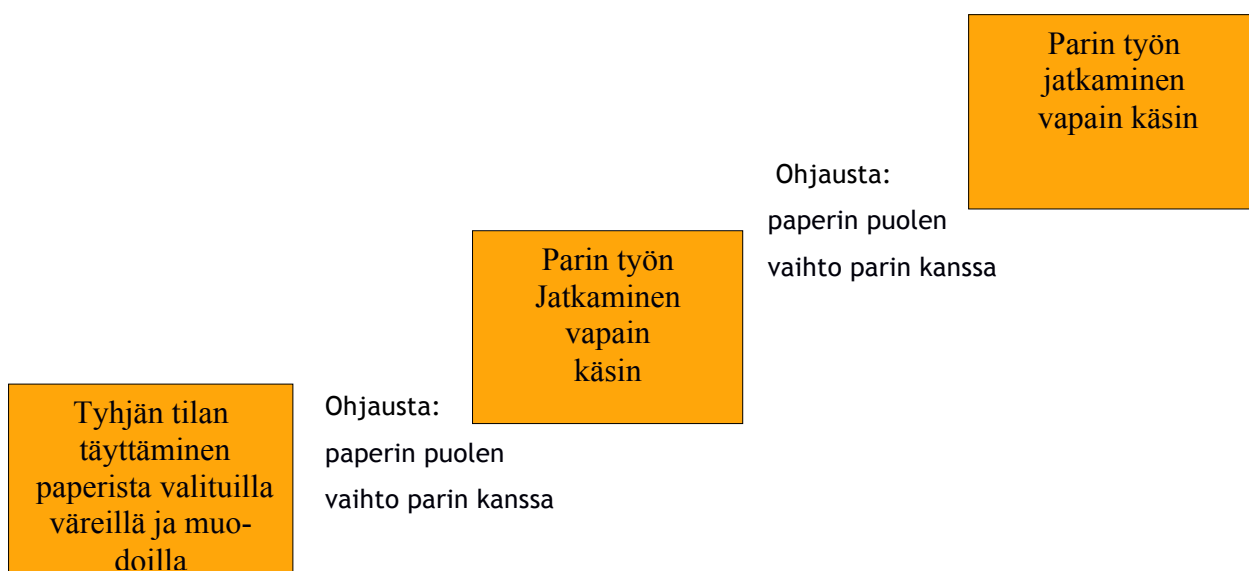
Lopulta ilmoitin siirtyvämmeni pian seuraavaan vaiheeseen antaen pareille vielä muutaman minuutin aikaa viimeistellä teoksensa. Tämän jälkeen ohjeistin jokaista valitsemaan jonkin kohdan yhteisestä maalauksesta, jonka haluaisi pitää itsellään ja leikkaamaan sen irti paperista. Seuraavaksi jokainen sai valita itselleen haluamansa värisen kartongin, jolle valittu kohta teoksesta tuli liimata. Kukin sommitteli liimasi leikkaamansa kohdan valitsemaansa kohtaan kartongille, ja odotti lisäohjeita. Seuraavana oli vuorossa taidetyöskentelyn viimeinen vaihe: mietelauseen muodostaminen. Tätä varten ryhmäläisten tuli tarkastella virittäytymisessä valitsemaansa kuvaa, ja pohtia sen pohjalta, millaisessa mietelauseessa käyttäisivät kyseistä kuvaa ilmaisemaan jonkin ajatuksensa, jonka haluaisivat teokseen kirjoittaa. Kukin pohti hetken aikaa mietelauseetta mielessään, ja kirjoitti sitten öljypastelliliidulla keksimänsä mietteen kartongille liimaamansa kuvan täydennykseksi.

Lopulta jokainen sai itselleen teoksen, joka olisi omannäköinen ja jossa olisi myös toisen ryhmäläisen kädenjälkeä. Kaikista teoksista tuli hyvin erilaisia ja niissä näkyi ryhmäläisten erilainen kädenjälki.

Viimeisimpänä siirryimme arvostuskierrokselle. Arvostuskierroksella kukin kertoi jälleen taidetyöskentelyprosessistaan sekä teoksestaan. Jokainen sai kertoa, miksi oli valinnut juuri kyseisen kohdan yhteisestä teoksesta itselleen sekä myös ajatuksiaan parin kanssa yhteisen teoksen maalaamisesta. Kaikki ryhmäläiset olivat valinneet sellaisen kohdan, jossa oli jokin esittävä kuva, ja jota olivat itse työstäneet eniten. Jokaisessa kuvassa näkyi kuitenkin myös parin panos. Ryhmäläiset kertoivat pitäneensä maalaamisesta sekä vesivärien käyttämisestä. Myös idea parin kanssa tehtävästä teoksesta sai myönteistä palautetta. Samalla osa ryhmäläisistä kuitenkin koki haastavaksi antaa oma puoli paperista toisen käsittelyyn, kun oma maalaus tuntui olevan kesken. Kävimme läpi kunkin ryhmäläisen teoksen ja jokainen sai arvostavaa palautetta muilta ryhmäläisiltä. Myös itse annoin palautetta jokaisesta teoksesta. Ryhmässä nousi palautteen osalta erityisesti esiin se, kuinka erilaisia ja persoonallisia teoksia ryhmässä syntyi pareittain työskentelystä huolimatta.

Kaavio taidetyöskentelyyn liittyvistä esteettisistä valinnoista ja ohjauksesta:

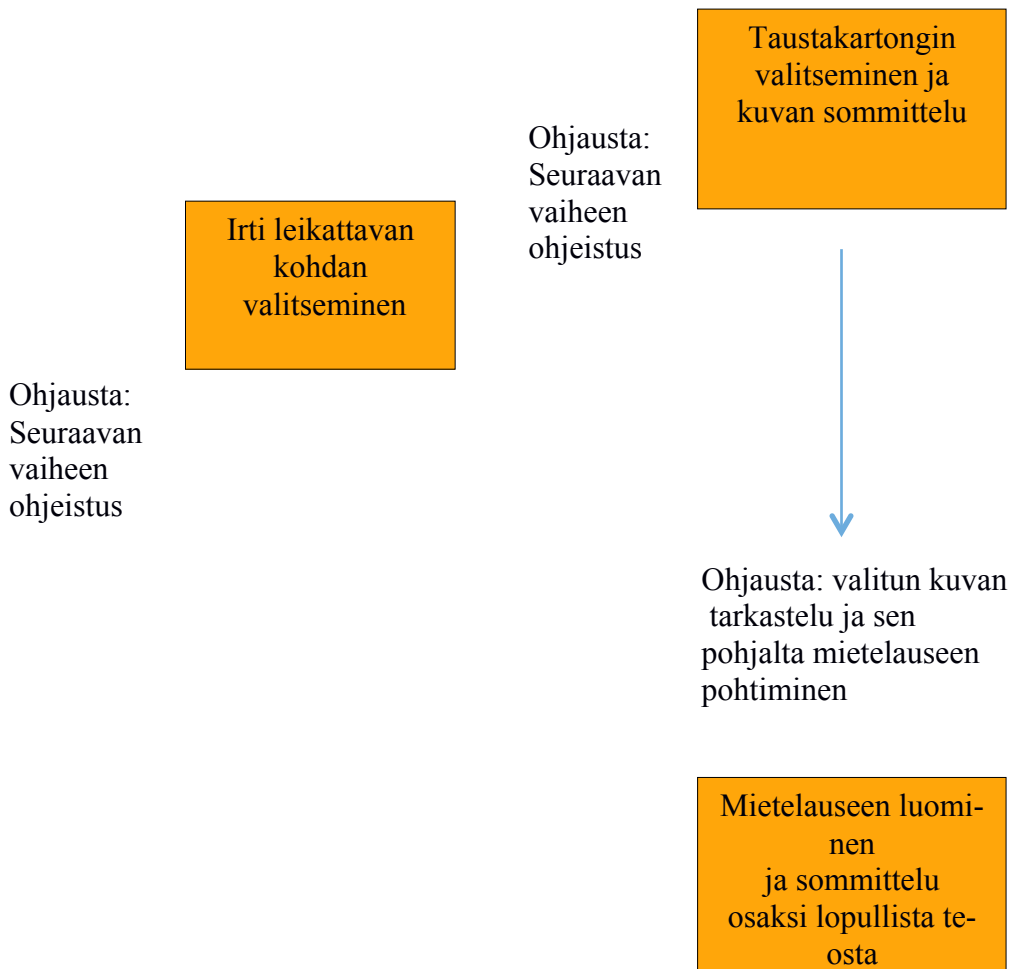
VAIHE 1:

Samanaikaisesti ohjausta: rohkaiseminen heittäytymään ja käyttämään tilaa. Ajan ilmoittaminen.

VAIHE 2:

8.2.4.1 Havaintoja ja jälkipohdintaa

Tällä ryhmäkerralla ryhmäläiset kysivät vähemmän lisäohjeita ja neuvoja kuin aiemmillä kerroilla. Tähän vaikutti todennäköisesti juuri taidetyöskentelyn erilainen luonne aiempiin kertoihin nähden: painopiste oli vahvasti omassa ilmaisussa, eikä huomiota tarvinnut kiinnittää niinkään tekniikkaan. Lisäksi kaikki kertoivat joskus käyttäneensä vesivärejä, eivätkä kokeneet itse maalaamista teknisesti haastavaksi. Sen sijaan ryhmäläisten tuli tällä kertaa antaa oma teoksensa toisen käsiin ja ottaa käsittelynsä toisen tekemä osa. Tämä koettiin hivenen haastavaksi. Pohdin kuitenkin ryhmäkerran aikana ja sen jälkeen, että ryhmäläiset sopeutuivat tähän ajatukseen kuitenkin nopeasti. Parinmuodostus tapahtui ripeästi, vaikka muutoin ryhmäläiset eivät olleet ottaneet liiemmin kontaktia oma-aloitteisesti toisiinsa ryhmäkertojen aikana, vaikkakin olivat keskustelleet annetusta aiheesta hiljalleen rohkeammin.

Havaitsin kuitenkin, että kumpikin pari oli melko varovainen muokkaamaan toistensa maalauksia ja tekivätkin mieluummin viereen uusia kuvia ja siveltimenvetoja. Kummastakin teoksesta syntyi kuitenkin kokonaisuus, jossa näkyi molempien kädenjälki. Oli hienoa ja mielenkiintoista nähdä, kuinka parit toimivat yhdessä, sillä emme olleet aiemmin kokeilleet ryhmässä mitään vastaavaa. Tällä ryhmäkerralla huomasin kuitenkin ryhmäläisten kertovan omia kuulumisiaan ensimmäistä kertaa oma-aloitteisesti heti ryhmäkerran aluksi ennen kuin ehdin niitä kysyä. Tämä oli suuri muutos edellisiin kertoihin, jolloin kuulumistenvaihto oli tapahtunut vain kuulumiskierroksen aikana kuulumisia kysymällä. Oli mukavaa huomata, että ryhmässä ilmapiiri alkoi olla jo vapautuneempi ja ryhmässä uskallettiin jo kertoa itselle tärkeitä asioita.

8.2.5 5. kerta: Kodin tuntua akryyliväreillä maalaten

Viidennellä ryhmäkerralla halusin viedä ryhmäläiset mielikuvamatkalle johonkin miellyttäväksi ja kodikkaaksi kokemaansa paikkaan. Olin tuonut mukana erilaisia yrttejä ja mausteita sekä maisemakuvia aiheeseen virittäytymistä varten. Laitoin jälleen rauhallisia luonnonääniä taustalle, ja olin ryhmäkertaa valmistellessani laittanut yrtit ja mausteet pieniin lasipurkkeihin. Kuulumisten vaihtamisen jälkeen pyysin jokaista ryhmäläistä sulkemaan silmänsä ja haistelemaan jokaista purkkia yksi kerrallaan. Jokainen purkki kiersi yksitellen kunkin ryhmäläisen luona, ja he saivat silmät suljettuina havainnoida kunkin purkin tuoksua ja kertoa tuoksun herättämiä ajatuksiaan ja havaintojaan. Osa yritti arvata mistä mausteesta tai yrtistä oli kyse, mutta kerroin paljastavani yrtit vasta jälkepäin, jotta ryhmäläiset voisivat keskittyä paremmin aistihavaintoihin ja tuoksujen herättämiin mielikuviin. Ryhmässä syntyi monipuolisia havaintoja jokaisesta tuoksusta. Yrtit herättivät muistoja kesästä, raikkaudesta, puutarhasta ja nurmikosta kun taas mausteista tuli ryhmäläisille mieleen joulu, intialainen ruoka, korvapuustit ja piparit. Lopuksi kerroin mistä mausteista ja yrteistä oli kyse: tuoksuteltavana olivat kanelitangot, juustokumina, kardemumma, neilikka, persilja ja basilika.

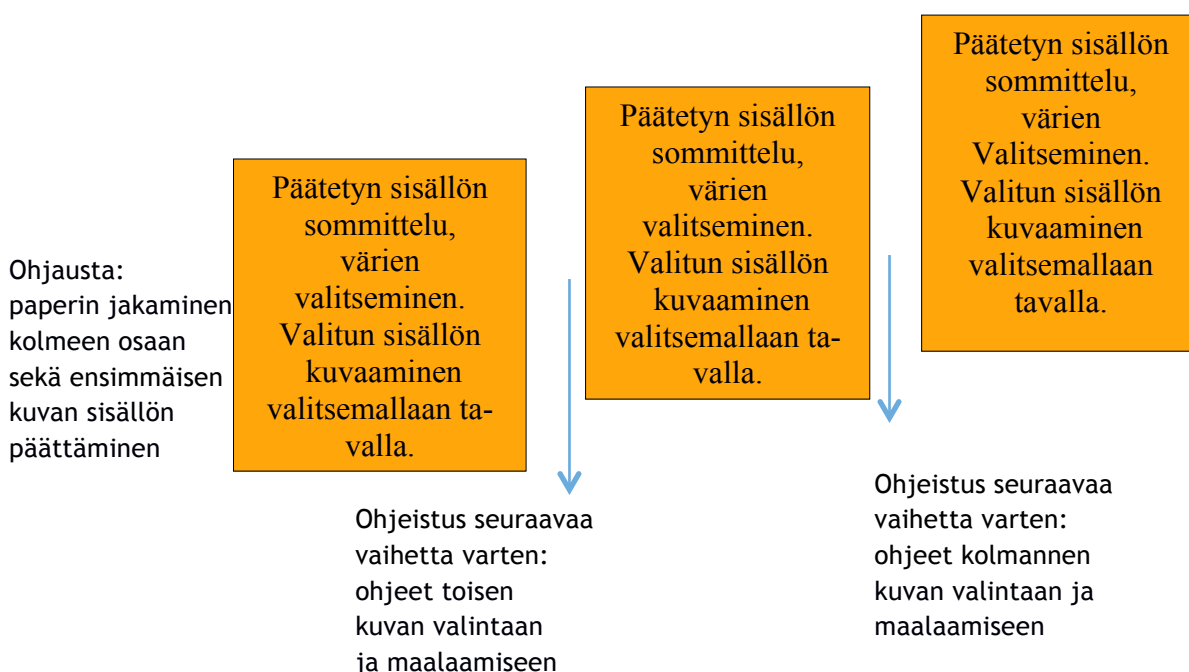
Tämän jälkeen siirryimme näköaistimukseen: levitin pöydälle erilaisia maisemakuvia. Kuvat olivat mitä erilaisimmista paikoista, mukaan lukien vuoret, metsämaisemat, merenranta, auringonlasku, järvimaisema, safarimaisema ja lukuisia muita. Tehtävänä oli tarkastella kuvia ja valita itselle niistä se, joka tuntui miellyttävimmältä. Virittäytymisen lopuksi kukin näytti muille ryhmäläisille vuorollaan, minkä kuvan oli valinnut ja kertoi lyhyesti miksi. Kuvien valinta toimi myös valmisteluna seuraavaa vaihetta varten.

Taidetyöskentelyn aiheena oli juuri matka mieluisaan paikkaan. Annoin jokaiselle suuren valkoisen paperin, lyijykynät, pyyhekumit, viivoittimet, akryylivärejä, siveltimiä ja vesikipot. Pyysin jokaista jakamaan antamani suuren paperin kolmeen osaan lyijykynää ja viivoitinta

käyttäen leikkaamatta paperia. Ensimmäiseen sarakkeeseen tuli maalata jonkin mieluisa paikka, jossa oli joskus ollut. Toiseen, keskimmäiseen sarakkeeseen maalattaisiin paikka, joka tuntuu kodilta tai kodikkaalta jollain tapaa. Kolmanteen sarakkeeseen tuli maalata sellainen kuva, joka kuvastaisi paikkaa, johon vielä joskus haluaisi mennä, tai vastaisi omaa mielikuvaa “unelmieni paikasta”. Tätä varten ryhmäläiset saivat käyttää inspiraationa valitsemaansa kuvaa, tai maalata täysin omaa mielikuvitusta käyttäen toisenlaisen paikan tai maiseman. Taustalle laitoin soimaan instrumentaalista musiikkia, jossa kuului luonnon ääniä. Ryhmäläiset ryhtyivät toimeen ja vaikuttivat työstävän teoksiaan mielenkiinnolla. Ryhmäläiset maalasivat keskittyneesti ja syventyneesti teoksiaan kysyen välillä neuvoa erilaisten värien sekoittamisessa ja eripaksuisten siveltimien valinnassa. Näin ollen ohjaajan rooliini kuului tälläkin kertaa maalien ja siveltimien käyttöön sekä värien sekoittamiseen liittyvää ohjeistusta. Tehtävänantoon liittyviä lisäkysymyksiä sen sijaan ei noussut.

Kaikkien ollessa valmiita teostensa kanssa, kävimme teokset jälleen yksitellen läpi. Jokainen sai kertoa millaisia paikkoja oli teokseensa maalannut ja halutessaan myös miksi. Lisäksi kukin sai kertoa miltä taidetyöskentely oli tuntunut. Annoimme jälleen yhdessä ryhmäläisten kanssa kullekin arvostavaa palautetta teoksista. Ryhmäläiset vaikuttivat olevan kiinnostuneita näkemään toistensa teoksia ja kommentoivat niitä myönteiseen sävyyn oma-aloitteisesti.

Kaavio taidetyöskentelyyn liittyvistä esteettisistä valinnoista ja ohjauksesta:

8.2.5.1 Havaintoja ja jälkipohdintaa

Tällä ryhmäkerralla vahvistui aiempi havaintoni siitä, että juuri maalaaminen koettiin erityisen mukavaksi ja mukaansatempaavaksi ryhmässä. Tehtävänantoon kuuluva paperin jakaminen kolmeen osaan vaikutti olevan ryhmäläisille hieman yllättävää, mutta se ei tuntunut haittaavan heitä. Akryylivärien käytössä he vaikuttivat olevan jo tottuneempia kuin aiemmin, ja pysyivät rohkeasti ja useasti lisää maalia. Arvostuskierroksella tunnelma ja omista teoksista kertominen vaikutti olevan jälleen hieman rennompaa ja oma-aloitteisempaa. Jokaiselle vaikutti olevan melko helppoa kertoa, miksi oli maalannut minkäkin kuvan. Tämä saattoi liittyä aiheen konkreettisuuteen. Koin virittäytymisen edesauttavan erityisesti oman unelmapaikan pohtimista, ja usea ryhmäläinen olikin ottanut ideoita virittäytymisessä valitsemastaan kuvasta. Ryhmäläiset vaikuttivat pitävän siitä, että tehtävänä oli maalata konkreettisia kuvia välineillä, jotka olivat heille tuttuja. Tämä näkyi muun muassa siinä, että jokainen aloitti maalaamisen välittömästi tehtävänannon antamisen jälkeen ja keskittyi maalaamiseen pitkään.

Taidetyöskentely kesti tavallista pidempään, ja ryhmäläiset pohtivat ajoittain työskentelyn aikana ääneen omia esteettisiä ja sisällöllisiä valintojaan. Pohdinkin jälkikäteen, miten mukavaa oli, että ryhmäläiset avasivat ajatuksenkulkuaan tekemisen aikana. Tämän kautta minun oli mahdollista päästä paremmin sisälle tekoprosessiin ja valintojentekohetkiin ja ymmärtää lopputuloksissa näkyviä sisältöjä paremmin. Jäin kuitenkin pohtimaan erityisesti tämän ryhmäkerran jälkeen, oliko taidetyöskentely liian vähän vaiheistettua ohjatessani. Ryhmäläisillä oli paljon ilmaisunvapautta ja he saivat tehdä teoksistaan hyvin persoonallisia ja uppoutua maalaamiseen, mutta toisaalta selkeämmät askeleet ja vaiheistetumpi taidetyöskentely olisi voinut tukea ryhmäläisten työskentelyä paremmin. Tästä huolimatta taidetyöskentely ja teosten työstäminen vaikutti tempaavan ryhmäläisen mukaansa ja jokainen sanoikin pitäneensä teostensa tekemisestä ja sisällön pohtimisesta.

8.2.6 6- ryhmäkerta - Kuvakollaasi

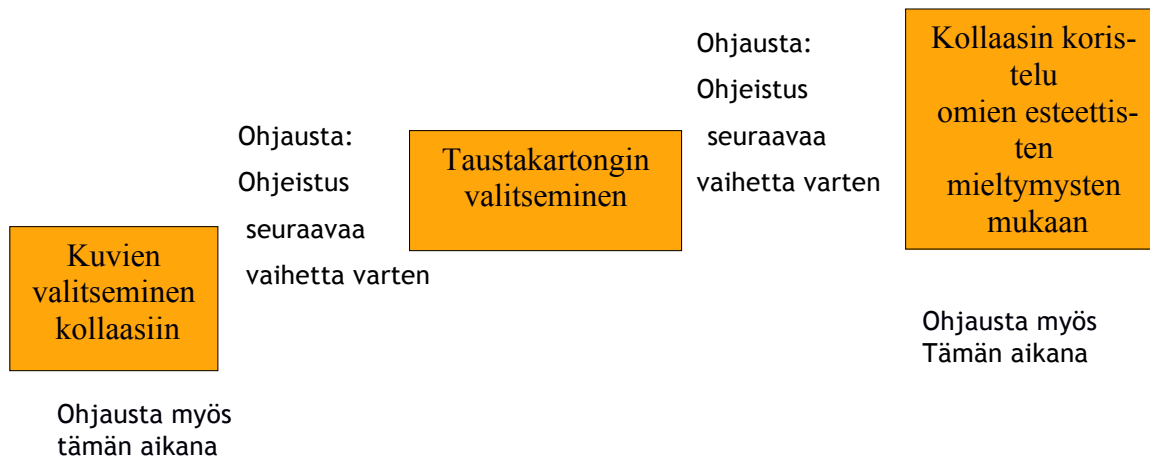
Kuudennella ryhmäkerralla aiheena oli tehdä kuvakollaasi itsestä. Tarkoituksena oli pohtia mikä on itselle tärkeää ja mikä toisaalta kuvastaa itseä hyvin. Halusin luoda keinon itsensä tutkailulle ja samalla väylän avata ryhmälle ikkunan kunkin omaan maailmaan. Ryhmäläiset tulivat jälleen etuajassa paikalle, ja aloitimme ryhmäkerran kuulumisten vaihdolla. Ryhmäläiset kertoilivat kuulumisiaan rennon oloisesti. Yksi oli väsynyt, yksi kommentoi sateista säätä. Virittäytymisosiota varten olin asetellut pöydälle erilaisia esineitä, kuten kynttilän, avaimen, pehmeän pallon, koristekukan, höyhenen, maatuskan ja kolikon. Pyysin jokaista valitsemaan yhden esineen, joka kuvastaisi jotain itsen liittyvää. Kukin pöydän ääressä valitsi esineen vain lyhyen mietinnän jälkeen, ja itsekkin valitsin pöydältä esineen,

jotta voin kertoa ryhmäläisille itsestäni jonkin asian vastavuoroisesti. Ryhmässä valituiksi esineiksi päätyivät maatuska, joka kuvasi valitsijalleen kerroksellisuutta, pehmeä pallo kuvaamaan sen valitsevan ryhmäläisen mukavaa luonnetta, koristekukan kuvaamaan kyseisen henkilön mieltymyksiä koristeellisiin asioihin sekä koruihin ja viimeisimpänä kynttilän kuvaamaan mieltymystä valoon ja lämpöön.

Seuraavaksi oli taidetyöskentelyn vuoro. Annoin ryhmäläisille paljon erilaisia aikakausilehtiä, joista heidän tuli leikata kuvia tai tekstiä kuvakollaasiksi. Kollaasin aiheena oli "minä", ja siihen tuli sisällyttää sellaisia elementtejä, joista ilmeni itselle tärkeitä asioita elämässä, tai jotka ilmentävät itseä jollakin tavalla. Halusin syventää itsetutkiskelua ja omaan itseen, omiin haaveisiin ja tärkeisiin asioihin keskittymistä taidetyöskentelyssä. Työskentelyn aluksi kukin valitsi haluamansa värisen kartongin kollaasin pohjaksi. Tehdäkseen kollaasista omannäköisen, annoin ryhmälle myös erilaisia koristepapereita, nauhoja, höyheniä, silkkipapereita sekä öljypastelliliituja kollaasin koristelua ja täydentämistä varten. Laitoin keskelle pöytää valitsemiani aikakausi- ja naistenlehtiä hieman levälleen niin, että kaikki ylettyivät lehtiin. Ryhmäläiset alkoivat selata lehtiä ja valita sieltä kollaasiinsa kuvia. Työskentely oli keskittynyttä ja ryhmäläiset tarttuivat toimeen ripeästi. Kuvien valitseminen ja etsiminen oli taidetyöskentelyn pisin vaihe. Kukin työskenteli omaan tahtiinsa, ja jokaisen työskentelytahti vaikutti seuraavan aiemmin toteutunutta kaavaa: ne jotka olivat olleet nopeampoisempia muilla ryhmäkerroilla, olivat valmiita aikaisemmin tälläkin ryhmäkerralla, ja ne ryhmäläiset jotka tarvitsivat aikaa hieman kauemmin myös muilla tekniikoilla työskenneltäessä, käyttivät aikaa työskentelyyn enemmän myös kollaasin parissa. Kuvia etsiessään ryhmäläiset pohtivat myös ääneen valintojaan sekä etsimiään kuvia. Avustin ryhmäläisiä etsimällä sellaisia lehtiä jokaiselle, joita he eivät olleet vielä selanneet. Sen sijaan pitäydyin etsimästä tai ehdottamasta kuvia heille, jotta heidän valintansa olivat heistä itsestä lähtöisin.

Kukin liimasi lehdistä valitsemansa kuvat kartongille ja viimeistelivät kollaasinsa kirjoituksella, piirustuksilla, koristepapereilla sekä muilla koristeluilla. Eräs ryhmäläisistä oli jo ensimmäisellä ryhmäkerralla kertonut pitävänsä tusseilla piirtämisestä, joten olin tuonut myös mustan tussin, jolla kyseinen ryhmäläinen tai muut ryhmäläiset saivat kirjoittaa tai piirtää kollaasiin mikäli halusivat graafisempaa jälkeä kuin öljypastelliliiduilla. Jokaisen ollessa valmis kollaasinsa kanssa, siirryimme arvostuskierrokselle. Jokainen sai vuorollaan esitellä oman teoksensa ja kertoa siitä sekä valitsemistaan kuvista. Kysyin myös kollaasin tekoprosessista ryhmäläisiltä: ryhmäläiset saivat kertoa mikä oli tuntunut hankalalta ja mikä mukavalta kollaasia tehdessä. Kukin sai arvostavaa palautetta vuorollaan muilta ryhmäläisiltä sekä minulta. Tämänkertainen arvostuskierros oli hieman pidempi kuin aiempien ryhmäkertojen arvostuskierrokset, sillä kollaasit herättivät ryhmässä melko paljon keskustelua.

Kaavio taidetyöskentelyyn liittyvistä esteettisistä valinnoista ja ohjauksesta:

8.2.6.1 Havaintoja ja jälkipohdintaa

Oli hienoa nähdä, kuinka erilaisia ja persoonallisia kollaaseja jokaiselta syntyi. Kollaaseissa oli selkeästi nähtävissä kunkin oma kädenjälki ja esteettiset valinnat. Myös kollaasien sisällöt ilmensivät tekijöitään vahvasti. Kollaasit kertoivat tekijöistään jotakin uutta, mitä ryhmässä ei ollut vielä ilmennyt, ja koin, että erityisesti arvostuskierroksen aikana jokainen sai avuttua ryhmälle kollaasin avulla itsestään uusia puolia. Teknisesti taidetyöskentely ei vaikuttanut olevan ryhmäläisille haastava, sillä tekniikkaan liittyen ryhmäläiset eivät pyytäneet lainkaan tällä kertaa apua tai ohjeistusta. Sen sijaan aikaa ryhmäläiset käyttivät eniten kuvien etsimiseen ja valitsemiseen sekä sommittelun pohtimiseen ja kollaasien viimeistelyyn koristein. Ryhmäläiset antoivat positiivista palautetta siitä, että kollaasin tekeminen tuntui mieluisalta ja hauskalta. Ryhmäläisistä oli havaittavissa taidetyöskentelyn aikana, että juuri kuvien valitseminen koettiin mukavaksi ja miellyttäväksi. Myös omakohtainen aihe vaikutti herättävään ajatuksiin ja lisäävän valintojen tekemiseen liittyvää pohdintaa.

Ohjaajan näkökulmasta koin erityisen mielenkiintoiseksi juuri tekniikan suoman vapauden ilmaisuun: ryhmäläisiä ei rajoittanut kuvalliseen ilmaisuun liittyvät taidot tai osaaminen. Samalla kollaasin tekoon vaikutti rajoittavasti kuitenkin juuri lehtileikkeet ja lehdistä löytyvä sisältö. Lehdet voidaankin siis nähdä samalla rajoittavana, mutta samalla tukevana elementtinä. Siinä missä valmiit kuvat ohjaavat ja rajaavat ilmaisua, ne voivat myös tukea ja antaa ideoita omien ajatusten ilmaisemiseen ja kiintopisteiden löytämiseen. Valmiiden kuvien kautta voidaan kokea helpommaksi löytää asiasisältö, joka halutaan tuoda esille.

Olin myönteisesti yllättynyt siitä, kuinka henkilökohtaisiakin asiasisältöjä ryhmäläiset olivat valmiita jakamaan ryhmässä. Tämä synnytti pohdintaa siitä, miten myönteistä ja arvostavaa palautetta ryhmäläiset toisilleen antoivatkaan: vaikka määrällisesti ryhmäläiset keskustelivat yhä toistensa kanssa suhteellisen vähän ja taidetyöskentelyn aikana olivat hyvinkin keskittyneitä omaan työskentelynsä, arvostuskierroksella he antoivat toisilleen huomattavan rohkaisevaa ja tukevaa palautetta. Olinkin pistänyt merkille, etteivät ryhmäläiset vaikuttaneet arvostuskierroksella olevan arkoja esittelemään teoksiaan, vaan jopa ryhmän vaiteliain jäsen vaikutti mielellään kertovan tuotoksistaan muille. Tämän voidaan nähdä viestivän turvallisuudesta ja kannustavasta ympäristöstä. Tämä saikin minut pohtimaan sitä, että kenties ryhmässä koettuun mukavuuteen ja turvallisuudentunteeseen ja keskinäiseen luottamukseen ei vaikutakaan keskustelun määrä vaan juuri keskustelun laatu; arvostava ja rohkaiseva palaute ja kunkin persoonallisten teosten myönteinen tarkasteleminen ja näkeminen.

Tällä ryhmäkerralla oli mielenkiintoista havaita melko suora yhteys virittäytymisen ja taidetyöskentelyn välillä. Virittäytymisen voidaan katsoa olleen tällä kerralla melko onnistunut, sillä sen tuomia ajatuksia koettiin voitavan hyödyntää myös taidetyöskentelyssä.

8.2.7 7. Ryhmäkerta - Syksyistä lasimaalausta

Toiseksi viimeisellä ryhmäkerralla halusin antaa ryhmän kokeilla jotain sellaista, mitä he eivät kenties olleet aiemmin kokeilleet: lasimaalausta. Tämä oli minullekin verrattain uusi tekniikka, joskin olin sitä kokeillut kotona muutamia kertoja, mutta koska olin tekniikkaan kovasti tykätynyt ja havainnut sen olevan melko helppo myös ilman aiempaa kokemusta, päätin tarjota ryhmälle hieman vaihtelua. Aloitimme ryhmäkerran kuitenkin ensin kuulumisten vaihdolla. Yksi ryhmäläisistä totesi, kuinka sääli oli, kun oli vain yksi ryhmäkerta jäljellä. Muut ryhmäläiset ihmettelivät myös ajankulua. Keskustelimme hetken syksyn tulosta ja sen tuomista ajatuksista.

Kuulumisten vaihdon jälkeen siirryimme virittäytymiseen. Olin asetellut pöydälle etukäteen taiteltuja papereita, joiden sisälle olin leikannut suuren määrän erivärisiä silkkipaperinpaloja virittäytymistä varten. Virittäytymisen aluksi ryhmäläiset saivat avata taitellut paperit. Annoin tehtäväksi valita niistä kaksi eriväristä silkkipaperia: toisen kuvaamaan kulunutta viikkoa ja toisen kuvaamaan omia ajatuksia syksystä. Nämä kysymykset sopivatkin luontevasti kuulumiskierroksen jatkeeksi ja aiempaan keskusteluun. Lyhyen mietinnän jälkeen ryhmäläiset olivat valmiita valintojensa kanssa, ja kukin kertoi vuorollaan valitsemistaan silkkipapereista. Valinnoissa näkyivät sekä ajatukset syksyn pimeydestä että toisaalta näkemykset syksyn värikkydestä ja monipuolisesta väriiloistosta.

Virittäytymisen jälkeen ryhmäläiset ehtivätkin jo kysyä, mitä pöydälle asettamissani pienissä väripulloissa oli. Annoin jokaiselle lasimaaleja ja pensseleitä sekä kaksi tyhjää lasista pilttipurkkia, jotka olin pessyt ja joista olin poistanut paperiset etiketit. Kerroin, että tulisimme maalaamaan lasimaaleilla purkkeihin syksyn tunnelmia väreillä, ja annoin tehtäväksi pohtia millä kahdella värillä haluaisi maalata kunkin lasipurkin pohjaväriin. Olin päättänyt ohjeistaa käyttämään vain kahta väriä pohjaväreiksi, jotta lasimaalien käyttöön totuttelu olisi helpompaa. Värien valinnat tuli tehdä virittäytymisen pohjalta siten, että maalit kuvastivat omia ajatuksia ja tunteita syksyyn liittyen. Tämän jälkeen ryhmäläiset saivat koristella lasipurkkinsa yksityiskohtilla valitsemillaan lisäväreillä. Laitoin taustalle jälleen rauhallista musiikkia, ja ryhmäläiset ryhtyivät toimeen.

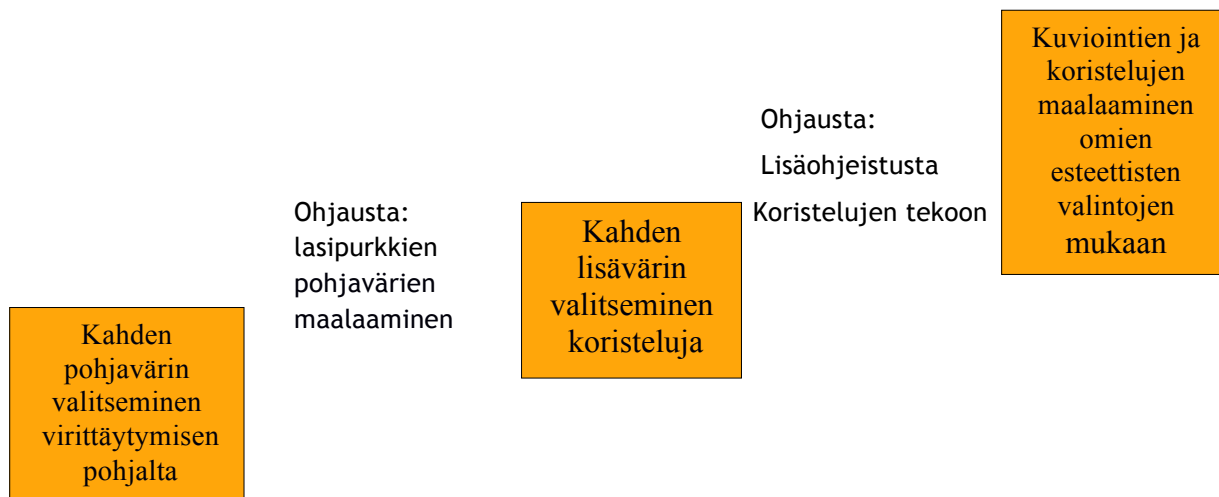
Hieman hämmennystä aiheutti aluksi lasimaalien erilainen käyttäytyminen verrattuna akryylimaaleihin, joita olimme ryhmässä aiemmin pariin kertaan käyttäneet. Ohjeistin lisäohjausta tarvitsevaa kahta ryhmäläistä tarkemmin maalien käytössä. Ryhmässä vallitsi jälleen keskittynyt ja rauhallinen ilmapiiri. Jokainen työskenteli lasipurkkiensa parissa syventyneesti keskittyen yksityiskohtaiseen maalaamiseen. Ennen koristeluun siirtymistä ohjeistin jokaista odottamaan pienen hetken pohjakerroksen kuivumista. Kukin oli valmis pohjakerroksen kanssa hieman eri aikoihin. Pohjakerroksen kuivuttua ohjeistin jokaista valitsemaan joko yhden tai kaksi lisäväriä, joilla halusi viimeistellä lasipurkkinsa. Ryhmäläiset pohtivat koristelua pienen hetken ja tarttuivat toimeliaasti jälleen siveltimiin. Ryhmäläiset maalasivat kukin omassa tahdissaan koristelua lasipurkkeihinsa tehden niistä omannäköisiä.

Ryhmäläisten saatua maalaustyönsä valmiiksi, siirryimme arvostuskierrokselle: ryhmäläiset esittelivät tuotoksensa muille, ja kertoivat miksi olivat valinneet pohjakerrokseen juuri kyseiset kaksi väriä. Valinnoissa näkyi yhtäläisyyksiä virittäytymisessä valittujen värien kanssa. Kukin kertoi myös maalaamistaan koristeista sekä siitä, millaista oli tehdä taidetyöskentelyä. Kysyin ryhmäläisiltä myös, miltä lasimaalien käyttö oli tuntunut. Ryhmäläiset antoivat hyvin oma-aloitteisesti ja spontaanin oloisesti positiivista ja arvostavaa palautetta toistensa teoksista, ja kommentoivat erityisesti maalaamiseen valikoituja värejä ja väriyhdistelmiä. Tällä kertaa palautteessa korostui erityisesti lopputulosten esteettisyys. Lasimaalien käytön kuvattiin olleen aluksi hieman hankalaa, sillä se ei levittänyt aluksi tasaisesti, mutta ryhmäläiset sanoivat sen käytön helpottuneen maalaamisen edetessä. Arvostuskierroksen jälkeen kerroin vielä lasikippojen poltosta ja kysyin halusivatko ryhmäläiset polttaa ne itse kotona, vai toivovatko he, että polttaisin ne heidän puolestaan ja toisin seuraavalla kerralla heille takaisin. Jokainen päätti polttaa kipot itse, joten ohjeistin heitä, kuinka polttaminen tulisi tehdä. Tämän jälkeen ryhmäläiset jäivät vielä hetkeksi juttelemaan. Yksi ryhmäläisistä kertoi, että hänellä oli hieman haikea olo siitä, että seuraava kerta olisi viimeinen ryhmäkerta, ja kertoi pitäneensä ryhmästä paljon. Lopulta muistutin

vielä toistamiseen aiemmin ryhmäläisille kertomistani loppuhaastatteluista, jotka tulisin pitämään viimeisen kerran päätteeksi kullekin.

Kaavio taidetyöskentelyyn liittyvistä esteettisistä valinnoista ja ohjauksesta:

8.2.7.1 Havaintoja ja jälkipohdintaa:

Vaikka lasimaalien käytössä oli huomattavia eroja verrattuna akryylimaalaihin, joihin ryhmässä oli jo totuttu, ryhmäläiset vaikuttivat pitävän myös lasimaaleilla maalaamisesta ja tottuvan niiden käyttöön melko pian. Ryhmässä nostettiin esille myös arvostuskierroksella maalaamisen mukavuus. Maalaaminen oli saanut ryhmäläisiltä aiemminkin paljon myönteisyyttä. Ryhmäläiset ovat jo aiemmin tuoneet esiin kokevansa esteettisten valintojen tekemisen miellyttäväksi, ja ryhmässä tuotiin esiin sanallisesti tällä kerralla taidetyöskentelyssä eniten juuri värien valitsemiseen ja niiden yhdistelemiseen liittyviä päätöksiä ja valintoja sekä maalausten yksityiskohtiin liittyviä pohdintoja. Tähän oli kenties enemmän mahdollista keskittyä, kun taidetyöskentelyyn liittyen ryhmäläisiä ei ohjeistettu pohtimaan maalaustensa sisältöä ja sanomaa erityisen tarkkaan.

Ryhmässä näkyi jälleen hienolla tavalla uusien asioiden myönteinen vastaanottaminen: jokaisen ryhmäläisen suhtautuminen jälleen uuteen taidetyöskentelytekniikkaan oli aiempien ryhmäkertojen tapaan kiinnostunut, utelias ja kokeilunhaluinen. Jo ryhmänohjaustilanteessa oli mukava huomata miten paljon itseohjautuvampi ryhmä oli arvostuskierroksella kuin ensimmäisillä ryhmäkerroilla, mutta erityisesti jälkikäteen verratessani ryhmän toimintaa ensimmäisiin ryhmäkertoihin, ero ilmeni selkeästi. Ryhmän ohjaamisen lisäksi uskoakseni

myös ryhmäläisten toimintaa ryhmäkerroilla helpottaa tuttu rakenne, joka toistuu jokaisella ryhmäkerralla. Jokainen tietää kullakin kerralla kutakuinkin, mitä tuleman pitää, vaikka virittäytymisen ja taidetyöskentelyn sisällöt ja ohjeistukset tulevatkin yllätyksinä.

8.2.8 8. ryhmäkerta - "Minä taiteentekijänä"

Viimeinen ryhmäkerta alkoi hieman poikkeavaan tapaan. Olin tuonut viimeisen ryhmäkerran kunniaksi mukaan kääretorttua, suklaakeksejä ja mehua sekä kertakäyttöastioita ja serviettejä. Aloitimme viimeisen ryhmäkerran siis pienen purtavan ja jutustelun merkeissä ja vaihdoimme samalla kuluneen viikon kuulumisia. Samalla ryhmäläiset pohtivat sitä, että kahdeksan viikkoa oli kulunut liian nopeasti, ja sanoivat toivovansa, että tällainen ryhmä tulisi kyseiseen työkeskukseen toistekin. Ryhmäläiset antoivat positiivista palautetta ryhmästä, ja kertoivat pitäneensä siitä kovasti. Herkuttelun ja ajatustenvaihdon lopuksi muistutin vielä pikaisesti loppuhaastatteluista, ja varmistin ettei kellään ole ryhmänohjauksen jälkeen kiirettä toisaalle. Tämän jälkeen korjasimme yhdessä jäljet ja siirryimme virittäytymiseen.

Tällä kertaa virittäytymistä varten antamani tehtävänanto oli pohtia, millä yhdellä sanalla kukin kuvaisi itseään taiteentekijänä. Tämä herätti hieman tavallista pidemmän mietinnän, jonka jälkeen jokainen sai kertoa mihin sanaan oli päätyntä ja miksi. Ryhmäläisiä kuvaaviksi sanoiksi valikoituivat kuvaukset "tarkka", "tykkään koristella", "nopea" ja "harkitseva."

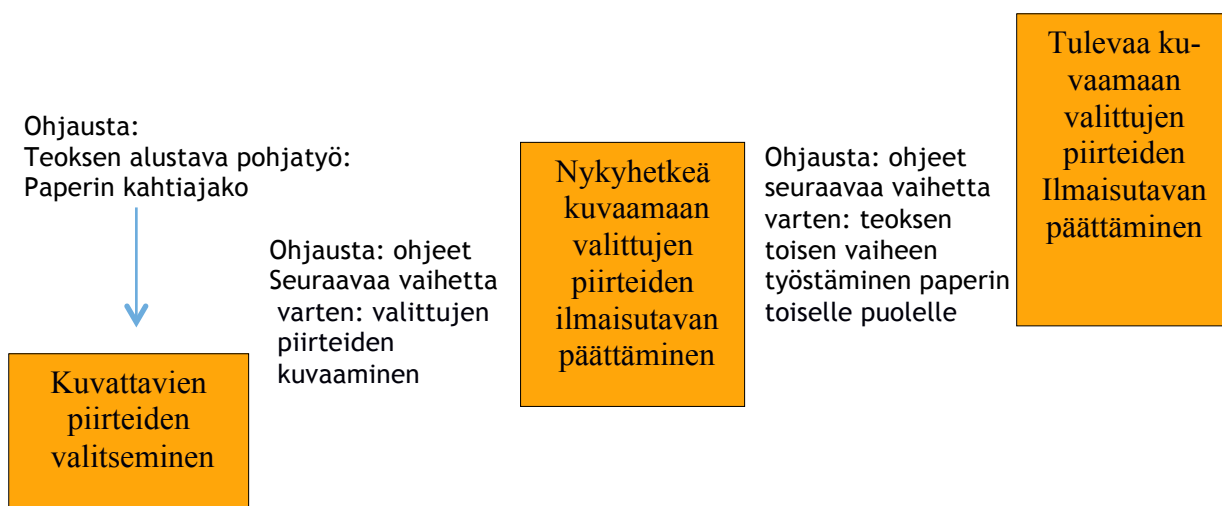
Seuraavaksi annoin välineet sekä tehtävänannon taidetyöskentelyyn: jokainen sai eteensä suuren paperin sekä akryylivärit, siveltimet, vesikipot ja pienemmät paperit, joissa saivat sekoittaa värejä niin halutessaan. Annoin jokaiselle myös lyijykynän ja viivoittimen. Välineet olivat tutut, mutta tehtävänanto varsin erilainen kuin aiemmat: tehtävänä oli jakaa paperi kahteen osaan ja piirtää himmeä viiva jaettujen osioiden välille. Kunkin tuli pohtia millainen taiteentekijä oli ryhmän aluksi ja millaisena taiteentekijänä itsensä näki nykyhetkessä. Idean tähän sain Kohtaamistaiteen ohjaajakoulutuksesta, jossa pohdimme lopuksi millaisia olimme ryhmänohjaajina. Kunkin pohdittua kysymystäni, annoin lisäohjeistusta: seuraavaksi jokaisen tuli siveltimiä ja värejä käyttäen kuvata valitsemiaan piirteitä paperin ensimmäiselle puolikkaalle. Tehtävänanto herätti ryhmäläisissä melko paljon hämmennystä ja kysymyksiä. Tarkensinkin tehtävänantoani: teoksen ei tarvitsisi olla esittävä, vaan itseä taiteentekijänä saisi kuvata millä tahansa väreillä, erilaisilla siveltimenvedoilla ja muodoilla jotka omasta mielestä sopivat kuvaamaan ilmastavaa asiaa. Lopulta jokainen ryhtyi miettelijään olisena toimeen. "Tämä on aika vaikea", kuului pöydän äärestä, samalla kun pohdin itsekkin, olinko antanut liian hankalan tai epäselvän ohjeistuksen tälle kerralle. Ryhmäläiset ryhtyivät kuitenkin hetken pohdittuaan maalaamaan. Autoin ryhmäläisiä jälleen lisämaalaa antamalla sekä halutunkaltaisten siveltimien etsinnässä ryhmäläisten niin halutessa. Kunkin ollessa

valmis ensimmäisen paperipuolikkaan maalaamisessa, kerroin vielä uudestaan varmuuden vuoksi toisen puolikkaan maalausohjeen jokaiselle vuorollaan. Tunnelma taidetyöskentelyn aikana oli pohtiva ja keskittynyt.

Ensimmäinen ryhmäläinen oli valmis työnsä kanssa ennen muita, joten kysyin ryhmäläisiltä haluaisivatko he, että haastattelin valmiiksi työnsä saaneita ryhmäläisiä sillä välin kun muut saivat vielä viimeistellä töitään, vai toivoisivatko he että kaikki haastattelut käytäisiin vasta jälkikäteen. Yhteinen toivomus oli, että aloittaisin haastattelut, sillä ryhmäläiset kokivat olevansa melkein valmiita töidensä viimeistelyssä, joten pidin kaksi ensimmäistä haastattelua ennen arvostuskierrosta. Viimeiset kaksi haastattelua sijoittuivat arvostuskierroksen jälkeen pidettäviksi.

Kaikkien ryhmäläisten ollessa valmiita siivosimme jäljet ja aloimme käydä töitä läpi. Jokainen sai jälleen esitellä oman teoksensa ja kertoa mitä siinä oli sekä millaista taidetyöskentelyä oli tehdä. Ryhmäläiset kertoivat tämänkertaisen tehtävänannon olleen haastavampi kuin aiempien ja ohjeen olleen aluksi sekava. He kertoivat kuitenkin että vauhtiin päästyään tehtävä tuntui huomattavasti helpommalta. Mieluisaa oli jokaisen mielestä ollut jälleen maalaaminen akryyliväreillä. Ryhmässä annettiin reippaasti ja oma-aloitteisesti arvostavaa palautetta ja kukin kertoi omasta teoksestaan melko itseohjautuvasti. Tehtävänannon haastavuudesta huolimatta kukaan ei ollut kokenut taidetyöskentelyä ikäväksi, vaan sanoivat jälleen ryhmäkerran olleen mukava. Lopuksi ryhmäläiset jäivät vielä hetkeksi juttelemaan ryhmästä ja sen kulusta yleisellä tasolla. Sain palautetta siitä, että olin ryhmäläisten mielestä ollut hyvä ja mukava ohjaaja. Ryhmäläiset kertoivat myös pitäneensä ryhmästä kovasti ja harmittelivat ryhmän päättymistä. Ryhmä päättyi mukaviin tunnelmiin, ja kukin toivotti toisilleen hyvää jatkoa.

Kaavio taidetyöskentelyyn liittyvistä esteettisistä valinnoista ja ohjauksesta:

8.2.8.1 Havaintoja ja jälkipohdintaa:

Tällä kerralla oli huomattavissa, että tehtävänanto oli liian abstrakti ja vaikeasti tulkittava. Aiemmat tehtävänannot ovat olleen huomattavasti konkreettisempia ja antaneet kenties enemmän vapauksia pohtia laajempaa aihekokonaisuutta, kuten esimerkiksi kollaasissa ollut aihe "minä", joka soi laajuudessaan hyvin monenlaisen eri lähestymistavan ja keskittymispisteen. Tämä sen sijaan saattoi tuntua aiheena hankalalta kenties senkin vuoksi, etteivät ryhmäläiset kenties olleet pohtineet aihetta aiemmin. Lisäksi siihen liittyviä ajatuksia saattoi olla haastavaa pukea kuvaksi. Jälkikäteen ajateltuna minun olisikin kannattanut suunnitella selkeämpi ja konkreettisempi taidetyöskentelykerta. Oli kuitenkin mukava kuulla kuinka paljon ryhmäläiset kehuivat ryhmää ja sanoivat pitäneensä siitä. Parista heistä oli myös ryhmän varrella kuulumisten vaihdossa kertonut muutamaan kertaan pitävänsä erityisesti torstaista, sillä silloin heillä on työpajalla mieluista ohjelmaa, kuten tämä ryhmä. Ryhmän lopuksi ryhmäläiset antoivat palautetta kuitenkin laajemmin ja heidän ajatuksensa tulivat paremmin esiin. Kehuja tuli myös monipuolisuudesta: ryhmässä koettiin positiiviseksi ja mieluisaksi se, että taidetyöskentelyt olivat aina hyvin erilaisia ja yllättäviä.

Loppuhaastattelut koin erityisen hyödylliseksi palautteenannon kannalta: niissä kukin antoi palautetta hyvin suoraan ja avoimesti ja siinä heillä oli aikaa pohtia vastauksiaan ja kuvailla ajatuksiaan monisanaisemminkin. Ryhmästä jäi erittäin lämmin ja iloinen olo, ja oli hienoa kuulla että myös ryhmäläiset olivat kokeneet ryhmän itselleen iloa tuovaksi asiaksi arjessaan.

Ryhmän edetessä oli nähtävissä muutoksia erityisesti ryhmädynamiikassa. Ryhmäkoolla voidaan tulkita olleen vaikutusta ryhmäytymiseen. Ryhmässä näkyi myös Niemistön kuvaama ilmiö pienryhmässä tapahtuvasta ryhmäytymisestä, joka on voimakkaampaa kuin suuren jäsenmäärän omaavassa ryhmässä (Niemistö 2007: 57.) Ryhmän koostuessa vain neljästä jäsenestä, ryhmä pysyi yhtenäisenä, eikä pienempiä alaryhmiä ryhmän sisällä muodostunut. Tämän voidaan nähdä edesauttaneen ryhmässä tapahtunutta ryhmäytymistä ja luottamuksellisen ilmapiirin syntymistä. Pieni ryhmäkoosta mahdollisti myös taidetyöskentelyn aikana käydyn vuorovaikutuksen koko ryhmän välillä tehden taidetyöskentelystä kenties kollektiivisemmän kokemuksen kuin suuremmissa ryhmässä: taidetyöskentelyn aikana ääneen pohditut valinnat ja esiin tuodut ajatusprosessit pystyttiin jakamaan jokaisen ryhmäläisen kanssa toiminnan aikana.

Myös ryhmätoiminnan sisällössä oli useita ryhmäläisten keskinäistä luottamusta ja myönteistä vuorovaikutusta tukevia osatekijöitä, jotka kaikki olivat uskoakseni vaikuttamassa ryhmäytymiseen ja ryhmädynamiikan muuttumiseen kohti kiinteämpää ryhmää. Yksi suurimmista tekijöistä oli uskoakseni juuri taidetyöskentelyn luoma yhteinen tila ja tilanne: vaikka jokainen työsti omaa teostaan, taiteen tekeminen toi ryhmäläiset yhteisen tekemisen

äärelle. Taidetyöskentelyn voitiin nähdä myös madaltavan ryhmässä kynnystä vuorovaikutukseen: jo silloin, kun ryhmäläiset olivat toisilleen vielä tuntemattomia, taiteen tekemiseen liittyviä ajatuksia ja kysymyksiä tuotiin esille rohkeasti. Taiteen tekemisen äärellä vuorovaikutus tapahtui luontevasti. Merkittävä vaikutus ryhmädynamiikan muuttumiseen oli nähdäkseni myös arvostuskierroksella. Arvostuskierroksella ryhmäläiset saivat antaa sekä vastaanottaa myönteistä ja kannustavaa palautettua, mikä vahvisti ryhmässä muodostuvaa luottamusta. Seurauksena olikin nähtävissä ryhmäläisten jatkuvasti kasvava rohkeus esitellä omia teoksiaan oma-aloitteisesti toisilleen sekä kertoa teoksista itseohjautuvasti ja avoimesti. Myös arvostavaa palautetta toisten teoksista annettiin ryhmän edetessä koko ajan oma-aloitteisemmin. Arvostavalla palautteella voitiin nähdä ryhmässä olevan kaikkiaan suuri vaikutus myönteisten vuorovaikutussuhteiden syntymiselle ja sitä kautta ryhmäytymiselle. Arvostuskierroksella ryhmäytymistä edesauttava tekijä oli myös teosten esittelyn muodossa jaetut ajatukset, kokemukset, muistot tai pohdinnat, joiden kautta ryhmäläiset saivat tutustua toisiinsa paremmin.

Myönteinen vaikutus ryhmädynamiikalle oli taidetyöskentelyn ja arvostavan palautteen antamisen ja vastaanottamisen lisäksi myös muilla osatekijöillä. Jokaisen ryhmäkerran aluksi pidettävä kuulumiskierros toimi uskoakseni omalta osaltaan ryhmäläisten ryhmäytymistä edesauttavana tekijänä, sillä kuulumisten vaihdon aikana jokaisella oli mahdollisuus jakaa arjestaan sellaisia osia, jotka eivät olleet sidoksissa varsinaisesti kyseessä olevaan ryhmäkertaan. Ryhmäkertojen aluksi kukin sai kertoa millä mielellä olivat ryhmään tulleet ja saivat näyttää palan olotilastaan, päivän ajatuksistaan tai esimerkiksi kertoa kuluneen viikon tapahtumista. Näin kukin sai nähdä osan toistensa arjesta ja ajatuksista sellaisina kuin ne ryhmäkertojen aluksi näyttäytyivät ja tutustua kuhunkin joka ryhmäkerralla hieman enemmän. Myös virittäytymisen aikana jaetut ajatukset ja kuvaukset toimivat ryhmäytävänä tekijöinä ja edesauttoivat ryhmäläisten toisiinsa tutustumista ja luottamuksen muodostumista.

Näillä kaikilla osatekijöillä voidaan nähdä olleen vaikutus ryhmässä hiljalleen muuttuneeseen ryhmädynamiikkaan: kukin ryhmän vaihe edesauttoi omalta osaltaan ryhmäytymisessä ja luottamuksen syntymisessä. Kenties kaikkein suurin vaikutus oli kuitenkin nähdäkseni taidetyöskentelyllä ja arvostuskierroksella, sillä niiden aikana ryhmäläiset saivat jakaa toistensa kanssa huomattavan määrän erilaisia kokemuksia ja ajatuksia.

8.3 Loppuhaastattelu

Loppuhaastattelu piti sisällään kahdeksan kysymystä. Esitin jokaiselle ryhmäläiselle samat kysymykset samassa järjestyksessä. Kysymyksiä laatiessani pyrin käyttämään sellaisia haastattelukysymyksiä, jotka olisivat avoimia ja mahdollisimman vähän johdattelevia. Pyrin

laatimaan kielellisesti ja sisällöllisesti selkeät kysymykset, jotka olisivat helposti ymmärrettäviä ja joiden kautta voitaisiin saada mahdollisimman tarkoituksenmukaista tietoa ryhmäläisten kokemuksista ryhmää koskien tavoitteita arvioidakseni. Loppuhaastattelun kysymykset olivat seuraavat:

1. Mistä asioista ryhmässä pidit erityisesti? Mikä ryhmässä on mielestäsi ollut hyvää?
2. Mitä kehitettävää ryhmässä olisi ollut? Olisitko halunnut muuttaa jotain?
3. Koitko taiteen tekemisen ryhmässä haastavammaksi kuin yksin tekemisen?
4. Olisiko ryhmänohjauksessa ollut jotain kehitettävää?
5. Koitko virittäytymisen hyödylliseksi? Oliko virittäytymisestä apua taidetyöskentelyssä?
6. Koitko arvostuskierroksen hyödylliseksi? Entä palautteen antamisen tai vastaanottamisen haastavaksi?
7. Minkä asian olet kokenut pääpainopisteeksi ryhmässä itsellesi?
8. Haluatko antaa muuta palautetta?

8.3.1 Loppuhaastattelun tuloksista

Haastattelujen vastauksista kävi ilmi, että ryhmäläiset kokivat ryhmän pääpainopisteeksi selkeästi taiteen tekemisen sekä ryhmän arkeen tuoman vaihtelun. Ryhmäläiset nimesivät myönteisimmiksi asioiksi ryhmässä uusien asioiden kokeilemisen, vaihtelun, improvisoiden työskentelyn, tietyt taidetyöskentelykerrat, kuten lasimaalauksen, savityöt ja hiilityöskentelyn sekä taidetyöskentelyyn varatun riittävän ajan. Ryhmäläisten kommentteja olivat esimerkiksi: "parasta on ollut lasipurkkien maalaaminen, akryylivärien kanssa tekeminen, vaihtelu, uusien juttujen kokeileminen sekä se, että on ollut tarpeeksi aikaa tehdä." sekä "hyvää on ollut improvisaatio; se, että voi vetää hatusta ajatuksia nopeassakin tahdissa. Myös värikylläisyys."

Sen sijaan kaksi ryhmäläistä antoi palautetta siitä, että olisi halunnut kokeilla ryhmässä jotakin tiettyä taiteentekomuotoa, jota ryhmässä ei kokeiltu. Toinen heistä toivoi lyijykynätöiden tekemistä tarkentaen, että "lyijykynillä voi tehdä tarkempia kuvia ja käyttää pyyhekumia." Toinen sen sijaan olisi toivonut öljyvärimaalausten tekemistä. Lisäksi yksi ryhmäläinen toivoi kehitysehdotuksena, että ryhmä olisi kestänyt kauemmin kuin kahdeksan kerran ajan.

Kaksi ryhmäläistä sanoi suoranaisesti kokeneensa virittäytymisen hyödylliseksi. Toinen heistä perusteli vastaustaan sillä, että virittäytyminen auttaa häntä "pääsemään liikkeelle paremmin" taidetyöskentelyssä. Heidän lisäksi kolmas ryhmäläinen kertoi, että itse tekeminen "työllistää pääkoppaa". Tällä tulkitsin ryhmäläisen viittaavan juuri virittäytymisessä annettuihin taidetyöskentelyyn valmistaviin, pieniin tehtäviin ja valintoihin.

Arvostuskierroksesta kysyttäessä vain yksi ryhmäläinen kertoi, ettei ollut kokenut sitä kovin hyödylliseksi. Kaksi ryhmäläistä kertoi kokeneensa hyväksi sen, että ryhmässä voi sekä antaa että saada palautetta teoksista. Neljäs ryhmäläinen taas pohti, että ryhmäläiset ovat arvostuskierroksella pystyneet kommentoimaan toistensa teoksia hyvin. Esiin nostettiin myönteisenä seikkana myös palautteen antamisen vapaaehtoisuus: "on hyvä, että on mahdollisuus antaa palautetta ja on hyvä, ettei siihen pakoteta. Ihan kiva saada palautetta niin tietää itekin, onko kehittynyt jossain." Kyseinen ryhmäläinen koki siis saavansa palautteen kautta tietoa myös omasta kehityksestään. Sen sijaan vaikka palautteen antaminen ja vastaanottaminen koettiin pääosin myönteiseksi, osa ryhmäläisistä koki, että ryhmässä taiteen tekeminen oli haastavampaa kuin yksin tekeminen. Toinen kahdesta ryhmäläisestä, jotka kokivat, että ryhmässä taiteen tekeminen oli haastavampaa, kertoi perusteluksi sen, että yksin saisi pohdittua asioita paremmin, ja näin ollen kuvista tulisi "terävämpiä". Kaksi muuta ryhmäläistä ei sen sijaan kokenut taidetyöskentelyä ryhmässä haastavammaksi kuin yksin.

Ohjaukseen liittyen sen sijaan annettiin palautetta positiivisuudesta, kannustavuudesta, ryhmäläisten tasapuolisesta huomioimisesta, hyvin ohjeistetuista "tehtävänannoista" sekä yleistä palautetta siitä, että ohjaaminen oli ryhmäläisten mielestä ollut hyvää. Kehitettävää ryhmäläiset eivät maininneet kysyttäessä. Vapaata palautetta pyydettyä ryhmäläiset totesivat, että teosten tekeminen ja yhdessäolo oli ollut mukavaa. Ryhmäläiset kommentoivat muun muassa sanoin "tämä on ollut ihan kiva ryhmä, monipuolista työtä ja on pystynyt juttelemaan ihmisten kanssa." sekä "on ollut kivaa maalata, mutta kiva, että aihe annetaan. Muuten olisi vaikeaa aloittaa tekemään taidetyöskentelyä. Myös yhdessäolo on ollut kivaa. Ei voi nostaa ylös yhtä, kaikki on ollut mukavaa." Taidetyöskentelyyn liittyen positiivista palautetta annettiin vielä valmiiden aiheiden antamisesta ja sen tuomasta helpotuksesta työskentelyyn sekä taidetyöskentelyn monipuolisuudesta. Yksi ryhmäläinen nosti esiin myös toiveen piirustusryhmän järjestämisestä.

8.4 Ryhmäohjaukselle asettamieni tavoitteiden toteutumisen arviointia

Tarkastelen tavoitteiden toteutumista niille asetettujen välitavoitteiden ja keinojen toteutumisen avulla, jotta itse tavoitteiden toteutumista on helpompi arvioida. Huomioin tavoitteiden lisäksi välitavoitteet ja keinot arvioinnissani melko vahvasti erityisesti sen vuoksi, että ne tuovat tavoitteiden arviointiin tarvittavaa konkretiaa tavoitteisiin tarvittavien osatekijöiden tarkastelun kautta ja tuovat näkyville tavoitteiden toteutumiseen tai toteutumattomuuteen vaikuttavia seikkoja ja ohjaajan toimintamalleja.

Ryhmää varten asettamani tavoitteet olivat siis edesauttaa ryhmään osallistujien voimaantumista, tarjota ryhmäläisille mahdollisuus kuvalliseen itseilmaisuun sekä

mahdollistaa ryhmäläisille tilanne ja tila arjesta irtautumiselle ja mielekkäälle tekemiselle. Välitavoitteiksi asetin uusien oivallisten sekä myönteisten vuorovaikutuskokemusten saamisen mahdollistamisen sekä puitteiden luomisen myönteisille luomis-, itseilmaisu- ja ryhmäkokemuksille. Keskeiseksi keinoksi ensimmäisen ja toisen välitavoitteen toteuttamiselle olin asettanut ryhmäläisten tukemisen ja innostamisen heittäytymään ryhmätilanteisiin ja taiteen tekemiseen ilman liiallista itsekritiikkiä, kuten myös rohkaisemisen valintojen tekemiseen niin virittäytymisen kuin taidetyöskentelynkin aikana. Myös arvostuskierroksen ohjaaminen esimerkkiä antaen ja arvostavan vuorovaikutuksen syntymisen tukeminen oli keino, jonka asetin uusien oivallusten sekä myönteisten vuorovaikutuskokemusten mahdollistamiseksi. Kolmannen tavoitteen toteuttamisen keinoksi asetin monipuolisten ja vaihtelevien taidetyöskentelykertojen suunnittelemisen, yllätyksellisyyden ryhmäkerroissa, verbaalisen rohkaisun sekä taidetyöskentelyn vaiheittaisen ohjaamisen.

8.4.1 Välitavoitteiden ja keinojen toteutumisen tarkastelua

Taidetyöskentelykertojen rakennetta tarkastelemalla voidaan havaita, että kaikki taidetyöskentelykerroista eivät olleet omiaan tukemaan ryhmäläisten vaiheittaista työskentelyä. Vaikka ryhmäläiset sanoivatkin ohjaamiseni ja ohjeiden olleen selkeitä, ryhmäkertojen taidetyöskentelyn vaiheet ja sisältö olisivat voineet olla paremmin strukturoituja. Usean ryhmäkerran taidetyöskentelyn voidaan nähdä olleen ryhmäläisten valintojen tekemisen kannalta liian vapaata: useamman välivaiheen kautta ryhmäläiset olisivat voineet tehdä taidetyöskentelyyn liittyviä esteettisiä valintoja tuetummin, mikä olisi noudattanut paremmin Kohtaamistaitteen periaatteita ja voinut tehdä taidetyöskentelystä selkeämpää. Ryhmäläisten saadessa kenties liikaakin valinnanvapautta, ohjauksen antama tuki ja työskentelyn raamit häilyvät liian epäselviksi ja valintoja voi olla pikemminkin vaikeampi tehdä. Tämä näkyi joskus ryhmätilanteissa hämmennyksenä. Tämän voidaankin nähdä toimineen oman tarkoituksensa vastaisesti: sen sijaan että suuri valinnan- ja ilmaisunvapaus olisi tuonut mielekkyyttä taidetyöskentelyyn, se mahdollisesti saattoi vähentää työskentelyn tarjoamia oivalluksia. Ryhmäläisten voitiin havaita kuitenkin tehneen tästä huolimatta runsaasti esteettisiä valintoja taidetyöskentelyn aikana, mikä näkyi niin toiminnassa ja taidetyöskentelyprosesseissa kuin ryhmäläisten arvostuskierrosten aikana antamissa kuvauksissa taidetyöskentelykokemuksistaan.

Itseilmaisun tukemiseen pyrin vaikuttamaan muiden keinojen ohella myös verbaalisella rohkaisulla: pyrin rohkaisemaan ryhmäläisiä heittäytymään taidetyöskentelyyn ja itsensä ilmaisemiseen. Loppuhaastattelussa ohjaamiseen liittyen annettiin myönteistä palautetta muun muassa positiivisuudesta ja kannustavuudesta. Myös ryhmän aikana sain palautetta innostavuudesta. Taidetyöskentelyn aikana oli havaittavissa, että ryhmäläiset tarttuivatkin teostensa työstämiseen yleensä ennakkoluulottomasti ja syventyivät taidetyöskentelyyn

keskittyneesti. Arvioisinkin, että ryhmäläisten kokemus kannustavasta ja innostavasta ohjaajuudesta saattoi omalta osaltaan kenties innostaa ryhmäläisiä toteuttamaan ideoitaan ja ajatuksiaan rohkeasti. Samalla arvioisin kuitenkin, että ryhmäläisten omalla kiinnostuksella erilaisia taidetyöskentelytekniikoita ja taiteen tekemistä kohtaan oli vähintään yhtä suuri, ja uskoakseni vielä huomattavasti suurempi vaikutin ryhmäläisten aktiiviseen ja innostuneeseen otteeseen taidetyöskentelyssä. Nähdäkseni rohkaisevan ohjaajuuden vaikutus näkyi kuitenkin juuri liiallisesta varovaisuudesta luopumisessa taidetyöskentelyn aikana, mihin rohkaisulla ja kannustuksella pyrinkin.

Ryhmäläiset toivat vahvasti ja toistuvasti esiin sen, että pitävät ryhmässä erityisesti taiteen tekemisestä ja itsensä ilmaisemisesta. He kysyivät useaan otteeseen, mitä tekisimme seuraavalla kerralla, ja mitä tällä kerralla tulisimme tekemään. Arvostuskierroksella välittyi, että jokainen koki taidetyöskentelyn itsessään usein mukavana - erityisesti jotkin tietyt taidetyöskentelyssä käytetyt tekniikat, kuten maalaamisen ja hiili- ja savityöskentelyn. Myös loppuhaastatteluissa korostui vahvasti taidetyöskentelyn ja taiteen tekemisen merkitys ryhmässä. Kysyessäni, mikä ryhmässä oli mukavaa, vastauksissa kuului juuri taidetyöskentelyyn liittyvät osatekijät sekä luominen itsessään. Näiden kautta voidaan havaita, että ryhmäläiset olivat saaneet ryhmässä myönteisiä luomis- ja itseilmaisukokemuksia. Arvioisin kuitenkin aiemmin kuvatusti, että ryhmäläiset olisivat hyötäneet vielä enemmän taidetyöskentelystä, joka olisi ollut rakenteeltaan selkeämpi ja joissa valintojen tekeminen olisi ollut paremmin tuettua.

Ryhmäkertoja suunnitellessani kiinnitin huomiota erityisesti kahteen asiaan: vaihteleviin taiteentekotapoihin ja -välineisiin sekä vaihteleviin, myönteisiin ja rakentaviin teemoihin. Halusin sekä antaa ryhmäläisille mahdollisuuden kokeilla erilaisia taidetyöskentelyvälineitä että tarjota heille taidetyöskentelyn aikana itselleen ajan, jolloin he voivat keskittyä myönteisiin ja osin myös omakohtaisiin aiheisiin. Omakohtaisemman teeman sisältävien taidetyöskentelyjen avulla halusin antaa ryhmäläisille tilaisuuden pysähtyä arjen keskellä pohtimaan itselleen tärkeitä ja iloa tuovia tekijöitä elämässä ja pukemaan kuvaksi ajatuksiaan niihin liittyen, jotka omalta osaltaan voivat toimia voimaannuttavina tekijöinä ryhmäläisten arjessa. Ryhmäläiset antoivatkin myönteistä palautetta taidetyöskentelyjen sisällöstä sekä vaihtelun määrästä niin loppuhaastatteluissa kuin myös ryhmäkertojen aikana.

Ryhmäkerroille suunnittelemani sisällön vaihtelun lisäksi myönteisenä tekijänä koettiin kunkin kerran yllätyksellisyys: ryhmäläiset osoittivat ryhmätilanteissa odottavansa jokaista ryhmäkertaa mielenkiinnolla ja ilmaisivat myös sanallisesti uteliaisuutensa pitäessäni kunkin kerran taidetyöskentelyä vielä yllätyksenä. Sekä taidetyöskentelyn monipuolisuuden että sen

yllätyksellisyyden kautta pyrinkin juuri madaltamaan kynnyksiä itseilmaisuun ja taiteen tekemiseen heittäytymiseen.

Arvostuskierrokset ja niiden ohjaaminen olivat keskeisessä osassa jokaista ryhmäkertaa. Arvostuskierrosten aikana annetun arvostavan palautteen sekä oman esimerkin kautta ohjaamisen kautta pyrin tukemaan ryhmäläisten voimaannuttavaa kokemusta ryhmästä sekä omien ja muiden teosten arvostamista. Tämän kautta pyrin edesauttamaan sekä myönteisten itseilmaiskokemusten että myönteisten vuorovaikutuskokemusten rakentumista. Arvostuskierroksilla onnistuin pitämään kiinni siitä, että annoin jokaiselle itse arvostavaa palautetta jokaisella kerralla ja pidin huolta siitä, että jokainen sai palautetta omasta teoksestaan. Ryhmäläiset osoittivat ilmapiiriin avoimuutta ja rakentavuutta olemalla rohkeita antamaan toisille myönteistä ja arvostavaa palautetta teoksistaan.

Arvostuskierros koettiin ryhmässä mielekkääksi myös loppuhaastattelujen perusteella: kolme neljästä haastateltavasta koki arvostuskierroksen myönteiseksi. Kaksi heistä sanoi pitäneensä palautteen saamisesta. Arvostuskierroksella näkyi myös rohkea ja oma-aloitteinen omien teosten esittely, minkä voidaan tulkita viestivän ryhmäläisten keskinäisestä luottamuksesta oman kädenjäljen näyttämiseksi muille. Vaikka ryhmäläiset eivät olleetkaan aktiivisessa vuorovaikutuksessa taidetyöskentelyn aikana keskenään, voidaan arvostuskierroksesta annetun palautteen sekä arvostuskierroksella tehtyjen havaintojen keskinäisestä kannustavasta ja arvostavasta palautteesta tulkita, että ryhmässä vallinnut vuorovaikutus oli kuitenkin myönteistä. Muilta ryhmäläisiltä saatu arvostava palaute ei ollut ryhmässä merkityksetöntä. Sen sijaan ryhmässä voitiin havaita, että omia teoksia uskallettiin esitellä arvostuskierroksilla yhä oma-aloitteisemmin ryhmän edetessä. Tämän voi nähdä viestivän arvostavan palautteen rohkaisevasta vaikutuksesta sekä keskinäisen luottamuksen vahvistumisesta. Näin ollen voidaan katsoa, että myönteisen vuorovaikutuksen muodostuminen ryhmässä toteutui erityisesti arvostavan ja myönteisen palautteen kautta.

8.4.2 Yhteenvetoa

Kaiken kaikkiaan ryhmäläisten voimaantumisen toteutumista ei voida täysin varmuudella sanoa tai mitata, mutta saadun palautteen sekä tehtyjen havaintojen kautta voidaan päätellä, että ryhmäkokemus oli jokaiselle ryhmäläiselle myönteinen ja toi hyvää oloa tuottavaa. Kohtaamistaiteen toimintamallin on havaittu sisältävän itsessään voimaannuttavia tekijöitä, joiden toteutumisen ja niiden myönteisen kokemisen kautta voidaan nähdä ryhmän olleen voimaannuttavia osa-alueita sisältävä. Tällaisia voimaannuttavien kokemusten edesauttavia osatekijöitä ovat taiteen tekeminen ja itsensä ilmaisu, tekemiseen heittäytyminen, arvostuksen saaminen sekä sen antaminen, esteettisten valintojen tekeminen ja myönteiset ryhmäkokemukset. (Leinonen & Koistinen 2014: 49-50; Cavén-Pöytä 2014: 56-57.) Myös

loppuhaastattelujen vastausten pohjalta voimaantumisen tavoitetta varten asettamani keino ohjaamiseeni liittyen on toteutunut: loppuhaastatteluissa sekä ryhmän aikana saamani palautteen pohjalta päättelen, että ohjaamiseeni on ollut ryhmäläisten kokemuksen mukaan innostavaa ja rohkaisevaa. Ryhmäläiset myös kokivat ryhmän tuoneen myönteistä ja mielekästä tekemistä sekä vaihtelua tavanomaiseen arkeensa.

Toisen tavoitteeni toteutumista, joka oli tarjota ryhmäläisille mahdollisuus kuvalliseen itseilmaisuuksiin, on sen sijaan hieman helpompi arvioida. Ryhmäläisten voidaan nähdä saaneen kuvallisen itseilmaisun toteuttamisen mahdollistava tila, tilanne, aika, paikka sekä välineet. Ryhmän kautta ryhmäläisten oli mahdollista saada itseilmaisunsa tukemiseksi suunniteltua, valmisteltua ja ohjattua toimintaa, sekä edellä kuvattujen seikkojen kautta heittäytymistä, luovuutta ja uusien taiteentekomenetelmien kokeilemistä tukevaa rohkaisua. Itseilmaisua tukevien keinojen ja välitavoitteiden voidaan nähdä muutoin toteutuneiksi toivotusti juuri aiemmin kuvattua tarpeeksi vaihteista taidetyöskentelyohjausta lukuun ottamatta. Kolmannen tavoitteen toteutumista, joka oli mahdollistaa ryhmäläisille tilanne ja tila arjesta irtautumiselle ja mielekkäälle tekemiselle, voidaan selkeimmin ja varmimmin tarkastella ryhmäläisiltä saadun palautteen kautta. Tekemisen mielekkyydestä ryhmäläisten näkökulmasta voidaan saada viittauksia niin ryhmän aikana saaduista kommentteista kuin loppuhaastatteluistakin. Kaikki ryhmäläiset antoivat myönteistä palautetta ryhmätoiminnasta ja sen sisällöstä ja kuvasivat kokemustaan ryhmästä myönteisin kuvauksin. Myös ryhmätilanteissa ryhmäläiset antoivat oma-aloitteisesti palautetta siitä, että ryhmään on mukava tulla, ja että ryhmäläiset odottivat jo seuraavaa kertaa. Myös tuolloin mainittiin ryhmän tuoma myönteinen vaihtelu arkeen.

Yhtenä alkuperäisistä tavoitteistani ryhmää koskien oli ollut ryhmäläisten omien tavoitteiden toteutumisen tukeminen. Tarkoitukseni tällä tavoitteella oli ottaa huomioon ryhmäläisten omat näkemykset ja toiveet ryhmätoimintaan liittyen. Ryhmäläisten tavoitteita kartoittaakseni olin suunnitellut pitäväni alkuhaastattelun ryhmän alussa. Tämä ei kuitenkaan aiemmin kuvattui toteutunut, joten päädyin keräämään kirjallisesti ryhmäläisiltä keskittyen heidän toiveisiinsa ryhmätoimintaan liittyen, joiden arvioin olevan ryhmäläisten helpommin määriteltävissä sekä toiminnan kannalta tarkoituksenmukaisempaa ja mielekkäämpää kysyä. Opinnäytetyöprosessin aluksi määrittelemäni tavoite tukea ryhmäläisten omien tavoitteiden toteutumista sai kuitenkin prosessin aikana eri painotuksen toiminnassani, ja muokkautui ennemminkin pyrkimykseksi ottaa huomioon kunkin ryhmätoimintaan liittyvät toiveet mahdollisuuksien mukaan. Halusin lopulta keskittyä toiminnassani selkeämmin kolmeen ensimmäiseen ryhmälle asettamaani tavoitteeseen, sillä ne olin myös prosessin alussa asettanut toiminnan pääasiallisiksi tavoitteiksi, ja niitä arvioin läpi ryhmätoiminnan niin havaintojen, suullisen palautteen kuin loppuhaastattelujenkin avulla. Kyseisiin tavoitteisiin keskittyminen oli myös tarkoituksenmukaisempaa Kohtaamistaiteen

Ryhmäläisten toiveet otin kuitenkin ryhmänohjauksessa huomioon siltä osin, kuin se oli mahdollista. Ryhmäläisten toiveina olivat erityisesti mahdollisimman erilaisten materiaalien ja taidetyöskentelytekniikoiden käyttäminen. Lisäksi ryhmässä toivottiin itsensä toteuttamista ja haluttiin ”tehdä muutakin kuin salityötä”. Ryhmässä toivottiin myös vesivärien sekä öljyvärien käyttöä. Vesivärien käytön sisällytin neljänteen ryhmäkertaan suunnitelmaani muokkaamalla, mutta öljyvärien käytön koin hankalammaksi toiminnan lyhyen keston sekä öljyvärien hitaan kuivumisen vuoksi. Sen sijaan pyrin sisällyttämään ryhmäkertoihin ryhmäläisten toiveet huomioon ottaen mahdollisimman erilaisten materiaalien ja taidetyöskentelymenetelmien käytön. Ryhmäläiset antoivatkin myönteistä palautetta niin loppuhaastattelussa kuin ryhmäkertojen aikana suullisesti erilaisten taidetyöskentelytapojen kokeilemisesta sekä ryhmän tuomasta vaihtelusta.

Yhteenvedon ryhmän tavoitteiden toteutumista tarkastellessa voidaan nähdä, että ainakin toinen ja kolmas tavoitteeni toteutui. Myös voimaantumisen kokemisen edesauttamisen voidaan nähdä toteutuneen siinä määrin, kuin siitä voidaan tehdä päätelmiä. Omaan oppimistani pohtiessa koen myös saaneeni runsaasti ja monipuolisesti hyödyllistä oppimiskokemusta ryhmänohjaamiseen ja -suunnitteluun sekä oman toimintani arvioimiseen ja reflektointiin liittyen. Koenkin myös oppimiseeni ja ohjaustaitojeni kehittymiseen liittyvien tavoitteiden toteutuneen. Oppimaani pohdin tarkemmin loppupohdinnassa. Tavoitteiden toteutumisen voidaan kaiken kaikkiaan nähdä viestivän myös voimaantumisen tavoitetta lukuun ottamatta asetettujen tavoitteiden realistisuudesta toimintaan, käytettyyn aikaan ja toteutukseen nähden.

8.5. Opinnäytetyön yleisten tavoitteiden toteutumisen arviointia

Ryhmään liittyvien tavoitteiden lisäksi olin asettanut opinnäytetyölle yleisiä tavoitteita. Nämä olivat omaan oppimiseeni liittyvät tavoitteet sekä Kohtaamistaitteen ryhmän soveltuminen yhteistyötoimipaikkaani sen pohjalta, voidaanko asiakkaiden nähdä hyötyvän toiminnasta. Tarkoitukseni oli arvioida Kohtaamistaitteen ryhmän soveltuvuutta kyseisen toimipaikkaan ryhmälle asetettujen tavoitteiden tulosten lisäksi myös työkeskuksen henkilökunnalta saamani palautteen ja arvioinnin pohjalta. Arvioinnin tarkoituksena olisi ollut saada tietoa henkilöstön näkemyksistä ja havainnoista siitä, voidaanko heidän nähdä ryhmätoiminnalla havaita olleen myönteisiä vaikutuksia ryhmäläisten arkeen ryhmätoiminnan ulkopuolella, sekä siitä, kokevatko työntekijät kyseisen ryhmätoiminnan toimipaikan arkeen ja toimintaan soveltuvaksi. Koska arvioita ei kuitenkaan saatu, Kohtaamistaitteen ryhmän soveltuminen osaksi kyseisen toimipaikan kuntouttavaa työtä on arvioitava vain ryhmän tavoitteiden toteutumisen pohjalta. Niiden pohjalta voidaan kuitenkin havaita, että ryhmään osallistuneet kokivat Kohtaamistaitteen ryhmän itselleen merkittäväksi ja mielekkääksi sisällöksi arjessaan, jossa he saivat kokea arvostusta ja jakamista ja ilmaista itseään. Kohtaamistaitteiden pyrkii

tavoitteissaan tukemaan voimaantumista ja antamaan voimaannuttavia kokemuksia. Tämä on myös mielenterveyskuntoutuksen yksi keskeinen tavoite. Ryhmäläisten voitiinkin havaita saaneen voimaannuttavia kokemuksia Kohtaamistaiteen ryhmän kautta saaden arkeensa onnistumisen kokemuksia, arvostavaa palautetta, iloa itseilmaisusta sekä vertaisuutta Kohtaamistaiteen ryhmän jäsenenä. Kaiken kaikkiaan kyseisten ryhmäläisten voitiin havaita kokeneen Kohtaamistaiteen ryhmän mielekkääksi ja hyvinvointia tuottavaksi.

Kohtaamistaiteen ryhmän kautta saadut voimaannuttavat kokemukset voivat omalta osaltaan edesauttaa kyseisen asiakasryhmän voimaantumista ja auttaa siihen tarvittavien voimavarojen löytymisessä. Kyseisen ryhmätoiminnan kautta myös kuntoutujan identiteettityötä voidaan tukea tarjoamalla mahdollisuus uudelleen ryhmäidentiteettiin, jossa pääpainona ei ole mielenterveyskuntoutujan identiteetti. Kohtaamistaiteen kautta voidaan siis tukea mielenterveyskuntoutumisen tavoitteita ja tarjota kuntoutujille hyvinvointia edistävää ryhmätoimintaa.

Kaiken kaikkiaan tavoitteeni selvittää, voisivatko kyseisen toimipaikan asiakkaat hyötyä tämänkaltaisesta toiminnasta myös tulevaisuudessa olisi toteutunut paremmin, mikäli ryhmätoiminnan tavoitteiden toteutumisen lisäksi olisi ollut mahdollista tarkastella myös toimipaikan henkilöstöltä saatua arviointia toiminnasta. Opinnäytetyössä järjestetyn ryhmätoiminnan kautta syntyi kuitenkin tietoa siitä, kuinka ryhmään osallistuneet ovat itse kokeneet ryhmätoiminnan ja millaisia ryhmäläisten hyvinvointia edistäviä tavoitteita ryhmätoiminnan kautta saavutettiin. Tämän voidaan katsoa olevan toimipaikalle hyödynnettävää tietoa, jonka pohjalta toimipaikan on mahdollista arvioida kyseisen ryhmätoiminnan soveltuvuutta sekä järjestämisen mahdollisuutta omiin resursseihinsa nähden.

Omaan oppimiseeni liittyvien tavoitteiden koen toteutuneen sekä tavoitteisiin määrittelemieni osien että ennalta arvaamattomien oppimiskokemusten osalta. Opinnäytetyön aiheeseen liittyvään teoriaan ja kirjallisuuteen perehtyessäni opin hahmottamaan laajemmin Kohtaamistaiteen mahdollisuuksia erityisesti mielenterveyskuntoutumisen tukemiseksi sekä avaamieni käsitteiden välisiä suhteita ja sisältöjä aiempaa tarkemmin. Toiminnallisen osuuden kautta sain paljon arvokasta kokemusta Kohtaamistaiteen ryhmän suunnittelusta, ohjaamisesta sekä arvioinnista. Koko opinnäytetyöprosessin kautta sain oppia hahmottamaan paremmin prosessin kokonaisuutta, kehittämään oman toiminnan arviointia ja reflektointia, kehittymään ohjaajana sekä sain arvokasta kokemusta Kohtaamistaiteen ryhmän ohjaamisesta ja siinä huomioon otettavista osatekijöistä, jonka kautta minun on mahdollista kehittää itseäni ohjaajana myös tulevaisuudessa. Myös toiminnan ammatillinen dokumentointi, raportointi ja arviointi kehittyivät opinnäytetyöprosessin kautta. Oma oppimistani pohdin ja erittelen laajemmin

pohdinta-osiossa. Kaiken kaikkiaan oppimiseen liittyvien tavoitteiden voidaan nähdä toteutuneen niin ryhmän ohjaamisen kuin opinnäytetyöprosessin ja tiedon dokumentoinnin ja arvioinnin kautta.

9 Kohtaamistaitteen periaatteiden ja toimintamallien toteutumisesta

Tavoitteiden tarkastelun jälkeen voidaan katsoa tarpeelliseksi tarkastella erikseen vielä erästä opinnäytetyöni tavoitteeksi kuulumatonta, mutta opinnäytetyöni kannalta olennaista seikkaa, sillä se jää ryhmäni kannalta kyseenalaiseksi: missä määrin ryhmätoiminta täytti juuri Kohtaamistaitteen keskeiset toimintaperiaatteet ja kriteerit, ja missä määrin ei? Tarkastelenkin vielä ryhmän luonnetta suhteessa Kohtaamistaitteeseen, ja pohdin, täyttikö ryhmä kaikesta huolimatta silttenkin paremmin jonkin toisenkaltaisen kuvallisen ryhmän piirteet.

Keskeisenä periaatteena Kohtaamistaitteelle on myös tavoitteiden laatu ja päämäärä: tavoitteiden tulee olla osallistujien toimintakykyä, luovuutta ja hyvinvointia ylläpitäviä ja edistäviä. Tähän koen sitoutuneeni tavoitteillani. Pyrin edesauttamaan ryhmäläisten voimaantumista sekä lisätä taiteen tekemisen ja vuorovaikutuksen kautta syntyvää hyvinvointia ja iloa arkeen. Pyrin ryhmällä tavoittelemaan asiakkaiden etua, ja kunnioittamaan jokaisen omaa reviiriä ja itsemääräämisoikeutta. Ohjaajana pyrin myös luomaan turvallisen, arvostavan ja kannustavan ilmapiirin ja tukemaan ryhmällä jokaisen ryhmäläisen tunnetta omasta osaamisesta ja pystyvyydestä. Varmistin, että jokaiselle ryhmän osalle varattiin tarpeeksi aikaa, ja että kukin ryhmäläinen tuli ryhmässä mahdollisimman tasapuolisesti huomioiduksi. Varasin arvostuskierrokselle riittävästi aikaa, ja pidin huolta, että kukin sai omasta teoksestaan palautetta, ja että jokainen sai halutessaan antaa muille palautetta, ketään ryhmäläistä siihen kuitenkaan painostamatta. Lisäksi pyrin refleктоimaan mahdollisimman avoimesti ja itselleni rehellisesti oman ohjaamiseni puutteita ja kehittämisen tarpeita sekä tiedostamaan omia subjektiivisia näkemyksiäni, asenteitani ja arvojani, jotka voivat vaikuttaa ryhmän ohjaamiseen.

Se, mikä asettaa kyseenalaiseksi ohjaamani ryhmätoiminnan suhdetta juuri Kohtaamistaitteeseen, liittyy vahvimmin taidetyöskentelyn ohjaamistapaan. Kohtaamistaitteessa on perinteisesti kaksi ohjaajaa, ja tämä mahdollistaakin paremmin ohjaajan osallistumisen tekemiseen. Päädyin itse olemaan osallistumatta taidetyöskentelyyn, jotta pystyisin paremmin havainnoimaan ryhmäläisten toimintaa ja auttamaan yksilöllisissä ohjauksentarpeissa taidetyöskentelyn aikana. En myöskään ottanut ryhmäläisille taidetyöskentelyn eri vaiheista vaihekuvia, joskin se olisi voinut auttaa joidenkin teosten lopputulosten selkeyttämisessä ja eri vaiheiden merkityksen käsittämisessä. Tähän päädyin sen vuoksi, että niin suuri osa suunnittelemistani taidetyöskentelyistä sen luontoisia, että

pohdinkin, tukivatko välivaihekuvat ryhmäläisten omaa työskentelyä kuitenkin teosten ollessa vahvasti omakohtaisten esteettisten ja sisällöllisten valintojen alaisia. Savi ja hiili olivat ryhmäläisille entuudestaan melko vieraita materiaaleja, joten niiden käytössä ohjasin omaa esimerkkiä näyttäen. En kuitenkaan tehnyt teostani loppuun edellä mainitun ohjaamiseen ja havainnointiin liittyvien perusteiden vuoksi: ryhmäläiset pyysivät hiilen ja saven kanssa työskennellessään paljon ohjausta ja kysyivät neuvoja materiaalien kanssa työskentelyyn. Jälkikäteen arvioisin, että myös lasimaalausta ohjatessani, olisin voinut näyttää omaa teosta käyttäen lasimaalien käyttöä. Sen sijaan esimerkiksi omia ajatuksia kuvaavia maalaus- sekä muita teoksia olisi ollut hankala ohjeistaa oman esimerkin kautta.

Ohjaajapari olisi mahdollistanut kenties tarkemman havainnoinnin sekä useamman näkökulman tehtyihin havaintoihin. Toisen ohjaajan arviointi toteutukseen ja prosessiin liittyen olisi tuonut toiminnan arviointiin mahdollisesti myös tärkeitä näkemyksiä ja lisäulottuvuutta. Omaan ohjaajuuteen liittyvää pohdintaa olisi ollut arvokasta kuulla ohjaajaparilta, sillä näin omaan toimintaan olisi voinut saada tarvittavaa lisänäkemyksiä toisen paikalla olleen ohjaajan näkökulmasta. Myös toiminnan suunnittelussa ohjaajaparin tuki olisi voinut auttaa arvioimaan suunniteltujen ryhmäkertojen toimivuutta ja hahmottamaan mahdollisesti kehitettäviä tai muokattavia tekijöitä.

Samanaikaisesti ryhmä myös kuitenkin täyttää usean Kohtaamistaitteelle ominaisen piirteen kriteerit: ryhmä koostui kuulumisten vaihdosta, virittäytymisestä, taidetyöskentelystä ja arvostuksesta. Virittäytymisessä pyrittiin keskittymään juuri kyseisen kerran taidetyöskentelyyn valmistautumiseen ja siinä käytettävien aistien herättelemiseen. Lähtökohtana taidetyöskentelyssä oli vaiheittainen ohjaaminen sekä rohkaiseminen oman kädenjäljen ja oman luovuuden käyttämiseen toteuttaen Kohtaamistaitteen periaatetta siitä, ettei mikään tapa tehdä taidetta ole oikea tai väärä. Tämä näkyi myös arvostuskierroksella, jossa jokaisen omaa ilmaisua arvostettiin.

Näistä seikoista huolimatta taidetyöskentelyn muoto ja sisältöjen luonne, jotka eivät mahdollistaneet kaikilla kerroilla niin selkeitä ohjausaskelaita, erottavat ohjaamaani ryhmää Kohtaamistaitteesta. Myös havainnollistamisen uupuminen luo eroa näiden kahden välille.

10 Eettistä pohdintaa

Opinnäytetyöprosessia arvioitaessa myös tutkimuseettisten periaatteiden toteutumisen tarkastelu ja arviointi ovat keskeisellä sijalla. Arvioin ensin opinnäytetyön toiminnallisen osuuden toteuttamisen eettisyyttä ja sen jälkeen tarkastelen toiminnallisen osion kautta saatujen tietojen raportointiin ja käyttöön liittyvää eettisyyttä. Osana eettistä pohdintaa voidaan katsoa tarpeelliseksi tarkastella myös Kohtaamistaitteeseen liittyvien eettisten

periaatteiden toteutumista. Riitta Aho ja Tiina Pusa erittelevät Kohtaamistaiteen eettisiä periaatteista teoksessa ”Kohtaamistaide - käsikirja ohjaajalle” (2014.)

10.1 Toiminnallisen osion toteuttamiseen liittyvästä etiikasta

Yhdeksi keskeisimmistä eettisistä periaatteista voidaan nähdä olevan osallistujien vapaaehtoisuus. Tämä kattaa myös osallistujille annettavan riittävän tiedon toiminnasta ja sen tarkoituksesta. (Kuula, 2011: 87.) Vapaaehtoisuus on myös yksi Kohtaamistaiteen keskeisistä eettisistä periaatteista. (Aho & Pusa, 2014: 17.) Ryhmään osallistujille sekä toimipaikan henkilökunnalle tiedotettiin ryhmästä sekä kirjallisesti että suullisesti. Ryhmäläisille kerrottiin avoimesti ja mahdollisimman selkeästi ryhmän tarkoitus, tavoitteet, toimintaperiaatteet sekä sisältö. Myös kytkös opinnäytetyöhön ilmaistiin selkeästi. Ryhmäläisille kerrottiin myös avoimesti ryhmän kautta saamani tiedon dokumentoinnista ja käyttötarkoituksesta. Tietojen käyttöä varten ryhmäläiset allekirjoittivat suostumuslomakkeen, jonka kielen ymmärrettävyyden ja selkeyden Mehiläisen kehittämispäällikkö ja palvelupäällikkö tarkistivat, jotta sisältö olisi helposti ymmärrettävissä. Suostumuslomakkeen sisältö käytiin myös yhdessä ryhmäläisten kanssa läpi niin, että ryhmäläiset saivat esittää kysymyksiä lomakkeen sisällöstä, ryhmän toiminnasta, tietojen dokumentoinnista ja käytöstä tai muusta halutessaan. Ryhmään osallistuminen perustui aitoon vapaaehtoisuuteen, ja ryhmään osallistumisen sai myös keskeyttää valitsemanaan ajankohtana niin halutessaan. Ryhmäläisille tiedotettiin myös ryhmäkertojen määrä, arvioitu kesto sekä tapaamiskertojen tiheys, jotta ryhmäläiset tiesivät etukäteen ryhmään osallistumisen vievän ajan määrän.

Ryhmäkertojen aikana pyrin tasapuoliseen ja kaikki osallistujat huomioivaan ohjaajuuteen. Kaikki ryhmäkertojen aikana tapahtuva toiminta perustui vapaaehtoisuuteen, eikä mihinkään toimintaan pakotettu tai painostettu. Ryhmänohjauksessa pyrin luomaan mahdollisimman turvallisen ja avoimen ilmapiirin, jotta ryhmäläiset voivat antaa rehellistä palautetta ja ilmaista mielipiteitään mahdollisimman avoimesti.

10.2 Kirjalliseen dokumentointiin liittyvästä etiikasta

Raportissani olen keskittynyt dokumentoimaan ryhmätason ilmiöitä yksilöiden sijaan yksilöiden tunnistettavuuden välttämiseksi. Tämä on ollut erityisen tärkeää pienen ryhmäkoon vuoksi, sillä pieni osallistujamäärä lisää riskiä yksilöiden tunnistamiseen. Salassapitovelvollisuudesta olen pyrkinyt kaikin keinoin pitämään kiinni. Aho ja Pusa toteavat keskeiseksi salassapidon periaatteeksi sen, että ryhmän osallistujien henkilöllisyyden paljastuminen tulee tehdä mahdollisimman vaikeaksi. (Aho & Pusa, 2014: 19.) Tästä olen pitänyt kiinni kaikessa ryhmään liittyvässä toiminnassani ja tiedon tuottamisessa ja

kuvaamisessa. Ryhmän toimintaa kuvatessaan olen pyrkinyt pitäytymään ryhmätason ilmiöissä yksilöiden sijaan. Olen jättänyt opinnäytetyötekstistäni varmuuden vuoksi pois myös kaiken ryhmäläisten itsestään kertoman tiedon ja ajatusten kuvaamisen, joiden kautta ryhmäläiset paremmin tunteva henkilö voisi yhdistää kyseisiä tietoja tiettyihin yksilöihin. Olen myös kaikessa toiminnassani ja puheissani pitänyt tiukasti kiinni salassapitovelvollisuudesta. Opinnäytetyöprosessissani voidaan nähdä toteutuneen huolellisuusvelvoite, joka velvoittaa tietojen laillisen ja huolellisen käytön, sekä asianomaisten yksityisyydensuojan takaamisen. (Kuula 2011: 87.)

Keskeinen tutkimuseettinen periaate on myös käyttötarkoitussidonnaisuus. Tällä tarkoitetaan tiedon käyttöä vain sovittuihin asioihin. (Kuula 2011: 88.) Mitään opinnäytetyöprosessin aikana saamiani tietoja ei ole käytetty muussa kuin ennalta sovitussa yhteydessä ja tarkoituksessa. Myös loppuhaastatteluihin osallistuminen oli ryhmäläisille vapaaehtoista. Pyrin laatimaan ja asettelemaan haastattelukysymykset mahdollisimman neutraaleiksi ja avoimiksi, jotta en johdattelisi ryhmäläisiä tietynlaisiin vastauksiin.

Eettisten periaatteiden toteutumista arvioitaessa ei voida välttyä oman toiminnan ja subjektiivisuuden merkityksen pohtimiselta. Koko opinnäytetyöprosessia tarkasteltaessa, niin ryhmän ohjaamisen kuin kirjallisen tuotoksenkin osalta on tärkeää tiedostaa, että kaiken toiminnan ja koko prosessin ajan omat subjektiiviset näkemykseni, kokemukseni, arvoni, asenteeni ja mielipiteeni ovat olleet tiedostamattomina vaikutteina. Vaikka suurin osa näistä vaikutteista onkin tiedostamattomia, velvoitteekseni voidaan nähdä myös jatkuva reflektointi ja subjektiivisten tekijöiden vaikutusten tiedostaminen.

Ryhmäläisiltä saatua palautetta arvioitaessa on myös huomioitava vuorovaikutukselliset ja sosiaaliset vaikutteet, kuten ryhmän ohjauksen aikana muotoutunut sosiaalinen suhteeni ryhmäläisiin. Voidaankin pohtia, voiko palautteen totuudenmukaisuuteen täysin luottaa, vai ovatko vastauksiin vaikuttaneet tilanteessa vallitsevat sosiaaliset tekijät: kielteisen palautteen antaminen on saatettu kokea haastavammaksi kuin positiivisen palautteen antaminen. Toisaalta on kuitenkin todettava, että vaikka palautteen totuudenmukaisuutta ei voida täysin varmaksi tietää tai selvittää, voidaan kuitenkin olennaisena lähtökohtana pitää ryhmäläisten palautteeseen luottamista, sillä muuten palautteesta ei voida tehdä johtopäätöksiä eikä palautteen kerääminen ole mielekäästä. Sosiaalisten tekijöiden vaikutus on kuitenkin otettava huomioon. Eettisimpänä ja tulosten oikeellisuuden kannalta hyödyllisimpänä voidaankin nähdä sekä havaintojen että palautteen huomioiminen ja tarkastelu.

11 Loppupohdintaa

Opinnäytetyöprosessin lopuksi pohdin opinnäytetyöni sekä koko prosessin merkitystä niin itselleni kuin yhteistyötoimipaikalle ja sen asiakkaille. Opinnäytetyöprosessi on opettanut tekijäänsä monella eri tasolla niin koko prosessin kuin sen osatekijöidensä kautta. Toiminnallisessa opinnäytetyössäni olen saanut kytkeä teorian käytäntöön, minkä koen syventäneeni tietotaitojani tehokkaasti. Oppimiseni ei koostukaan vain kattamani aiheen teorian ymmärtämisestä ja sisäistämisestä vaan myös ryhmänohjauksen parissa saamastani kokemuksesta.

Yksi merkittävimmistä oppimisen alueista on ollut oman toiminnan arvioimisen kehittyminen. Oman toiminnan havainnoinnin merkitys korostui ohjatesani ryhmää yksin. Tämä olikin yksi ohjaamiseen liittyvistä haasteista, sillä samanaikaisesti oli havainnoitava ryhmää sekä ohjattava ryhmäkertojen eri vaiheet. Oman toiminnan reflektointi on kuitenkin osoittautunut oman oppimisen ja kehittymisen kannalta välttämättömäksi ja myös jälkikäteen ajateltuna sellaiseksi, jonka kautta olen saanut tietotaitoa myös tulevaa toimintaani varten.

Koko opinnäytetyöprosessin kautta sain myös kohdata sen, kuinka paljon muutoksia alkuperäiseen suunnitelmaan voi tulla niin aikataulun kuin toteutuksenkin osalta. Ryhmän aloittaminen sijoittuikin paljon aiottua myöhempään ajankohtaan, jolloin moni ryhmäkertoja koskeva ajatukseni olikin muuttunut. Myös itse ryhmäkerroilla huomasin, ettei aina olekaan parasta pitäytyä aiottussa suunnitelmassa, vaan muokata suunnitelmiaan ryhmäläisten toiveiden ja lähtökohtien mukaan. Haastavinta onkin ollut kenties ohjata ryhmää ryhmäläisten tarpeiden ja toiveiden mukaan sekä tilanne ja oman suunnitelmat myös huomioiden ja silti pyrkiä pitäytymään Kohtaamistaiteen toimintamuodossa. Tämä ei aina onnistunutkaan, kuten aiemmin arvioinnissa kuvasin. Keskeistä onkin ollut ohjaamiseen liittyvien kehittämisen tarpeiden havaitseminen, jossa kirjallinen reflektointi onkin ollut suurena apuna.

Opinnäytetyöhön sisältyvän ryhmän ohjaamisen kautta koen saaneeni paljon sellaista ryhmänohjaukokemusta, joka on auttanut minua kehittymään ohjaamisessa. Ryhmä oli minulle uusi ja tuntematon, kuten myös toisilleen, minkä vuoksi ryhmädynamiikan oli rakennuttava alusta asti. Tämä oli lähtökohtana hyvin mielenkiintoinen, ja vaikuttikin ryhmäkertojen sisältöön, sillä halusin tukea keskinäisen luottamuksen ja ryhmäytymisen syntymistä erilaisin keinoin. Koen saaneeni ryhmänohjaamisesta varmuutta ja monipuolisia ideoita myös vastaisuuden varalle uusien ryhmien ohjaamista varten.

Opinnäytetyössäni pyrin tuomaan esiin yksilön kokonaisvaltaisen huomioimisen hyödyt mielenterveystyössä. Mielenterveystyöhön ja mielenterveyspalvelujen saatavuuteen ovat

vaikuttaneet niin valtion budjettileikkaukset kuin palvelujen järjestämiseen liittyvät uudistukset palvelujen tuottamisen päävastuun siirryttyä kunnille. Leikkaukset ja supistuneet resurssit mielenterveystyössä viestivät taloudellisen säästön näkökulmaa jopa yksilön hyvinvoinnin hinnalla. Yksipuolisen, lääkepainotteisen ja väljän mielenterveyden tukemisen vastapainoksi onkin ensisijaisen tärkeää pitää kiinni hyvinvoinnin kokonaisvaltaisesta huomioimisesta ja edistämisestä. Kohtaamistaiteen ryhmän kautta sain olla osallisena näkemässä kuinka taiteen keinoin voidaan osana mielenterveyskuntoutusta tuottaa yksilölähtöisellä tavalla toimintaa, jossa kuntoutujat itse saavat olla tuottamassa hyvinvointia ja iloa omaan ja toistensa arkeen. Osallistava, toimintaan, itseilmaisuun ja arvostavaan vuorovaikutukseen rohkaiseva ryhmätoiminta mahdollistaa voimaantumisen, jonka vaikutus yltää elämän muihinkin osa-alueisiin.

Lähteet:

Ahos R. & Pusa T. 2014. Valossa ja varjossa - Kohtaamistaiteen etiikasta. Pusan (toim.) teoksessa Kohtaamistaide - käsikirja ohjaajalle. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisu. Vantaa: Hansaprint Oy.

Cavén-Pöysä O. 2014. Arvostuksen osoittaminen. Pusan (toim.) teoksessa Kohtaamistaide - käsikirja ohjaajalle. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisu. Vantaa: Hansaprint Oy.

Hentinen, H., Mantere, M. & Rankanen, M. 2007. Taideterapian perusteet. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Jouttimäki, P. 2011. Jouttimäen, Kankaan ja Sauraman (toim.) teoksessa Uudistuva ja voimaannuttava aikuissosiaalityö. Visio Vahvasta sosiaalityöstä -hankkeen loppuraportti. Socca - Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Kopioniini.

Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Tampere: Vastapaino.

Järvikoski, A., Notko, T. 2004. Voimaa kuulluksi tulemisesta - mielenterveyskuntoutujien kotikuntoutusprojektin arviointi. Kuntoutussäätiö. Helsinki: Yliopistopaino.

Kopakkala, A. 2011. Porukka, jengi, tiimi : ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen. Helsinki: Edita.

Koskisu, J. 2004 Eri teitä perille: mitä mielenterveyskuntoutus on? Helsinki: Edita.

Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka - aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Vastapaino.

Leinonen A. & Koistinen K. 2014. Taidetyöskentelyn ohjaaminen. Pusan (toim.) teoksessa Kohtaamistaide - käsikirja ohjaajalle. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisu. Vantaa: Hansaprint Oy.

Malchioidi, C. 2010. Taideterapian käsikirja (toim.) Suomennos: Hietaniemi, S. Kuopio: UNIpress.

Niemistö, R. 2007. Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. Helsinki: Palmenia.

Peltomaa, M. 2005. Kuntoutumisvalmius - tarpeenmukainen mielenterveyskuntoutuksen suunnittelun perustana. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.

Pusa, T. (toim.) 2010. Kohtaamistaiteen iloa! Active Art -pilotoinnista Kohtaamistaide-erikoistumisopintoihin. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja. Helsinki: Edita Prima Oy.

Pusa, T. 2010. Taidelähtöinen vuorovaikutuksellisuus Active Art -työskentelyssä. Pusan (toim.) teoksessa . Kohtaamistaiteen iloa! Active Art -pilotoinnista Kohtaamistaide-erikoistumisopintoihin. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja. Helsinki: Edita Prima Oy.

Rankanen, M. & Pusa, T. 2014. Taideterapia ja Kohtaamistaide Suomessa. Pusan (toim.) teoksessa Kohtaamistaide - käsikirja ohjaajalle. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisu. Vantaa: Hansaprint Oy.

Raunio, K. 2009. Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Helsinki University Press.

Voimauttavan valokuvan menetelmä: Dialoginen näkemisen tapa työvälineenä oman itsen ja toisen korjaavaan katsomiseen. Viitattu 5.4.2013.
[Http://www.voimauttavavalokuva.net/etusivu.htm](http://www.voimauttavavalokuva.net/etusivu.htm)

Vuori-Kemilä, A., Stengård, E., Saarelainen R. 2007. Mielenterveys- ja päihdetyö: yhteistyötä ja kumppanuutta. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.

Liite 1: Loppuhaastattelussa esitetyt kysymykset:

1. Mistä asioista ryhmässä pidit erityisesti? Mikä ryhmässä on mielestäsi ollut hyvää?
2. Mitä kehitettävää ryhmässä olisi ollut? Olisitko halunnut muuttaa jotain?
3. Koitko taiteen tekemisen ryhmässä haastavammaksi kuin yksin tekemisen?
4. Olisiko ryhmänohjauksessa ollut jotain kehitettävää?
5. Koitko virittäytymisen hyödylliseksi? Oliko virittäytymisestä apua taidetyöskentelyssä?
6. Koitko arvostuskierroksen hyödylliseksi? Entä palautteen antamisen tai vastaanottamisen haastavaksi?
7. Minkä asian olet kokenut pääpainopisteeksi ryhmässä itsellesi?
8. Haluatko antaa muuta palautetta

Liite 2: Ryhmäkertojen aiheet ja valmistelut taulukkoon koottuna

Ryhmäkerta	Aihe	Valmistelut
1	Musiikkimaalaus	Musiikkimaalaukseen sopivan musiikin etsiminen ja soittovalmiiksi asettaminen, sopivankokoisten maalauspaperien leikkaaminen ja asetteleminen jokaisen paikalle. Jokaisen paikalle myös valmiiksi akryylivärien, siveltimien, vesikippojen, kokeilupapereiden sekä talouspaperin asetteleminen.
2	Hiilipiirroksot	Rauhoittava musiikki valmiiksi, papereiden, hiilien, hiilikumien, säämisköjen ja fiksatiivin valmiiksi esille ottaminen ja asettaminen sivuun taidetyöskentelyä varten. Kerättyjen kasvien asetteleminen pöydän keskelle valmiiksi virittäytymistä varten.
3	Savituikkukupit	Rauhoittavan taustamusiikin valmiiksi laittaminen. Virittäytymistä varten pienten savipalojen valmiiksi ottaminen jokaiselle. Lisäksi vesikipot ja talouspaperia valmiiksi. Taidetyöskentelyä varten suurempien savipalojen sekä hammastikkujen laittaminen sivuun valmiiksi.
4	Parimaalausta vesiväreillä	Lehtikuvien leikkaaminen ja valmiiksi asettaminen sivuun kahden paperin väliin. Maalien, siveltimien, papereiden, talouspaperin ja vesikippojen käyttövalmiiksi ottaminen. Lisäksi saksien, liiman ja öljypastelliliitujen esille ottaminen. Rauhallisen taustamusiikin soittovalmiiksi laittaminen.
5	Kodin tuntua akryylivärein	Luonnonäänien soittovalmiiksi laittaminen musiikkisoittimeen. Akryylivärien, vesikippojen, siveltimien, papereiden ja talouspaperin käyttövalmiiksi asettaminen. Lehtileikkeiden asettaminen pöydälle valmiiksi kahden paperin väliin virittäytymistä varten. Lyijykynien, viivoittimien ja pyyhkekumien valmiiksi esille ottaminen.
6	Kuvakollaasi, aiheena "minä"	Virittäytymistä varten mukaan tuomieni esineiden esille asettaminen pöydälle. Aikakausi- ja naistenlehtien asettaminen käyttövalmiiksi. Kartonkien leikkaaminen sopivan kokoisiksi paloiksi. Saksien, liiman, kartongin sekä öljypastelliliitujen, höyhenien, koristepapereiden sekä muiden koristelua varten tuomieni tarvikkeiden käyttövalmiiksi asettaminen. Rauhallisen taustamusiikin laittaminen soittovalmiiksi soittimeen.
7	Lasimaalaus	Eriväristen silkkipaperinpalasten leikkaaminen ja levittäminen pöydälle virittäytymistä varten. Lasimaalien, akryylimaalien, siveltimien, sekoitusta varten olevien paperilautasten, talouspaperin ja vesikippojen valmiiksi asettaminen. Rauhallisen taustamusiikin soittovalmiiksi laittaminen.
8	"Minä taiteentekijänä"	Kääretortun, keksien ja mehun sekä kertakäyttöastioiden, serviettien ja leikkausveitsen kattaminen pöydälle viimeisen kerran kunniaksi. Sopivan kokoisten maalauspapereiden leikkaaminen. Sivuun käyttövalmiiksi paperit, pyyhekumit, viivoittimet, maalit, siveltimet, vesikipot ja talouspaperit. Musiikkisoittimeen soittovalmiiksi rauhallista taustamusiikkia.

Liite 3: Ryhmäläisten allekirjoittama suostumuslomake ryhmää koskien:

SUOSTUMUSLOMAKE

Kohtaamistaitteen ryhmä on osa sosionomi-opiskelija Inka Arosen opinnäytetyön toteutusta. Opinnäytetyön aiheena on tutkia, miten Kohtaamistaidetta voidaan soveltaa hyvinvoinnin lisäämiseen sosiaalialalla, ja millaisia hyötyjä kyseisellä ryhmätoiminnalla voidaan nähdä olevan ryhmäläisille.

Ryhmän tarkoituksena on kohdata ihmisiä taiteen tekemisen parissa ja saada iloa arkeen luovan toiminnan kautta. Ryhmä koostuu kahdeksasta ryhmäkerrasta viikon välein. Ryhmä toteutetaan loppukevällä 2014.

Salassapito ja raportointi

Opiskelija tekee ryhmän aikana havaintoja ryhmästä ja ryhmätason ilmiöistä. Olennaisia havaintoja hän kirjaa myös ryhmäkertojen jälkeen ylös, ja arvioi ryhmäkertaa ja käyttämiensä menetelmien soveltuvuutta tavoitteidensa toteutumiseen kunkin ryhmäkerran jälkeen. Lisäksi ryhmäläisiltä pyydetään palautetta koskien omia kokemuksiaan ryhmästä ja sen sisällöstä. Tätä palautetta tullaan käyttämään osana opinnäytetyötä opiskelijan arvioidessa ryhmän toteutuksen onnistumista suhteessa ryhmän tavoitteisiin.

Osallistujien henkilöllisyys pidetään opinnäytetyössä sekä koko opinnäytetyöprosessin ja sen jälkeen salassa, eikä tekstiin sisällytetä mitään sellaisia tietoja ryhmäläisistä, joiden pohjalta ryhmäläisten henkilöllisyys voitaisiin päätellä suoraan tai epäsuorasti. Kaikista tutkimuseettisistä periaatteista pyritään pitämään mahdollisimman huolellisesti kiinni.

Ryhmäläisten valikoituminen ja sitoutumattomuus

Ryhmäläisillä on mahdollisuus ja oikeus vetäytyä ryhmätoiminnasta haluamallaan hetkellä. Ryhmään osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Ryhmään osallistuvat valikoidaan vapaaehtoisuuden sekä asiakkaan ryhmästä hyötymisen pohjalta: ryhmään valitaan lähtökohtaisesti ensimmäiset kahdeksan ilmoittautunutta, mikäli heidän osallistumiselleen ei voida havaita perusteltuja esteitä, kuten esimerkiksi akuutti ja liiallinen toimintakyvyn laskeminen.

Ryhmään osallistumisella ei voida nähdä olevan mitään ennalta nähtävissä olevia psyykkisiä tai fyysisiä riskejä ryhmäläisille.

Tämän lomakkeen allekirjoittamalla ryhmäläinen suostuu yllä olevaan, ja on halukas ottamaan osaa Kohtaamistaiteen ryhmään.

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Aika ja paikka

Liite 4: Ryhmän kokoamisesta varten laadittu ryhmän esittely:

TERVETULOA KOHTAAMISTAITEEN RYHMÄÄN!

Tule kohtaamaan muita ihmisiä taiteen parissa!

Ryhmän tarkoituksena..

- Tavata muita ihmisiä myönteisessä ilmapiirissä
- Rohkaistua tekemään taidetta!
- Löytää itsestä uusia voimavaroja ja tehdä oivalluksia
- Oppia arvostamaan omia ja muiden töitä
- Saada iloa ja voimaa arjen keskelle

Ilmoittaudu rohkeasti!

RYHMÄ ALKAA TÄNÄ KEVÄÄNÄ.

Ryhmä kokoontuu 8 kertaa.

Ohjaajana toimii sosionomiopiskelija Inka Aronen